

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Skrt

Kontaktne radijske mnenjske oddaje ter napadalni in sovražni govor

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Skrt

Mentorica: doc. dr. Tina Lengar Verovnik

Somentor: doc. dr. Igor Vobič

Kontaktne radijske mnenjske oddaje ter napadalni in sovražni govor

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Hvala vsem mojim za potrpežljivost in vzpodbudne besede v vseh letih študija.

Hvala tudi mentorici doc. dr. Tini Lengar Verovnik za strokovno pomoč in somentorju doc. dr. Igorju Vobiču za pregled naloge ter radijskim kolegom za sodelovanje pri raziskavi.

Kontaktne radijske mnenjske oddaje ter napadalni in sovražni govor: študija primera oddaje Četrtekova anketa na Prvem

Kontaktne radijske mnenjske oddaje so tisti del programskega pasu, kjer se v radijski eter s svojimi izjavami lahko vključijo poslušalci, torej neinstitucionalni glasovi, ki nimajo uradnih kompetenc za nastop pred mikrofonom. S tem se radio odpre občinstvu, pridobiva na priljubljenosti, kontaktne oddaje pa so zaradi nizkih produkcijskih stroškov priljubljene tudi pri producentih in urednikih. S tem, ko radijski eter odpremo vsem, dajemo tudi možnost vdora sovražnemu in napadalnemu govoru, ki pa ne sodita v eter (javnega) radia, saj gre za obliko diskriminacije. S študijo primera Četrtekove ankete na Prvem, zapolnjujemo raziskovalno vrzel, saj proučujemo, kakšen je odnos novinarjev-voditeljev do sovražnega govora, kakšna je njihova vloga in kako nam meja med javno dopustnim in nedopustnim pomagajo postaviti prvine jezikovne stilistike in stavčne fonetike. Pri tem ugotavljamo, da novinarji, tako kot tudi pravna stroka, niso enotni pri definiciji sovražnega govora, se pa zavedajo, da ta ne sodi v eter. Kljub teoretičnemu prepoznavanju slednjega, pa se v radijskem etru večkrat zgodi, da njihovi odzivi niso ustrezni. Pot k izboljšanju stanja je oblikovanje novinarskih priročnikov, vaja odzivov in premišljeno odpiranje radijskega etra.

Ključne besede: radijsko novinarstvo, kontaktne mnenjske oddaje, sovražni govor, neprimerni javni govor, vloga voditelja, Radio Slovenija

Radio phone-in shows and aggressive speech and hate speech: a case study of the show Četrtekova anketa na Prvem

Phone-ins are the part of radio programme, where airtime is given to listeners, i.e. non-institutional voices that do not possess the formal competencies to perform in front of a microphone. This allows radio to open up to its audience and to gain popularity. Phone-ins are also popular with producers and editors due to their low production costs. By opening up airtime to everyone, we also run the risk of intrusion of hate speech and aggressive speech that do not belong on the air, as they are a form of discrimination. With the case study of Četrtekova anketa na Prvem we are filling a research gap by studying what is the attitude of journalists/hosts towards hate speech, what is their role, and how elements of language stylistics and phonetics can help us draw the line between what is publicly tolerable and what is not. We find that journalists, as well as legal experts, do not agree on a definition of hate speech, but they are aware that it does not belong on the air. Despite recognizing hate speech in theory, their reactions on the air are often not appropriate. The way to improve this is to write journalism handbooks, to rehearse reactions and to exercise caution when opening up airtime.

Key words: radio journalism, phone-in shows, hate speech, inappropriate public speaking, the role of the host, Radio Slovenija.

Kazalo

1	Uvod	6
2	Teoretski okvir	9
2.1	Sovražni govor	9
	Problem definicije sovražnega govora	12
	Kazensko-pravni pogled in dokumenti	14
	Medijski regulacijski in samoregulacijski dokumenti	17
2.2	Produkcija kontaktne radijske mnenjske oddaje	20
2.3	Prepoznavanje uporabe sovražnega in napadalnega govora s pomočjo jezikovne stilistike	24
2.3.1	Izbor jezikovnih sredstev in dokazovanje indica namena zaničevanja s pomočjo jezikovne stilistike	26
2.3.2	Značilnosti spontanega govora in vloga stavčne fonetike pri prepoznavanju sovražnega in napadalnega govora	31
2.3.2.1	Spontani govor in radijski dvogovor	32
2.3.2.2	Stavčnofonetične prvine	34
2.3.2.3	Oris leksike kot jezikovne značilnosti v pogovorih v programih javnega servisa	37
2.3.3	Razvrščanje primerov analiziranega govora v skupine glede na stopnjo neprimernosti	37
2.4	Vloga novinarja-voditelja	38
2.4.1	Novinarsko polje in vloga novinarjev	41
2.4.2	Najbolj prepoznane vloge novinarjev in njihova poimenovanja v medijskih teorijah	41
2.4.3	Odbiranje in posebna vloga medijskih ustvarjalcev	44
3	Metodologija in raziskovalni subjekt	49
3.1	Radio Slovenija in oddaja Četrtkova anketa	49
3.1.1	Oddaja Četrtkova anketa	51
3.2	Opazovanje z udeležbo	52
3.3	Transkripcija besedila in jezikovna analiza	53
3.4	Poglobljeni intervju	54
4	Rezultati in ugotovitve	56
4.1	Opazovanje z udeležbo: premalo diskusije na redakcijskih sestankih	56
4.2	Analiza oddaje in primerov sovražnega ter neprimernega javnega govora: največ primerov neprimernega javnega govora	58
4.3	Analiza poglobljenih intervjujev o voditeljevi vlogi: različne percepcije vloge in definicije sovražnosti ter prisotnost želje po menjavi formata oddaje	65
5	Diskusija	77
6	Zaključek	82
7	Literatura	85
	PRILOGA A: POGLOBLJENI INTERVJU Z VODITELJICO A	93
	PRILOGA B: POGLOBLJENI INTERVJU Z VODITELJEM B	99
	PRILOGA C: POGLOBLJENI INTERVJU Z UREDNICO A	107
	PRILOGA Č: POGLOBLJENI INTERVJU Z UREDNIKOM B	111
	PRILOGA D: POGLOBLJENI INTERVJU Z ASISTENTOM	116

1 Uvod

Mnenjske kontaktne oddaje so med poslušalci priljubljene, za radijske postaje pa poleg dobre poslušnosti pomenijo tudi nizke produkcijske stroške (Barnard 2000; Pirc 2005). Zaradi svojih tehničnih lastnosti lahko radio v primerjavi z drugimi mediji najlažje vzpostavi dvosmerno komunikacijo, informacijsko-komunikacijski sistem, ki omogoča dialog, izmenjavo informacij, usklajevanje različnih mnenj (Plenković 1993; Krišelj 1993). Ljudje radi poslušajo mnenja drugih, identificirajo se s tistimi, ki razmišljajo podobno kot oni in si to upajo na glas povedati. Fikcijo interaktivnosti in kontaktnosti ustvarja radijski govor, saj je usmerjen k posamezniku, ne k množici. Avtorji ločijo več tipov poslušalcev – pasivne, ki le poslušajo, in aktivne, ki postanejo tudi soustvarjalci oddaje (Crisell 1994; Pirc 2005). Brecht (1983) je že v prvi polovici 20. stoletja pisal o tem, da mora radio omogočiti izmenjavo ter se iz distribucijskega razviti v komunikacijski aparat in na tak način omogočiti dvosmerni komunikacijski proces.¹ V njem bi bili poslušalci hkrati tudi proizvajalci radijskega programa, ki bi z vstopom v javno diskusijo enakopravno zagovarjali svoje pozicije in upravljali javne zadeve.

Poslušalci o družbenopolitičnih temah v živo izražajo svoja mnenja, ki so si med seboj večkrat konfliktna (Grabnar 1991), saj se poslušalci med seboj negirajo in skušajo uveljaviti svoje mnenje, zato celotna kontaktna radijska mnenjska oddaja temelji na konfliktu. Gre za laike, ki razpravljajo o novicah in dogodkih, ki vplivajo na njihovo vsakdanje življenje (Hutchby 2001). Voditelj ima nadzor nad vsebino, vabi k sodelovanju in usmerja potek govora ter določa dolžino klicev in ustreznost poslušalčevih argumentov (Barnard 2000, 159–160), saj nekateri niso večji javnega izražanja (Bourdieu 2001). Takšne oddaje dajejo možnost manj izobraženim ali tistim, ki nimajo formalnih kompetenc, da lahko sodelujejo v množičnem dialogu javne sfere (Herbst 1995). Medtem ko eni avtorji zagovarjajo

---

¹ Poleg znanih načinov, ki so jih poslušalci uporabljali desetletja (pisma, telefonski klici, ankete), imajo slednji zdaj na voljo tudi SMS, elektronsko pošto, forume, voditelji v program vključujejo tudi mnenja zapisana na družbenih omrežjih in na spletni strani radijske postaje oz. Facebook profilu. Internet je prinesel tudi radio na zahtevo, torej podcaste in spletne strani z arhivom posnetkov. Poleg tega, da gre za dodatno ponudbo postaje za poslušalce, je to tudi način, da postaje pridobijo informacije s stani poslušalcev in spodbujajo interakcijo (Penafiel Saiz 2011; Aleman in Herrera Damas 2011).

kontaktne mnenjske oddaje kot prostor za javno razpravo (Brecht 1983; Pirc 2005; Crisell 1994), pa drugi trdijo, da lahko kot ena izmed oblik infozabave izpodrivajo vlogo resnega političnega novinarstva (Lee 2002). Ta diskurz ni vnaprej pripravljen, novinar-voditelj pa mora reagirati v trenutku. V kontaktnih oddajah ima po Starkeyju (2004) glavno vlogo voditelj, saj je kljub sodelovanju s poslušalci prav on tisti, ki določa agendo. Voditelj od klicateljev zahteva, da sledijo rdeči niti oddaje in predhodno izbrani temi, da se ustrezno izražajo in da odgovarjajo na vprašanja (Wilby in Conroy 1994), od njega sta odvisna uspeh in potek diskusije (Slavkovič 1981).

Radijske kontaktne oddaje so lahko bolj nadomestek za dvosmerno komunikacijo, predvsem ker je njihov delež v celotni medijski produkciji skromen, skromno je tudi število sodelujočih poslušalcev. Vseeno slednje odigrajo pomembno vlogo sodobne javne sfere, saj omogočajo demokratično razpravljanje (Bizilj 2004). Radio se s tem lahko približa Habermasovemu konceptu javne sfere. Ta naj bi bila odprt, javen, kritičen in racionalen diskurz. Za Levina imajo kontaktne oddaje poseben pomen, saj so dostopne vsem, tudi nižjim slojem in manj izobraženim (prav tam 2004). To je tudi ena od vlog javnega radia, ki mora služiti javnosti (Bašič Hrvatinić 2002). Javnost pa ima tudi pravico do svobode izražanja, zato je razprava o sovražnem govoru močno povezana z razpravo o svobodi govora in demokracije (Dragoš 2007; Vezjak 2006; Završnik 2006; Leskošek 2006; Milosavljević 2012). John Stuart Mill se je pri svobodi mišljenja in razpravljanja opredelil tudi do izražanja nasprotnih stališč in stigmatizacije posameznikov (Mill 1994). Dolžnost oblasti in posameznikov je oblikovati kolikor mogoče resnična mnenja in jih nikoli ne vsiljevati drugim. Šele popolna svoboda drugih, da oporekajo določenemu mnenju in ga spodbijajo, nam daje pravico, da predpostavimo, da je to mnenje resnično (prav tam 1994).

Nekatere raziskave kažejo, da je znanje o sovražnem govoru slabo (Leskošek 2006; Milosavljević 2012; Vehovar in drugi 2012), njegove prave definicije in ločnice med napadalnim govorom pa ne poznajo niti ustvarjalci medijskih vsebin (Milosavljević 2012). Pri uporabi sovražnega govora je navadno namen človeka ponižati, prestrašiti, poslabšati njegov družbeni položaj, spodbujati nasilje, ga prikazati kot tretjerazredno necivilizirano bitje, ga prizadeti in blatiti, izražati

predsodke ter na splošno ljudem povzročiti psihično ali fizično škodo (Boeckmann in Turpin-Petrosino 2002; Campos Ferreira in drugi 2012; Leets 2002). Gre za eno najmočnejših sredstev diskriminacije (Leskošek 2005). Sovražni govor, ki je izrečen v javni sferi, ima na žrtev večje učinke in posledice (Cowan in Hodge 1996). Mejo med sovražnim in napadalnim govorom težko določimo. Lawrence trdi, da je napadalni govor nespodoben, nevljuden ali osebno žaljiv ter ima negativno konotacijo, medtem ko sovražni govor žali na podlagi kulturno pogojenih predsodkov o skupinski inferiornosti in napada bistvo posameznikovega prepričanja (Lawrence 1993). Napadalni govor se pogosto pojavlja v obliki kletvic (Anderson in Trudgill 1990).

Mediji kot taki so enostavna platforma za širjenje idej in miselnosti. Čeprav njihova dejavnost temelji na svobodi izražanja in pretoku informacij, pa Zakon o medijih sovražni govor izrecno prepoveduje. Če novinarji sovražni govor prepoznajo, morajo nanj opozoriti in ga tudi jasno obtožiti (Campos Ferreira in drugi 2012). Ob vsem tem pa se razlikujejo tudi posamezni poslušalci, saj nekateri po načinu govora uporabljajo umirjen govor, drugi napadalni ali pa celo sovražni.

Predhodne raziskave so ugotavljale, kakšne so sociološke in psihološke karakteristike poslušalcev, ki pokličejo v radijski eter (Unz 1992), govorile so o spreminjajoči se javni sferi in možnosti klicev v eter (Ross 2004), o vlogi in priljubljenosti tovrstnih oddaj (Herbst 1995; Loviglio 2002), o prisotnosti sovražnega govora na spletu (Hermida in Thruman 2007; Gestenfeld in drugi 2003; Milosavljević 2012; Spletno oko 2014), niso pa raziskovale kontaktnih radijskih mnenjskih oddaj in vloge novinarjev v njih, še posebej, ko je prisoten sovražni in napadalni govor. **Zato postavljamo glavno raziskovalno vprašanje (RV): *Kakšna je vloga novinarjev v kontaktih radijskih mnenjskih oddajah, ko se udejanja napadalni in sovražni govor?***

2 Teoretski okvir

V teoretskem delu naloge bomo najprej pregledali različne dokumente, ki obravnavajo preučevano področje. Zanimalo nas bo, ali lahko na njihovi podlagi določimo enovito in splošno definicijo sovražnega govora. Natančneje bomo izpostavili kazensko-pravni pogled in odnos do sovražnega govora, kot ga predpostavljajo medijski (samo)regulativni dokumenti. Nadalje bomo spoznavali produkcijski proces kontaktne radijske mnenjske oddaje; kdo so poslušalci, na kakšen način vstopajo v eter ter kakšno vlogo imajo pri tem voditelji. V zadnjem delu teoretskega poglavja bomo v prepoznavanje uporabe sovražnega in napadalnega govora vključili še jezikovno stilistiko; kako nam slednja pomaga dokazovati poslušalčeve indice, katere so značilnosti spontanega govora in kakšno vlogo ima stavčna fonetika pri prepoznavanju neustreznosti izražanja.

2.1 Sovražni govor

Kljub temu da sovražni govor omenjajo zakoni, zakoniki in drugi (samoregulativni) dokumenti (podrobno v nadaljevanju), pa splošna in enovita definicija slednjega ne obstaja. Njegovo prepoznavanje je zato oteženo, kljub temu pa ima njegova uporaba za naslovnika lahko trajne posledice. Redki družbeni pojavi so na presečišču tako velikega števila področij kot sovražni govor, saj ta sega od družboslovja in jezikoslovja do medicine (npr. psihiatrije) in tehnike (Vehovar in drugi 2012). Različni avtorji so pri svojih raziskavah ugotavljali, da je znanje o sovražnem govoru slabo (Leskošek 2006; Milosavljević 2012; Vehovar in drugi 2012), njegove prave definicije pa ne poznajo niti ustvarjalci medijski vsebin (Milosavljević 2012), ki so po van Dijku (2000) tudi najbolj odgovorni za rabo sovražnega govora. Mediji so enostavna (in množična) platforma za širjenje idej in miselnosti, zato je tudi sovražni govor v medijih lahko pogosto zaznati. Na širjenje izkrivljenih predstav o »drugih« so pogosto vplivali verski in politični voditelji, danes pa to vlogo večinoma prevzemajo mediji, bodisi kot posredniki bodisi samostojno (Prodnik 2011). Vloga medijev je pomembna (van Dijk 2000, 37), ker ima večinsko prebivalstvo malo stika z

diskriminiranimi skupinami, mediji pa razlike pogosto potencirajo (Vehovar in drugi 2012). Dejavnost medijev sicer temelji na svobodi izražanja in svobodnem pretoku informacij – torej pravici do svobode izražanja (Campos Ferreira in drugi 2012).

Razprava o sovražnem govoru je močno povezana z razpravo o svobodi govora in demokraciji (Dragoš 2007; Vezjak 2006; Završnik 2006; Leskošek 2006; Milosavljević 2012). Temin pravice do svobode izražanja in svobode tiska se je po Teršku (2005, 12) pojavil ob koncu 18. stoletja v Deklaraciji pravic ameriške zvezne države Virginije, kjer je bilo zapisano, da svoboda izražanja predstavlja enega izmed največjih branikov svobode in je nikdar ni mogoče onemogočiti, razen s strani despotske oblasti. Svoboda izražanja in svoboda tiska sta bili zapisani v prvem amandmaju k Ustavi ZDA iz leta 1791. V Evropi sta bili leta 1766 ti pravici vneseni v švedski Kraljevi dekret o svobodi tiska, leta 1789 pa še v francosko Deklaracijo pravic človeka in državljana.

Tudi eden glavnih mislecev liberalnega razumevanja demokracije, John Stuart Mill, v svojem delu piše prav o svobodi mišljenja in razpravljanja (Mill 1994, 49–82) ter trdi, da zakonodaja ne sme narekovati ljudstvu, kako naj razmišlja. Presoja je namreč ljudem dana zato, da jo lahko uporabijo. Če bi se bali, da se bodo v tem zmotili, je podobno, kot če jim ne bi dovolili, da jo uporabljajo. Zato Mill nadaljuje: »Dolžnost oblasti in posameznikov je, da oblikujejo kolikor mogoče resnična mnenja, da to počno pazljivo in da svojih mnenj nikoli ne vsiljujejo drugim /.../« (1994, 52). Svoboda mišljenja je nujna, saj omogoča tudi povprečnemu človeku, da razvije svoj um. Namreč katerokoli na silo utišano mnenje je lahko resnično. Četudi je zmotno, lahko vsebuje vsaj del resnice, zato je spopad med mnenji edini način, da ga dopolnimo s preostankom resnice. »Pri obstoječem stanju človeškega uma /damo/ vsem vidikom resnice enako priložnost le na način, da dopustimo mnenjsko raznolikost« (Mill 1994, 77). Vezjak (2006) piše, da je paradoks demokracije pravi absurd in dodaja, da je treba zavzemanje za svobodo govora kot liberalno vrednoto zaščititi. Ustavno določena pravica do svobode izražanja še ne pomeni absolutne samovoljne izrabe te pravice, temveč je notranje omejena s standardi, ki varujejo druge človekove pravice, predvsem človekovo dostojanstvo in nedotakljivost osebnosti (Jogan 2002, 116).

Za slovenske razmere svobodo izražanja danes primarno določajo slednji dokumenti:

Splošna deklaracija človekovih pravic (19. člen): »Vsakdo ima pravico do svobode mišljenja in izražanja, všteti pravico, da nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojega mišljenja, in pravico, da lahko vsak išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi in ne glede na meje« (Splošna deklaracija človekovih pravic 2014).

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (20. člen): »Vsakršno propagiranje vojne mora biti z zakonom prepovedano. Vsako hujskanje k nacionalnemu, rasnemu ali verskemu sovraštvu, ki bi pomenilo spodbujanje k diskriminaciji, sovražnosti ali nasilju, mora biti z zakonom prepovedano« (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah 1976).

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (10. člen):

Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Ta člen ne preprečuje državam, da zahtevajo dovoljenje za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij. Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podvrženo obličnostim pogojem, omejitvam ali kaznim, ki jih določa zakon in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali zločinov, za zavarovanje zdravja ali morale, za zavarovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin 2014).

Ustava Republike Slovenije (39. člen o svobodi izražanja): »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi

vesti in mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon« (Ustava Republike Slovenije 1991).

Problem definicije sovražnega govora

Različni teoretiki in raziskovalci skušajo oblikovati čim bolj natančno definicijo sovražnega govora. Teršek kot ustavni pravnik poda sledečo definicijo: »Sovražni govor je predvsem govor, ki izraža sovražnost ali diskriminatorne predsodke na račun osebnih okoliščin, kot so rasa, vera, etnična pripadnost, nacionalnost, spolna usmerjenost in fizična ali mentalna hendikepiranost« (Teršek 2007, 264). Milosavljević (2012) na podlagi Terška ugotavlja, da je težava tudi v sodni praksi, saj slovenska sodišča ne izdelujejo takšnih standardov in doktrin, tudi ko gre za tako pomembno področje, kot je svoboda izražanja. Avtor si zastavlja tudi vprašanje smiselnosti pravilne definicije. Zanima ga, ali je sovražni govor v regulacijskih in samoregulacijskih dokumentih, ki urejajo delovanje množičnih medijev, dovolj natančno in nedvoumno opredeljen, saj je s širšega družbenega konteksta pomemben z vidika omejevanja svobode govora in svobode izražanja. Pomembno je tudi ali je tovrstno omejevanje natančno utemeljeno ali pa pri njem lahko prihaja do različnih interpretacij ter s tem do možne arbitrarnosti in samovolje, subjektivnosti in s tem tudi do potencialnih zlorab.

Dragoš piše, da sama definicija sovražnega govora ni glavni ne začetni ne edini problem sovražnega govora. Pravi problem je brezbržnost oz. adiaforizacija konteksta ravnanj, v katerih je sovražni govor sploh mogoč kot socialna interakcija, medtem, ko je definicija šele derivativ (Dragoš 2007). Spletno oko (2014) je sovražni govor definiralo podobno:

Sovražni govor je izražanje mnenj in idej, ki so po svoji naravi diskriminatorne (ksenofobične, rasistične, homofobične in podobno) in uperjene proti različnim manjšinam (etničnim, narodnim, verskim, kulturnim, spolnim in podobno). Sovražni govor torej temelji na prepričanju, da so nekateri ljudje manjvredni, ker zaradi posamezne osebne okoliščine pripadajo določeni skupini. Te osebne okoliščine so lahko: narodnost, rasa ali etnično poreklo, versko ali drugo prepričanje, spol, zdravstveno stanje, jezik, spolna usmerjenost, invalidnost, starost, gmotno

stanje, izobrazba, družbeni položaj in druge. Glavni cilj sovražnega govora je razčlovečiti tiste, proti katerim je usmerjen, njegov namen pa je ponižati, prestrašiti in spodbuditi nasilje. Izraz zajema govorno, pisno in nebesedno komunikacijo (Spletno oko 2014).

Matsuda (1993, 17) analizira sovražni govor iz rasne perspektive. Tako definiran sovražni govor v sporočilih vsebuje rasno inferiornost, sporočilo je namenjeno zgodovinsko zatiranim skupinam ter ima preganjalni, sovražen in ponižujoč pomen. Kritiki kritične rasne teorije (Greenawalt 1995; Zingo 1998) poudarjajo, da sovražni govor ne vključuje le rasne sovražnosti, ampak je mehanizem podrejanja, ki ustvarja vzdušje strahu, zastraševanja, nadlegovanja in diskriminacije proti katerikoli skupini, ki je javno razpoznavna po barvi, religiji, etničnem izvoru, spolni usmeritvi in drugih značilnostih. Završnik (2006) pravi, da sovražni govor ne meri na točno določeno osebo. Lahko ga razumemo kot posplošujočo obliko izražanja, ki je v celoti ali delno motivirana na osnovi rasnih, etničnih, religioznih, spolnih, političnih in drugih predsodkov, ki temeljijo na osebnih okoliščinah, kar pomeni, da je diskriminatoren. Sovražni govor je torej namenski govor, uporabljen, da bi razvnel čustva, očrnil izločeno družbeno skupino, zadal trajno in nepopravljivo škodo nasprotniku (Whillock 1995, 36).

Čeprav Završnik trdi, da sovražni govor ni usmerjen le na eno osebo, imata Boeckmann in Turpin-Petrosino (2002, 207–225) drugačno definicijo. Za tak govor namreč štejeta vsako izražanje predsodkov, ki je usmerjeno proti posameznikom ali skupini. Storilci se izražajo z namenom, da bi koga blatili ali prizadeli. Campos Ferreira in drugi soavtorji (2012) za sovražni govor štejejo vsakršno izražanje mnenj in idej, ki so diskriminatorne, na primer ksenofobične, rasistične, homofobične, antisemitistične, seksistične itd., in so uperjene proti različnim manjšinam. Glavni cilj sovražnega govora je človeka ponižati, prestrašiti, poslabšati njegov družbeni položaj, spodbuditi nasilje med ljudmi in druge akcije glede na rasne, etnične, spolne, religiozne, nacionalne ter telesne izvore in značilnosti določenih skupin (Campos Ferreira in drugi 2012), njegove posledice pa lahko občutijo posamezniki, skupine ali celotna družba (Leets 2002, 361–341). Leskoškova (2005, 82) izpostavlja Walkerjevo tezo, da je sovražni govor lahko še posebej nevaren, saj legitimira druga sovražna dejanja, kot so fizični napadi ali institucionalno nasilje. Takšen način izražanja deluje negativno

na celotno družbo, saj povzroča neenakosti in družbo v celoti šibi (Kogovšek in Petković 2007, 29–28). Sovražnosti so izrečene z namenom, da bi pri drugih vzbudile odobravanje in jih spodbudile k temu, da bi se do osovražene skupine začeli vesti v skladu s svojimi čustvi. Vzbujaajo torej odpor, gnus, strah in druga čustva, ki ustvarjajo okolje, da so sovražna dejanja videti kot akcije pravičnosti. Napadi na osovražene skupine se dogajajo kot posledica prepričanj oz. mentalitet, ki jih ustvarja sovražni govor. Obstaja torej neposredna povezava med sovražnim govorom in napadi ali drugimi akcijami. Sovražni govor namreč drugega dehumanizira, opredmeti in ga naredi razpoložljivega za zaničevanje (Leskošek 2006). Takšen govor je lahko le orodje za uničevanje nasprotnikov, saj skušajo akterji svoje ideje doseči z negativnim označevanjem in dehumaniziranjem žrtev. V večini primerov žrtve ostanejo same, izolirane in proglašene za nemoralne. Moralna večina prevzame argumente, ki jih kreira storilec, ta pa svojo žrtev konstruira kot nemoralno. Še posebej, če je storilec del kakšne elite (Leskošek 2006, 41–43).

Sovražni govor je težko definirati, preiskovati in kaznovati, zato kot takšen predstavlja eno najmočnejših sredstev diskriminacije (Campos Ferreira in drugi 2012). Sovražni govor se lahko razume zelo široko – vključeval naj bi tudi grožnje, žalitve in vulgarni jezik – in se za vse to pričakuje tudi oster sodni pregon (Vehovar in Mihelič 2011).

Kazensko-pravni pogled in dokumenti

V kazenskopravnem pogledu je treba ločevati izraze sovraštva in nestrpnosti, usmerjene proti skupinam, ki se razlikujejo od drugih na podlagi rase, nacionalne pripadnosti, vere ali spolne usmerjenosti, od izrazov, usmerjenih proti konkretnim posameznikom. Oboje je kaznivo, vendar je prvo ocenjeno kot družbeno bolj nevarno, zato se preganja po uradni dolžnosti, za dejanja proti posameznikom pa morajo ti kazenske postopke začeti sami (Rovšek 2011). Kadar so izrazi nestrpnosti in sovraštva usmerjeni proti določenemu posamezniku, gre za kaznivo dejanje zoper čast in dobro ime, pregon pa se začne z zasebno tožbo (prav tam). **Kazenski zakonik** ta kazniva dejanja opredeljuje v 18. poglavju (od 158. do 162. člena), in sicer kot kazniva dejanja razžalitve,

obrekovanja, žaljive obdolžitve, opravljanja in očitanja kaznivega dejanja z namenom zaničevanja.

Vehovar in drugi soavtorji uvedejo izraz kaznivi sovražni govor. Ta se nanaša izključno na problematiko odnosa do družbenih skupin, s čimer je ločen od izražanja sovraštva proti določeni osebi, ki se namreč v javnosti pogosto (in napačno) obravnava kot sovražni govor, saj ljudje ne dobro ločijo kaznivega sovražnega govora od drugih oblik spornega komuniciranja (Vehovar in drugi 2012). Kaznivi sovražni govor ureja **297. člen Kazenskega zakonika**. Tukaj je zajeto javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti, ki se preganja po uradni dolžnosti. Vsi ostali primeri, ki niso obravnavani po 297. členu so v modelu označeni kot družbeno nesprejemljivi govor. Pri tem gre lahko za zaščito javnega interesa na specifičnih področjih (npr. medijska zakonodaja), večinoma pa gre za potencialne civilne tožbe na predlog prizadete stranke (npr. ogrožanje varnosti, razžalitve zoper čast in dobro ime) (Vehovar in drugi 2012). V obeh navedenih primerih gre za različen objekt kazenskopravnega varstva: v prvem (kar določa 297. člen KZ) za javni red in mir, v drugem (žaljivo izražanje) pa za čast in dobro ime.

Različni pogledi na kazenskopravno sankcioniranje sovražnega govora v veliki meri izvirajo iz različnega razumevanja samega koncepta sovražnega govora, vpogleda v potencialne možnosti zlorab in tudi vlogo, ki jo lahko opravlja kazensko pravo v okoliščinah subtilnega sovražnega govora (Završnik 2006).

Pravna stroka je razmeroma enotna, da kaznivost sovražnega govora ne sme biti preširoka, saj bi to vodilo v prizadevanja za priznanje posebnih pravic na podlagi ogroženosti, predvsem pa v povečevanje državne prisile (Teršek 2007, 597–598). Da sovražni govor prestopi prag kaznivosti, mora priti do neposrednega pozivanja k nasilju (ali protipravnosti), usmerjenem na določeno skupino ljudi, oziroma mora biti v javno objavljenem zapisu prisotna neposredna grožnja za izbruh nasilja. Pred preširokim pravnim razumevanjem sovražnega govora svari tudi Završnik (2006, 69–71). Res pa je, da nekateri menijo, da za tovrstne zožitve in dodatne pogoje za kaznivost v resnici sploh ni pravne podlage (Krivic v Vehovar in drugi 2012).

Sovražnega govora, ki bi ustrezal tako strogim kriterijem, je izjemno malo; večinoma je usmerjen proti istospolno usmerjenim ali pripadnikom etničnih

skupin (Vehovar in drugi 2012). Enako opaža tudi Spletno oko, ki potrjuje obstoj sovražnega govora v Sloveniji (Spletno oko 2014). V primerjavi s kaznivim sovražnim govorom je pravna praksa nesprejemljivega govora (npr. razžalitve, grožnje, obrekovanje ipd.) bistveno bolj množična in tudi bolj pestra (Vehovar in drugi 2012).

Regulacija sovražnosti, nestrpnosti in spodbujanja nasilja je kompleksno družbeno vprašanje (Kuhar in Autor 2008), ki ga ni mogoče zreducirati zgolj na pravno dimenzijo. Razteza se od kulture jezika in neformalnih norm obnašanja, pa vse do občutljivih vprašanj demokracije, tolerance in nevarnosti zlorab za strankarska obračunavanja ali celo v politične namene. Nerealno je pričakovati, da se vse to lahko uredi zgolj z zaostrenim kazenskim pregonom, čeprav je konsistentna pravna ureditev seveda nadvse pomembna (Vehovar in drugi 2012). Dragoš (2007) opozarja, da pravna regulativa ni primerna za oblikovanje tovrstnih odgovorov, saj je pravna reglementacija stvari in dejanj mogoča le znotraj pravnega reda, ki pa je konsenzualno vzpostavljen od zunaj, saj je rezultat interesov političnih in civilnih akterjev. Redukcija vprašanj o sovraštvu zgolj na pravno vprašanje (da se s tem ukvarjajo le pravniki in sodišča) tudi že sama po sebi deluje adiaforno. S tem namreč razbremenimo druge, se distanciramo od problema in se zato obnašamo, kot da ga ni.

Najprej je treba izpostaviti določeno neuskkljenost med ureditvijo, ki široko opredeljuje sovražni govor, ter pravno prakso, ki je bistveno ožja. Pravna praksa, ki upošteva ozko interpretacijo, tudi pomeni, da izražanje nestrpnosti proti prizadetim skupinam – v primerih, ko ni znakov neposrednega poziva k fizičnem nasilju – pravno sploh ni uravnavano (Vehovar in drugi 2012). Velik del spornega izražanja, za katerega pravna praksa kaže, da se ne obravnava kot kaznivi sovražni govor, je za državljane očitno nesprejemljiv in neprimeren, zato pričakujejo ukrepanje (prav tam).

Dragoš na podlagi Paretove tipologije logičnih in alogičnih dejanj izpelje pet sklepov v povezavi s sovražnimi dejanji, in sicer, če hočemo ohraniti pravico svobodnega govora, ki je eden od temeljev demokratičnih ureditev, ni mogoče kriminalizirati vsakršnega izrekanja sovražnosti. Hkrati pa je treba opredeliti sovražni govor in ga prepovedati, saj napeljevanje k izvajanju sovražnih dejanj ogroža pravice drugih. Definicija oz. regulacija sovražnega govora je

kontekstualna. Vzpostavlja se s konsenzom o razmejitvi tipov socialnega ravnanja, ki so (pri izražanju sovražnosti) še dopustni, od onih, ki so prepovedani. Brezbrižnost do take razmejitve pelje v adiaforizacijo problema. (Dragoš 2007, 138–140).

Medijski regulacijski in samoregulacijski dokumenti

Kljub temu da se pravni in medijski teoretiki v osnovi strinjajo, da sovražni govor ne sme biti definiran preširoko, pa Milosavljević (2012) pri svoji raziskavi ugotavlja, da medijski uredniki kot ključni odbiratelji nimajo na voljo dovolj natančnega regulacijskega in samoregulacijskega sistema ter da je veliko prepuščeno percepciji in pogledom samega urednika. Takšna nedorečenost in prepuščenost individualnim percepcijam lahko vodi k arbitrarnosti v odnosu do regulacije medijev, novinarstva, svobode govora in sovražnega govora. V izogib temu bi moral biti na voljo ustrezen regulacijski in samoregulacijski dokument, medijski ustvarjalci pa bi morali imeti ustrezno pravno in drugo strokovno znanje. Milosavljević (2012) sklene, da bi k temu lahko pripomogle medijske hiše same, če bi sprejele ali dopolnile hišne kodekse in pravilnike, s katerimi bi urejale odzive na možne pojave sovražnega govora.

Za delovanje medijev in novinarjev, tudi glede opredelitev do vprašanja sovražnega govora, sta ključna dva dokumenta: **Zakon o medijih** v 8. členu prepoveduje sovražni govor: »Prepovedano je z razširjanjem programskih vsebin spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost.« Samoregulacijski je **Kodeks novinarjev Slovenije** (Novinarsko častno razsodišče 2014), ki določa splošne etične norme, še posebej v dveh členih, in sicer 20. člen: »Novinar se mora izogibati narodnostnim, rasnim, spolnim, starostnim, verskim, geografskim in drugim stereotipom ter podrobnostim, ki so povezane s spolnimi nagnjenji, invalidnostjo, fizičnim videzom, socialnim položajem ali drugimi osebnimi okoliščinami posameznikov in skupin« in 21. člen: »Spodbujanje k nasilju, širjenje sovraštva in nestrpnosti ter druge oblike sovražnega govora so nedopustni. Novinar jih ne sme dopustiti, če pa to ni mogoče, se mora nanje nemudoma odzvati oziroma jih obsoditi.«

Kodeks pa se v 16. členu dotakne tudi uredniškega delovanja in komentarjev: »Odgovorni urednik odgovarja za vsebino komentarjev in drugega avdiovizualnega materiala bralcev, poslušalcev ali gledalcev. Odgovorni urednik oblikuje pravila za izbiro in vključitev komentarjev. Komentar, ki ni v skladu z objavljenimi pravili, mora biti v najkrajšem času umaknjen.«

Med samoregulacijske dokumente, ki obravnavajo sovražni govor spada tudi leta 2010 sprejet **Kodeks regulacije sovražnega govora na slovenskih spletnih portalih**. Oblikovali so ga v želji po enotni regulaciji sovražnega govora na slovenskih spletnih portalih. Kodeks je bil sprava omejen na 297. člen Kazenskega zakonika in ni predvideval regulacije žaljivega, vulgarnega in drugače neprimerne govora, ki ne vsebuje elementov kaznivega dejanja po 297. členu. Že ob prvi izdaj je bil Kodeksu dodan aneks, ki predvideva prav slednje:

Podpisniki kodeksa poleg komentarjev, ki domnevno kršijo 297. člen KZ-1, moderirajo tudi ekstremne komentarje na naslednjih področjih neprimernih vsebin: nestrpen govor brez izraženega naklepa zoper zaščitene družbene skupine, nestrpen govor brez izraženega naklepa storitve kaznivega dejanja zoper druge družbene skupine, žalitve zoper posameznika ali pravno osebo in ogrožanje varnosti posameznika, neprimerno vsebino – vulgarizme, kletvice, ipd. (Kodeks regulacije sovražnega govora na slovenskih spletnih portalih 2010).

Med samoregulacijske dokumente medijske hiše RTV spadata tudi **Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija** (2000) in leta 2007 sprejeta **Etična merila**. V nobenem od omenjenih dokumentov pa ni poglavja o sovražnem govoru in navodil za ustvarjalce medijskih vsebin, kako ravnati ob njegovi zaznavi. Poklicna merila vsebujejo le ohlapen napotek o jeziku:

V oddajah in programih RTV Slovenija praviloma ni dovoljeno uporabljati prostaških izrazov ali načina izražanja, ki ni v skladu s splošnimi družbenimi normami. Zavedati se moramo, da se javna sprejemljivost posameznih besed in drugih izrazov neprenehoma spreminja. V določenih okoliščinah je jezikovno izražanje, ki sicer izziva pritožbe, v oddajah upravičeno. Taka raba jezika mora prispevati k sporočilnosti oddaje. Še več,

očitno mora biti, da bi izogibanje takemu izražanju okrnilo celovitost določene oddaje (Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija 2000).

Estetska in etična pravila so posvečena pretežno fizičnemu in spolnemu nasilju ter pornografiji, sovražnega govora pa ne omenjajo niti posredno (2007).

Po Saleclovi (1997) regulacija sovražnega govora vedno vključuje sistem etičnega življenja, ki je kulturno določen. Ne obstaja univerzalna regulacija sovražnega govora, saj zakonodajni okvir vedno upošteva odziv določene družbe na nasilje. Zato tudi ni jasnega in enostavnega odgovora na vprašanje, kako regulirati sovražni govor. Dilema sovražnega govora je le ena od protivnosti sodobne družbe, ki ne ponuja kulturno in časovno nespremenljivega odgovora.

Po pregledu pravnih in samoregulacijskih dokumentov lahko zaključimo, da je po sedaj veljavnih dokumentih protipraven in torej kazniv le »kaznivi sovražni govor«, v katerem je zaznan neposreden poziv k nasilju in je namenjen skupinam, ki so v 297. členu KZ-1 označene za diskriminatorne. Vso ostalo izražanje, ki ga npr. Vehovar in soavtorji označujejo za sporno komuniciranje (razžalitve, kletvice, vulgarizmi) pa ureja 18. poglavje Kazenskega zakonika, kot kršitev zoper čast in dobro ime in ga ne označujemo za sovražni govor, vsaj ne v taki meri, da bi ta bil protipraven in kazniv.

Da je vloga medijev kot množičnega glasila pri prepoznavanju in preprečevanju sovražnega govora velika, potrjujejo tudi avtorji, ki ugotavljajo, da žrtev opredeli sovražni govor kot manj škodljiv, če je izrečen v zasebnosti in ne v javnosti (Cowan in Hodge, 1996), če se žrtev ne odzove (Cowan in Mattrick, 2002) in če se storilec opraviči (McClelland in Hunter, 1992). Zato ob koncu pregleda osnovnih pojmov in pravne ureditve sovražni govor povezujemo z radijskim medijem in izpostavljamo raziskovalni problem ter glavna vprašanja. Ugotavljali bomo, kakšna je vloga novinarjev v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah, ko se udejanja žaljiv napadalni in sovražni govor. V prvem poglavju zato s pregledom literature ugotavljamo značilnost kontaktnih radijskih mnenjskih oddaj. V drugem poglavju z definiranjem relevantnih besedilno fonetičnih prvin spoznavamo vlogo jezikoslovja pri prepoznavanju napadalnosti in sovražnosti, v tretjem poglavju pa pozornost namenjamo vlogi radijskih ustvarjalcev in pregledu percepcijskih študij.

2.2 Produkcija kontaktne radijske mnenjske oddaje

Hutchby (2001) piše, da so radijske oddaje s klici v živo najboljši približek avtentični demokratični javni sferi, ki jo množični mediji lahko proizvedejo. Če kontaktne oddaje razumemo kot del Habermasove javne sfere, sta glavna poudarka prosti dostop in enakost pri participaciji. Slednji je sicer množične medije obsojal, da so krivi za uničenje idealne javne sfere, a je kasneje posodobil svojo teorijo in javno sfero preselil na obrobje demokratičnega procesa. Novinarje je sprejel kot kreatorje sodobne javne sfere z dvema določiloma – da lahko sodelujejo navadni državljani in da ima medij avtonomijo. Možnost sodelovanja navadnih državljanov je namreč tudi razlog obstoja oddaje s klici v živo. Tudi Dori-Hacohen (2012) kontaktne oddaje dojema kot prostor za participacijo javnosti in kot del javne sfere.

Brecht (1983) se je v tridesetih letih 20. stoletja zavzel za to, da se radio razvije v dvosmerni komunikacijski proces, torej da iz distribucijskega postane komunikacijski aparat in tudi poslušalcem omogoča, da spregovorijo. Namen kontaktnih oddaj po Crisellu (1994, 189) je ustvariti iluzijo, da je radio dvosmeren medij. Kot piše tudi Biziljeva (2004), so slednje le substitut za dvosmerno komunikacijo, tudi zaradi tega, ker jih je številčno malo, a kljub temu omogočajo demokratično razpravljanje. Poslušalci o družbenopolitičnih temah v živo izražajo svoja mnenja, ki so si med seboj večkrat konfliktna (Grabnar 1991), saj se ti med seboj negirajo in skušajo uveljaviti svoje mnenje, zato, kot zapisano uvodoma, celotna oddaja temelji na konfliktu. Gre namreč za laike, ki razpravljajo o novicah in dogodkih, ki krojijo njihov vsakdan (Hutchby 2001). Včasih so oddaje tako zasedene s klici, da nekateri poslušalci ne dosežejo etra. Tistim, ki to uspe, imajo zagotovljeno občinstvo za širjenje lastnih idej. Takšne oddaje dajejo možnost manj izobraženim ali tistim, ki nimajo formalnih kompetenc, da lahko sodelujejo v množičnem dialogu javne sfere (Herbst 1995). Mnenja o vlogi kontaktne oddaje so različna, medtem ko nekateri avtorji izpostavljajo bojazen, da vseprevečkrat v obliki infozabave izpodrivajo vlogo resnega političnega novinarstva (Lee 2002), ji drugi pripisujejo lastnosti prostora za javno razpravo (Brecht 1983; Pirc 2005; Crisell 1994).

Pirčeva, ki je tudi sama soustvarjalka radijskega programa, se v svojem delu sprašuje, ali gre za interakcijo ali pa le privid komunikacije in demokratičnosti (Pirc 2005). Javnost ima do radia drugačen odnos kot do drugih medijev, saj gre večkrat za izkušnjo osamljenosti, ki jo slednji prežene, poslušalci imajo vtis, da imajo vpliv na program in so največkrat zvesti določeni postaji. Avtorica piše, da je interakcija le privid, saj gre tudi pri radiu zgolj za enosmerno komunikacijo, zato se pojavi vprašanje, kam sploh umestiti kontaktne oddaje, ki vedno znova poslušalce vabijo k sodelovanju. Kontaktne oddaje so okrepile vlogo radia in še dodatno potrdile pristnost medija ter povezanost s poslušalci. Kot navaja novinarka in avtorica so tovrstne kontaktne oddaje zelo priljubljene, saj ljudje radi poslušajo mnenje drugih. S tistimi, ki razmišljajo podobno kot oni sami, se identificirajo, saj si za razliko od njih samih, slednji mnenje upajo povedati na glas. Program soustvarja le peščica poslušalcev, večina pa le posluša in tako sodi v neaktivno in neangažirano večino. Ta v programu »sodeluje« prek posrednikov sopolušalcev, to pa spet predstavlja iluzijo sodelovanja, vzajemnosti, interakcije in dvosmerne komunikacije. Poslušalec ne sme slepo verjeti v radijsko demokratičnost na eni strani, po drugi pa, kot pravi Pirčeva, bi bilo krivično, če bi mu pripisovali le lažno demokratičnost in manipuliranje. Gre za preplet obojega. Fikcijo nato ustvarja tudi radijski govor, saj je usmerjen k posamezniku in ne k množici (prav tam). Vsebine kontaktnih oddaj so vedno skladne s prevladujočo ideologijo postaje. V resnici niso zares namenjene širjenju mnenj, ampak že »vnaprej izoblikovanim avtoritativnim sporočilom radijskega programa« (Pirc 2005, 235). Kot še poudarja avtorica, so kontaktne oddaje ene cenejših v smislu stroškov produkcije, hkrati pa na tak način postaje pridobivajo bazo zvestih poslušalcev.

Hutchby (2001) piše, da imajo izbrane aktualne teme novičarsko vrednost, mnenja poslušalcev pa so največkrat bazirana na njihovih lastnih izkušnjah in doživetjih v povezavi z izbrano temo. Poslušalci v takem primeru zavzamejo vlogo (čustvenih) prič, nekoga, ki je osebno vpleten v temo, o kateri teče razprava. Klicatelji seveda nimajo take retorike govora, kot ga imajo eksperti in voditelji, temveč mnenja podajajo na laičen način, avtentično in neposredno. Scanelli (v Hutchby 2001) navaja, da gre pri klicu poslušalca v radijski eter za trk dveh popolnoma drugačnih okolij – radijskega, ki je institucionalizirano in

proizvaja program, ter domačega okolja, kjer je radio slišen. Radio pa ne kar sam po sebi ponuja prostora za podajanje lastnih mnenj, temveč poslušalce k sodelovanju povabi voditelj. Vse to prinaša novo relacijo med vsebino in poslušalci. Laiki lahko v etru diskutirajo o novicah, ki pa niso le novice, kot jih definirajo medijske hiše, saj v svoja mnenja vključijo tudi izkušnje iz vsakdana. Prav zato morajo biti takšna sodelovanja vpeljana v posebnem kontekstu. Značilno je, da klicatelji sodelujejo s svojimi laičnimi mnenji v oddaji, ki je del institucionalnega okolja, kjer imajo omejen čas in so vedno le eni od mnogih v seriji klicateljev. Voditeljev glas in njegova prezenca ostajata vedno ista, medtem ko so klicatelji med seboj zelo različni. Razlika je tudi v sami kakovosti govora, medtem ko je voditelj profesionalni govorec v studiu, so na drugi strani klicatelji amaterski govorniki, v podrejenost pa jih postavlja tudi slabša kvaliteta telefonskega pogovora, kar še bolj poudarja njihovo oddaljenost od institucionalnega okolja (prav tam). Temu pritrjuje tudi Pirčeva (2005), ki zapiše, da poslušalec večinoma ni vaje javnega nastopanja, zato je vedno v podrejeni vlogi.

Kontaktne oddaje naj bi prihajale iz ZDA (Paulu v Crisell 1994, 191), BBC Radio Nottingham pa je bil leta 1968 z vključevanjem poslušalcev v eter prvi v Evropi (Crisell 1994, 34). Pri nas je ledino oral Val 202 »pred tremi, štirimi desetletji, /saj/ je bil prvi izmed radijskih programov, ki je omogočal, da so se poslušalci začeli oglašati v program« (Urednik B 2016). To je bilo leta 1974 (Bizilj 2008, 72). Oddaje so pogosteje dobile svoj prostor v programu v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja, ko so se je začel format pogovorne oddaje širiti znotraj specializiranih govornih radijskih postaj (Shingler in Wierniga 2000).

Shingler in Wierniga (2000) pišeta, da je glavni razlog za odpiranje telefonov ekonomski in ne želja po pestrosti glasov, pluralizacija medijskega prostora ali pa morda sledenje zaželeni demokratičnosti medijev. Namreč produkcija kontaktnih oddaj ni draga, klicatelji pa ne prejmejo plačila. Podobno trdita tudi Aleman in Herrera Damas (2011), ki pravita, da se različne radijske postaje poslužujejo interaktivnosti s poslušalci le dokler jim to ne predstavlja dodatnih stroškov.

Vključevanje poslušalcev v program je tudi en od načinov, kako z njimi vzpostaviti tesnejše stike in graditi lojalnost. S pojavljanjem slednjih v etru, medij

lažje označi svojo identiteto za takšno, ki deluje v interesu poslušalcev (Shingler in Wierniga 2000). Podobno dodaja tudi Penafiel Saiz (2011), ko trdi, da je interaktivnost za radio mamljiva, saj tako s poslušalci ustvarjajo občutek bližine, kar je povod za zvesto in številčnejše občinstvo, program pa je na tak način bolj dinamičen. Schmidt (2011) sicer navaja, da se je odnos med radiem in poslušalci spremenil in razloči dve vrsti interaktivnosti z njim. Pri prvi gre za neposreden interaktivni odnos z radijsko postajo, poslušalci avtonomno in neodvisno prispevajo mnenja, ko se odzivajo na vprašanja ali ko se z voditeljem pogovarjajo na temo trenutne vsebine. Tak način vključevanja različnih glasov naredi program bolj pester in privlačen. Pri posrednem interaktivnem odnosu – to so bila včasih pisma, danes je to elektronska pošta – pa gre za višjo stopnjo nadzora s stani radijskih ustvarjalcev (prav tam). Andreasen (1985) dodaja še en vidik kontaktnih oddaj, in sicer raziskave so pokazale, da poslušalci sprejemajo več informacij iz oddaj, ki vključujejo klice, kot iz strukturiranih oddaj. Več glasov namreč pomeni večje število stimulov, zato so bolj pozorni na vsebino. Hkrati poslušalec navadno hitreje razvije empatijo do klicatelja kot pa do novinarja ali voditelja, saj se mu zdi institucionalni glas bolj nedostopen in oddaljen.

Pri produkciji kontaktne oddaje je zanimiv tudi način vstopanja poslušalca v eter. Kot piše v svojem delu Starkey (2004), bi morali v idealnih okoliščinah najprej vsakega klicatelja, ki se želi vključiti v oddajo, preveriti, kakšne komunikacije je zmožen in kako izraža svoja stališča, ali se njegovo mnenje navezuje na temo oddaje, ali obstaja nevarnost tožbe in uporabe neprimerne jezika oz. vsebine. Kot nadaljuje namreč obstajajo vljudni načini zavrnitve klicatelja. Za radijski program je bolje, da izgubi le enega (neprimerne) poslušalca, kot da bi se nanj vsul plaz tožb zaradi neprimerne vsebine. S tem tudi ne tvegamo, da bi izgubili več poslušalcev. Kot piše Pirčeva (2005), če poslušalca izključimo iz programa, npr. če se odločimo za prekinitev zveze, ker je slednji kršil splošno veljavna pravila, moramo to tudi utemeljiti in pojasniti. V Poklicnih merilih in načelih RTV je v poglavju 5. 1. 6 zapisano, podobno kot piše tudi Starkey, da morajo biti voditelji oddaj, uredniki in producenti pripravljene na možnost, da lahko poslušalci kršijo zakon, žalijo ali drugače prizadenejo druge (Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija 2000). Kontaktne oddaje s telefonskimi klici v živo so potemtakem primerne le za najizkušenejše

moderatorje, ki se znajo primerno odzvati tudi v kočljivih primerih. »Poslušalci in gledalci se morajo v takih oddajah predstaviti z imenom in priimkom, kar še posebej velja za oddaje s političnimi vsebinami /.../. Predstavitev poslušalcev in gledalcev z imenom in priimkom ni nujna v tako imenovanih svetovalnih oddajah« (prav tam).

Chung (2007) piše, da so mediji, kljub možnosti, ki jih ponuja internet, ohranili nadzor in da je participacija za občinstvo še vedno omejena. Internet je namreč bolj kot orodje za dialog med občinstvom in novinarji, še vedno bolj orodje za potrošnjo vsebin (Hermida 2011). S tem se nakazuje, da uporabniki medijev niso obravnavani kot soustvarjalci, temveč ostajajo le potrošniki vsebin.

Do sedaj so raziskave večinoma obravnavale sovražni in napadalni govor na forumih, blogih in spletnih prispevkih (Gerstenfeld in drugi 2003; Hermida in Thrumann 2007; Milosavljević 2012; Campos Ferreira in drugi 2012), ustanovljen pa je bil tudi portal za zmanjšanje obsega sovražnega govora in otroške pornografije na spletu (Spletno oko 2014). Nihče pa ni raziskoval rabe sovražnega in napadalnega govora v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah. Zato se tu pojavi raziskovalna vrzel, zaradi katere si zastavljamo prvo raziskovalno vprašanje. **RV1: Kakšne so značilnosti in produkcijska praksa izbranih radijskih mnenjskih oddaj, v katerih prihaja do možnosti pojava sovražnega in napadalnega govora?**

2.3 Prepoznavanje uporabe sovražnega in napadalnega govora s pomočjo jezikovne stilistike

Sovražni govor je tematika, ki se ob bipolarnosti dveh ustavno določenih pravic (svoboda govora ter pravica do časti in dobrega imena) z vprašanji razžalitev prekriva tudi v jezikoslovnem pogledu, saj se z izborom poniževalnih, strašilnih in drugih diskriminatornih jezikovnih sredstev navezuje na podobno obravnavo. Pri pravu gre za natančne mehanizme sankcioniranja sovražnega govora, saj ustava ranljive družbene skupine ščiti bolj kot posamezne javne osebe, ki so bile razžaljene npr. zaradi novinarske kritike. Kazenski zakonik sicer kaznuje javno žalitev, a je tudi omejevalen, saj določa, da se ne kaznuje tisti, ki se o kom žaljivo izrazi v znanstvenem ali književnem delu, v resni kritiki, pri izvrševanju uradne

dolžnosti, časnikarskega poklica ali politične dejavnosti, pri obrambi kakšne pravice, če se iz načina izražanja ali drugih okoliščin vidi, da tega ni storil z namenom zaničevanja (Červ in Kalin Golob 2012: 152).

Prav dokazovanje indica »namena zaničevanja« je točka, v kateri se po mnenju nekaterih avtorjev zdi smiselno vključiti jezikovnostilno analizo kot ekspertno mnenje, ki bi bilo v pomoč za objektivno odločitev glede dokazovanja tega namena (Červ in Kalin Golob 2012). Tudi drugi avtorji pišejo, da se namen sovražnega govora uresničuje s pomočjo namerno izbranih jezikovnih sredstev. Jezikovna stilistika pomaga presojati, ali jezikovna sredstva izkazujejo namen sovražnega govora (Campos Ferreira in drugi 2012). Tudi Leetsova (2002) opredeljuje sovražni govor kot proti manjšinam usmerjen žaljivi govor, ki se kaže glede na izbor jezikovnih sredstev.

Da se sovražni govor izraža prek namerno izbranih jezikovnih sredstev, katerih namen je poniževati, razčlovečiti, odvzeti dostojanstvo, postaviti v podrejen položaj, nekoga prikazati kot nečloveka, tretjerazredno necivilizirano bitje, se strinja tudi Leskoškova (Leskošek 2005, 81). Sovražni govor enačimo z družbenim dejanjem, saj lahko grobo določi družbeni položaj tistih, proti katerim je usmerjen (Spletno oko 2014). Če poteka v obliki nadlegovanja, ga razumemo kot diskriminatorno prakso, v ostalih primerih pa deluje kot spodbuda k diskriminaciji (Kogovšek in Petković 2007, 23). Leskoškova opozarja (2005), da je razumevanje in umeščanje sovražnega govora kot sovražnega dejanja pomembno zaradi razumevanja nestrpnosti. Sovražni govor omogoča, da se v realnosti oblikujejo sovražne mentalitete, ki ustvarjajo podlago za vse druge oblike sovražnosti (prav tam).

Sovražni govor je torej diskriminatorni diskurz, ki se izraža z namerno izbranimi jezikovnimi sredstvi, s katerimi uresničuje svoj namen. Nekatera jezikovna sredstva so žaljiva in diskriminatorna že sama po sebi – takrat je namen sovražnega govora lažje prepoznan. Pri jezikovnih sredstvih, kjer je namen sovražnega govora težje prepoznaven, pa je treba upoštevati tudi druge sporočanje okoliščine. Jezikovna stilistika pomaga presojati, ali taka jezikovna sredstva uresničujejo namen poniževanja, zaničevanja, skratka sovražnega govora (Campos Ferreira in drugi 2012).

2.3.1 Izbor jezikovnih sredstev in dokazovanje indica namena zaničevanja s pomočjo jezikovne stilistike

Temeljna vloga jezika je prenašanje informacij. Če jezikovni znaki dobijo dodatno vrednost, če se uporabljajo za kaj drugega, je to glede na njihovo temeljno vlogo nekaj dodatnega (Kalin Golob 2002). Ta dodatna vloga postane predmet jezikoslovne stilistike. Korošec (2002) v svojem delu predstavi stilistični model presojanja jezikovnih sredstev kot indica namena zaničevanja. Jezikovni stil je rezultat namernega, torej k določenemu sporočanjškemu cilju usmerjenega izbora (Korošec 2002; Kalin Golob 2002). Vsaka izbira je povezana z avtorjevim hotenjem in okoliščinami sporočanja, kar stilistika šteje k subjektivnim in objektivnim stilotvornim dejavnikom (Kalin Golob 2002).

Če nekdo za svoje izražanje izmed vseh jezikovnih sredstev izbere prav žaljiva, ne more trditi, da tega ni storil z namenom zaničevanja. Sovražni govor in razžalitve ustvarjajo podoben namen, ki se torej kaže z izbiro jezikovnih sredstev (Campos Ferreira in drugi 2012).

Korošec (2002) vztraja, da če se razpozna indic, je dokazan tudi namen zaničevanja in spodbija mnenja, da gre le za ostro kritiko. Ker indici niso vselej očitni, je naloga jezikovne analize, da se z jezikoslovno razčlemba razpoznajo in opišejo jezikovna sredstva, ki so uporabljena tako, da je njihov nastop v pisanem ali govornem besedilu mogoče razumeti kot indic in s tem kot dokaz namena zaničevanja, ne glede na to, da storilec takega namena ne priznava. Avtor je izdelal Tabelo stopenj zaznamovanosti jezikovnega sredstva in indicev namena razžalitve (Korošec 2002, 16).

Tabela 2.1: Tabela stopenj zaznamovanosti jezikovnega sredstva in indicev namena razžalitve

Indic namena	Stil: stopnja zaznamovanosti jezikovnega sredstva	okoliščine
1.-3. indic je nesporen	1. Po definiciji zaničljivi leksemi (vulgarizmi, zmerljivke in prostaški izrazi): <i>kurbir, pezde, rit</i> 2. Nizke besede (slabšalne z enim od	0

	<p>pomenov): <i>gnida, driska, gobec</i></p> <p>3. Slabšalne besede: <i>čvekati, gobezdati</i> kot 'govoriti', <i>pokveka</i> kot 'invalid'</p>	
4. indic je sicer nesporen, obstaja pa tudi v izvenbesedilnih prvinah	4. Ekspresivne besede, ki izražajo govorčev odklonilni odnos do izraženega samo v določenih zvezah: <i>XY se je pririnil v vodstvo stranke</i>	0
5. –6. indic se lahko zastira z izrazi za enkratno rabo (hapaksi)	<p>5. <u>Zaničljivi vzdevki (samostojni ali ob imenu), s katerimi se zaničljivo (zafirkljivo) namiguje na značajske in telesne značilnosti osebe:</u> <i>Peter Glažek, Pohotni Jaka, Tone Trdonja.</i></p> <p>6. Besede hapaksi, ki ne označujejo <u>obstoječega predmeta, so potencialno žaljivi v določeni sporočanjski okoliščini:</u> <i>šprunga.</i></p>	x
7. indic se zastira z napačnim razumevanjem stroke	7. Preneseni pomeni medicinskih izrazov iz diagnostike duševnih in telesnih bolezni: <i>debil(než), imbecil, idiot, psihopat, shizofrenik, paranoik</i>	x
8. zastiranje z drugo vrednostjo manjšalnih leksemov	8. Manjšalnice v sobesedilnem nanašanju na prvine dejanskosti: <i>pilotek</i> (o odrasli osebi po poklicu pilotu)	x
9. kot 5.,6.	9. Ekspresivna opisna poimenovanja, zasnovana na primerljivosti pomenov (metafora): <i>duševni maloposestnik</i>	?
10. –11. velika zastrtost indica je sorazmerna z močjo njegovega zanikanja	10. <u>Besedne igre in predelave osebnih imen in priimkov, v katerih lahko prizadete osebe razpoznajo sebe ali s seboj povezano okoliščino:</u> <i>pogumen mož – poguben mož, Rotar – Rovtar</i>	x

	<p>11. <u>Ostra ironičnost, sarkazem, prilike, poosebitve</u> ipd., tj. obrati, pri katerih se stopnja razpoznavnosti določene osebe ne dokazuje z nanašajsko močjo besed, ampak z drugimi miselnimi postopki (paralelizmi, primerjavami, izključevanji itd.)</p>	
--	--	--

Vir: Korošec (2002).

Na koncu Korošec indice razdeli v tri kategorije:

Indici, ki so jasno prepoznani kot žaljivi: namen zaničevanja se kaže z uporabo jezikovnih sredstev, ki so v tabeli 1.–3. V medijih taka sredstva nastopajo poredkoma in niso bila velikokrat predmet obravnav. Bolj pogosta so sredstva, ki so v tabeli zajeta 4.–9. To so slabšalna, sobesedilno slabšalna poimenovanja in frazemi. Tudi tukaj se kažejo jasni indici namena zaničevanja, vendar jih obtoženci večinoma zanikajo.

Primerjave ali komparacije, ki so izmuzljive: daje drastičnost učinkovite primerjave in zaničevanja, pri njih lahko zanikamo namen zaničevanja (nisem trdil, da je to (krava) ampak da je tak kakor to (krava)). Metafore so težje razpoznavne kot razžalitve.

Omenjeni Korošček model (glej Tabela 2.1) je bil izhodišče tudi za Camposa Ferreiro in soavtorje (2012), ki so postavili svoje kriterije za prepoznavanje elementov sovražnega govora. Pri določanju dveh faz prepoznavanja so si pomagali s primerom ameriške radijske raziskave o sovražnem govoru. Prvi korak je prepoznana nesporna delitev na nas/mi in njih/oni. Gre za delitev na večino in za izpostavljanje manjšine v nekem družbenem okolju. Če jezikovna in vsebinska analiza dokažeta, da ta delitev nastaja z namenom blatenja, zaničevanja, spodbujanja k nestrpnosti manjšin idr., kar sovražni govor ustvarja, ga obenem tudi potrjuje. Z drugim korakom prepoznamo delitev oziroma izpostavljanje manjšine, kjer je ni mogoče takoj prepoznati. Takrat v besedilu proučujemo še druge elemente sobesedilnosti ali v govoru upoštevamo nekatere kazalnike, kot sta način izgovorjave, intonacija ipd. Elemente sovražnega govora v jeziku jezikovna stilistika natančneje proučuje s štirimi kategorijami, ki se med

seboj ne izključujejo, nekatera jezikovna sredstva pa lahko uvrščamo v več kategorij hkrati. Te kategorije za prepoznavanje sovražnega govora so:

1. Stilno negativno (slabšalno) konotirana jezikovna sredstva

Sem sodijo tista jezikovna sredstva, ki so žaljiva že sama po sebi, zato se ob njihovi izbiri namen jasno izraža in sovražni govor enostavno prepozna. To so (1) zaničljivi leksemi: vulgarizmi (kurbir), zmerljivke (pezde), prostaški izrazi (ritopiki); (2) nizke besede, slabšalne z enim pomenom (gobec, gnida); (3) slabšalne besede (čvekavi, gobezdavi) in (4) ekspresivne besede, npr. pririnili so se do služb.

2. Jezikovna sredstva z negativno semantično vrednostjo

Sovražni govor je težje prepoznati, kadar gre za jezikovna sredstva, ki so sicer stilno nezaznamovana, vendar imajo v določenem družbenem okolju negativno semantično vrednost. Ta vrednost je odvisna od družbenega pojmovanja izrazov oziroma pojmov. V primerih uporabe stilno nevtralnih besed, z negativno semantično vrednostjo, je namen zaradi stilne nevtralnosti težje prepoznaven, zato govorimo o zastrtem sovražnem govoru. Taka beseda je npr. lažnivec – če je v povezavi z neko manjšino, je lahko žaljiva.

3. Sporočila z negativno vrednostno sodbo

Kjer žaljivosti jezikovnih sredstev ni enostavno prepoznati, nam o njihovi žaljivosti pomaga presojati jezikovna stilistika. Odloča o tem, ali nosijo sporočila negativno vrednostno sodbo, v kateri je skrit namen sovražnega govora, zato v besedilu oziroma govoru presoja, ali gre za (1) stereotipizacijo: Cigani lažejo, kajti tudi gospod Grm laže; (2) zbadljivost: Janković ne zna uporabljati računalnika, ker je Južnjak; (3) zasmehovanje: Volivci so imeli na rokah napisane številke, (4) sarkazem ali (5) ironijo. Zastrti sovražni govor je še posebej nevaren, ker se tako zamaskiran lažje širi med ljudmi, npr. kadar je skrit za šalo, omogoča da se vtisne v miselnost ljudi. To potrjujejo na primer šale na račun priseljencev.

4. Neposredno izražanje nestrpnosti

V primeru neposrednega izražanja nestrpnosti, ustrahovanja in obtoževanja sovražni govor preseže meje diskriminatornega diskurza in postane diskriminatorna praksa. V nekaterih primerih ga je enostavno prepoznati, ker se nestrpnost jasno izraža s pomočjo (1) pozivov k nestrpnosti: Ne pustite, da nam

vlada Južnjak; (2) ustrahovanja: Če pustimo, da na oblast pride Južnjak, nam bo hudo; ali (3) obtoževanja: Gospodarska rast se je ustavila, ker nam vlada Južnjak. Namen besedila je razpoznan z izborom jezikovnih sredstev. Če se v besedilu ne pojavljajo izrecni pozivi k nestrpnosti, gre lahko za sovražni govor v obliki diskriminatornega diskurza (Campos Ferreira in drugi 2012).

Čeprav pravna zakonodaja sovražni govor prepoveduje in ga kaznuje, je ta težko dokazljiv, še posebno v primerih, ko se ne izraža z jezikovnimi sredstvi, ki so sama po sebi žaljiva. Predlagani kriteriji omenjenih avtorjev omogočajo lažje prepoznavanje sovražnega govora v jeziku, tudi takrat, ko se namen skriva za stilno nevtralnimi besedami (prav tam).

O uporabnosti jezikovne stilistike pri objektivnem presojanju o morebitnem namenu razžalitve piše tudi Kalin Golobova (2002) in se strinja s Koroščem, da lahko avtorji z izborom jezikovnega sistema še tako ostro kritiko izrazijo z nežaljivimi sredstvi. Izbor besed, ki niso žaljive, namreč še ne ogroža svobode razmišljanja. Ob tem dodaja še, da je treba pri nejasnih indicijah upoštevati sporočanje okoliščine. Če so npr. termini uporabljeni zunaj strokovnega konteksta, imajo lahko pridih slabšalnosti (npr. je dementen) (Kalin Golob 2002). Ena izmed pomembnih okoliščin so tudi vrednostni premiki, ki nastanejo v spremenjenih družbenih okoliščinah (npr. komunist – kadar ne gre za pripadnika današnje stranke) (Kalin Golob 2002, 38).

Avtorica nadalje navaja, da je stilno učinkovanje eno temeljnih jezikoslovčevih zanimanj. Izredno pomembno je, kako je stilni namen ustvarjen, saj gre za način izražanja. Navadno je ustvarjen implicitno, zato ga ne moremo razpoznati eksplicitno prek semantičnih sredstev. Tu pa je stična točka med stilistiko in pravom. Način izražanja je osrednje stilistično vprašanje, zato bi upoštevanje stilistične analize o izbranih jezikovnih sredstvih lahko objektiviziralo vsakokratno presojo. Razčlemba je preprosta pri inherentni stilni zaznamovanosti (kot na primer v Tabeli 2.1 1–4); to so jezikovna sredstva, ki so stilno zaznamovana v vsakem besedilu, njihova izbira pa je jasen indic razžalitve. Zahtevnejšo presojo prinašajo adherentno zaznamovana stilna sredstva, torej taka, ki dobijo stilno vrednost šele v sobesedilu ali z upoštevanjem drugih sporočanje okoliščin. Pri vseh je stilna analiza besedila edina možnost objektivne presoje. Zavedanje stilnega učinkovanja je v prvi vrsti stvar tvorca

besedila. Poznavanje možnosti jezika, upoštevanje stilnih norm in priznanje, da je stilno učinkovanje rezultat namerne izbire iz sredstev danega jezika, je – hkrati z upoštevanjem zakonskih določil in strokovnih etičnih načel – za (poklicnega) tvorca besedil nujno in samoumevno. Svoboda javne besede je namreč možna edino z upoštevanjem javne odgovornosti (novinarskega publicistovega poklica) (Kalin Golob 2002: 45).

Po Camposu Ferreiri in drugih sta se za dopolnitev Koroščevega modela odločili še Červova in Kalin Golobova (2012). Trdita, da je model pomanjkljiv pri odločanju o žaljivosti sredstev, ki niso stilno zaznamovana, ampak je žaljivost vsebovana v semantičnih in drugih prvinah besedila (Červ in Kalin Golob 2012). Avtorici zato Koroščev stilistični model dopolnjujeta s semantičnimi pa tudi leksikalno-slovničnimi razsežnostmi problematike. Ugotavljata namreč, da je pomemben celoten sporočanješki okvir, zato govorita o analizi diskurzivnega prostora, v katerem se pojavi sovražni govor (kdo govori, s kakšnim namenom in odnosom do občinstva). Nezanemarljiva prvina proučevanja je zato tudi družbenokulturno okolje, v katerem se sovražni govor pojavi: pogosto se namreč kaže v simbolični rabi, pogovornem ali šifriranem jeziku, značilnem za posamezno okolje, zato mora biti raziskovalec opremljen s poznavanjem tega konteksta. Avtorici sta zato oblikovali nov model, ki temelji na tezi, da je sovražni govor mogoče obravnavati kot specifičen tip vrednotenja, ki je v sodobnem jezikoslovju razumljeno predvsem kot semantičen pojav (prav tam). Vendar nas v primeru analize radijske oddaje bolj podrobno kot semantika zanima stavčna fonetika.

2.3.2 Značilnosti spontanega govora in vloga stavčne fonetike pri prepoznavanju sovražnega in napadalnega govora

Omenjeni modeli različnih avtorjev in njihove dopolnitve pripomorejo k besedni in kontekstualni analizi teksta, ne vsebujejo pa kategorij prozodije oz. stavčne fonetike. Slednji sta, ker gre za spontani govor in ne zgolj za analizo zapisanega teksta, pri naši analizi pomembni. Zato v nadaljevanju predstavimo lastnosti spontanega (radijskega) govora in že omenjene oz. naštetje modele dopolnjujemo

še s stavčnofonetičnimi značilnostmi in njihovim vplivom na pomen oz. namen izrečenega.

Kot piše Lučka Gruden (2001) ima govor na radiu kot informativnem in kreativnem zvočnem mediju, ne glede na to, ali je vnaprej napisan ali pa nastaja sproti v govorčevih mislih, osrednjo vlogo, saj z jezikovnimi znaki, izraženimi z glasom, prenaša sporočilo v konkretnih psiholoških in socialnih okoliščinah, ki opredeljujejo govorca in poslušalca ter ju zapletajo v zavestni, včasih tudi nenadzirani komunikacijski proces. Besede, ki so izgovorjene, namreč dobijo s tem še dodatno označevalno vlogo, saj označujejo govorca oz. karakter in osebo. Pri branju (ki je sekundarna oblika govora) pa je ekspresivnost v ozadju, zato ima bolj poudarjeno informativno vlogo (Gruden 2001). Govor izzove asociacije in je emocionalni signal, ki je izraz mišljenja in čustvovanja. Avtorica pravi, da gre pri sodobnem radiu za ustvarjanje navideznega dialoga in imitacijo osebnega stika. V radijski program se zato vključujejo tudi t. i. dostopni glasovi, ki predstavljajo ljudi, ne pa reprezentirajo radia oz. televizije. Ti se vključujejo zaradi doseganja večje avtentičnosti, nastopajo pa v anketah, intervjujih, dajejo izjave kot očitvidci ali glas ljudstva. Kar povedo, je podrejeno in vključeno v širši kontekst novičarske pripovedi, ki jo dokončno izoblikujejo in osmislijo institucionalni glasovi. Sicer pa se na radiu še bolj učinkovito izraža neko vzdušje, čustva, saj zvočni signali nadomeščajo vse vidno (prav tam).

2.3.2.1 Spontani govor in radijski dvogovor

Pri mnenjski oddaji gre za spontani govor, saj novinar ne bere točnega in vnaprej pripravljenega teksta v interakciji s poslušalci, prav tako prihaja do dvogovornosti oz. do izmenjave glasov. Zaradi značilnosti prenosnika mora tvorec verbalizirati tudi tisti del, ki je pomemben za pravilno razumevanje. Na sporočilnost vplivajo tudi prvine stavčne fonetike, kot so intonacija, poudarki, hitrost, višina in barva govora ter raba parajezikovnih sredstev, to so slišni signali, ki dajejo kontekstualni pomen (Lengar Verovnik 2012, 28–29).

Kljub temu da gre pri radijski anketi za anketo v živo po telefonu, kjer sogovorniki niso namerno izbrani kot pri intervjuju, temveč se sami javljajo v eter, lahko med kratkim pogovorom med voditeljem in klicateljem opazimo

elemente kratkega pogovora oz. intervjuja, saj je anketa tudi ena od pogovornih vrst novinarskega sporočanja.

Lengar Verovnikova je v svojem delu (2012, 30–35) navedla različne klasifikacije radijskih intervjujev in tudi naredila ločnico med intervjuji in pogovori. Pogovor je: »/M/anj poglobljen, manj izčrpen, bolj površinski (torej tudi manj empatičen) kot intervju. Praviloma (ne pa nujno) mu je namenjeno tudi manj časa kot intervjuju: lahko se pojavlja le kot sestavni del radijske oddaje, ki vsebuje različne novinarske prispevke; vnaprej posnet pogovor je lahko tudi dopnilo studijskega intervjuja« (2012, 34). V primeru kontaktne radijske mnenjske oddaje gre prav za to, torej za krajše pogovore med klicatelji in voditeljem, vsi skupaj pa sestavljajo oddajo kot celoto. Avtorica nadalje izpostavi še skupne točke obeh žanrov. »/V/ obeh primerih /gre/ za govorni dogodek, ki ga organizira in vodi novinar. To pogovor kot novinarski žanr med drugim tudi ločuje od pogovarjanja v moderiranem delu radijskih programov« (prav tam). Podobno kot pri intervjujih lahko tudi pri pogovorih prevladuje bodisi informativna, mnenjska ali osebnostna nota (Lengar Verovnik 2012: 34–35). Ker oba žanra organizira in vodi novinar, lahko prepoznamo podobnosti z emotivnim (čustvenim) intervjujem, katerega namen je razkriti mnenja, poglede, čustvovanje intervjuvane osebe, z mnenjskim intervjujem, ki prinaša mnenje intervjuvane osebe o določenem dogajanju, njegovo vrednotenje situacije in z dialoškim intervjujem, kjer gre za novinarju in intervjuvani osebi skupno iskanje resnice, pa naj gre za določeno osebo ali problem (prav tam).

Lengar Verovnikova ugotavlja, da so v radijski govor vgrajene performativne prvine, ki so prevzete iz zasebnih govornih praks ali pa so posebej razvite za medijske diskurze. Njihov namen je, da zmanjšajo občutek distance med medijem in občinstvom (Lengar Verovnik 2012, 36–37). »Žanr, v katerem je to najbolj očitno /.../, so t. i. kontaktne oddaje oziroma tisti del radijskega programa, v katerega se po telefonu dejavno vključijo poslušalci« (Lengar Verovnik 2012, 37). Taki primeri so nagovori poslušalca z njegovim imenom. Ker se poslušalci zavedajo, da jih poleg novinarja posluša še kdo, to vpliva na oblikovanje izjave, na novinarja pa vpliva institucija, katere del je (Tolson v Lengar Verovnik 2012, 37). Moč vsakega javnega oddajanja je v tem, da lahko institucija oz. medij definira pogoje za interakcijo in določi družbene vloge,

status in dolžino trajanja, s tem pa se vzdržuje tudi institucionalna avtoriteta (Tolson v Lengar Verovnik 2012, 37–38).

2.3.2.2 Stavčnofonetične prvine

Tako kot definira Toporišič, je stavčna fonetika veja glasoslovja, ki preučuje slušne lastnosti skladenjskih enot, tj. besednih zvez, stavkov, povedi; imenujemo jih tudi prozodične prvine besedila oz. zvočni elementi govora. To so: poudarjanje, členitev s premori, intonacija, register, poudarek, ritem in hitrost ter glasovno barvanje (1992, 308). Toporišič (1992) nadalje za glasovno barvanje piše, da slednje daje posebne zvočne podobe glasovju s spreminjanjem naravno danih jezikovnih in govornih značilnostih (na primer govorjenje skozi nos, znižan ton, vreščanje).

Sodobnejše raziskave govorjenega jezika prinašajo bistveno drugačna spoznanja o vlogi prvin stavčne fonetike v spontanem govoru, kot jih je za brana besedila za slovenščino ugotavljal Toporišič (Lengar Verovnik 2012, 116). Stavčnofonetične prvine torej niso obrobne, temveč ključne prvine analize spontanega govora. Njihov pomen postane jasen vsakomur, ki bi primerjal transkripcijo brez kakršnihkoli prozodičnih oznak in posnetek transkribiranega govora. Stavčnofonetična realizacija torej pomaga razbirati smisel povedanega (Lengar Verovnik 2012, 117).

Prav elementi prozodije nam torej pomagajo razumeti, kakšna je stopnja vpletenosti sodelujočega, kakšen je njegov odnos do neke teme, saj sporočajo njegova stališča in govor čustveno označijo. Gre za ključne prvine spontanega govora, saj z njihovo pomočjo lahko tam, kjer jezikovna analiza ne prepozna sovražnega govora ali neprimerne govora, dokažemo obstoj slednjih v določenem kontekstu. V transkripciji bodo torej označene naslednje stavčnofonetične prvine: poudarek, premori, končni intonacijski toni nekaterih segmentov, hitrejši ali počasnejši govor in glasovna višina oziroma register. V nadaljevanju navajamo samo tiste lastnosti posameznih prvin, ki so za nas relevantne.

Premor ima v sproti tvorjenem govoru dva pomena: je sredstvo ohranjanja govorne vloge za mestom, kjer bi sogovorec lahko vlogo prevzel zaradi

eksplicitno zastavljenega vprašanja ali pa se lahko pojavi na mestu, kjer želi novinar – pogosto tudi s hitrejšim tempom govora – čim prej priti do najpomembnejšega, osrednjega dela propozicije (Lengar Verovnik 2012). Lahko tudi zaznamuje preobrat v že določenem diskurzivnem okviru. Če sledi kratek premor, pride pomen izrečenega jasneje do izraza (Vitez in Zwitter Vitez 2004). **Pri tonski višini ali registru** oz. tonskem poteku višje prehajamo le pri posebnem poudarjanju (Toporišič 2007, 553; Vitez in Zwitter Vitez 2004) ali iz nervoze (Toporišič 2008). Znižan register je prav tako čustveno obarvan, saj ga uporabljamo, ko smo jezni, zanj pa je značilno tudi, da govornik ostane na isti tonski višini v vseh zlogih (Toporišič 2004 in 2008; Vitez in Zwitter Vitez 2004). V Enciklopediji slovenskega jezika (1992) pa avtor dodaja še, da sta tako visok kot nizek register stilno zaznamovana, saj visoka intonacija predstavlja veselje (ali razburjanje), nizek register pa uporabljamo, če smo žalostni ali potrti. Komarjeva (2008) predstavi še en vidik registrov, za katere sicer trdi, da jim je težko predpisati čustvene pomene. Visokopadajoči toni navadno v angleščini izražajo visoko stopnjo vpletenosti, vznemirjenje, nizki pa obratno. Po Komarjevi (2008) sta si angleški in slovenski jezik precej podobna, ko gre za delitev na tonske enote, na ujemanje sporočilne vloge registra pa je pokazala tudi primerjalna analiza med jezikoma, zato visoko padajočim tonom prevzemamo visoko stopnjo vpletenosti tudi v slovenščini.

Najbolj pragmatična **vloga poudarkov** se kaže, ko je poudarjena prva prvina v povedi, ki je vsebinsko gledano dopolnitev prejšnje, skladijsko-pomensko in intonacijsko že zaključene povedi. V teh primerih novinar ponovno pritegne pozornost sogovorca, mu signalizira, da še ni končal (Verovnik 2012, 117–120). Odstopanje **hitrosti govora** določimo glede na siceršnjo hitrost govora (Lengar Verovnik 2012). Toporišič (2008) zaznava, da kadar je nekaj bolj pomembno, navadno upočasnimo govor, kadar je manj važno pa pohitimo. Hitrost govora je navadno tudi v skladu s čustveno obarvanostjo tematike ali razpoloženjem pripovedujočega: resne, žalostne stvari, kot so slavnostni ali pogrebni govori, govorimo upočasnjeno, prav tako, če nas kaj tare. Veselo prijetno vsebino podajamo bodro, jezik je hiter. Pretirano hitrega ali počasnega govora se izogibamo, saj nista primerna za poslušalce (prav tam).

Različni avtorji različno obravnavajo **intonacijo**². Toporišič (2004 in 2008) piše, da se vprašalna intonacija uporablja v vprašalnih stavkih z vprašalnico in pri rabi ponovljenih vprašanj z zaimsko vprašalnico. Tako ponovljeno vprašanje je večkrat čustveno obarvano in intonacija s tem dobi vzklične značilnosti. Vzklično intonacijo uporabljamo, ko neko stvar povemo s čustveno prizadetostjo. Prav vzklična intonacija je namreč tista, ki označuje čustveno prizadetost. Smiljana Komar (2008, 21) trdi, da govorci uporabljajo različne intonacijske poteke, z njimi pa, poleg koherentnosti in kohezivnosti govora, naslovniku sporočajo svoja stališča do neke teme in svoj govor čustveno obarvajo. Pri preučevanju besedila kot je radijska oddaja, gre za slušno zaznavanje, zato gre pri tovrstni analizi za analizo slušnih vtisov. Slušno-zaznavni pristop uporabljajo jezikoslovci pri preučevanju spontanega govora, kar živa in kontaktna radijska oddaja zagotovo je. Stavčna intonacija ima po besedah avtorice (Komar 2008) več vlog v govoru, najpogosteje pa preučujemo slovnično, čustveno in besedilno. Nas bodo v nalogi najbolj zanimale čustvene vloge intonacije.

Ker je Toporišič slovensko stavčno intonacijo preučeval na podlagi branja proznega besedila in ne na primerih spontanega govora, je njegovo delo bolj napotek, kakšna naj bo idealna stavčna intonacija. Pri iskanju čustvenih vlog intonacije si zato pomagamo z angleškim modelom avtorjev O'Conner in Arnold (1973). Omenjena avtorja priznavata, da tudi pri njunem modelu manjkajo vnaprej dogovorjene kategorije ter da je nemogoče razviti celovit model, ki bi predstavljal preprosto in jasno pot. Ta problem zaznamuje razlikovanje med odnosom (attitude) in čustvom (emotion). Whichmannova (v Komar 2008) k čustveni vlogi intonacije šteje odnašanje govorcev v določenem kontekstu, ki ga sam predvideva ali kot ga dojema naslovnik. Prav tovrstno razumevanje čustvene vloge intonacije je po besedah Komarjeve najbolj pragmatično, saj se torej podreja praktični uporabi in je odvisno od konteksta. Zaradi tega je za nas ta vloga najpomembnejša.

Ker indici niso vselej očitni, je naloga jezikovne analize, da se z jezikoslovno razčlemba razpoznajo (Korošec 2002, 16), elementi prozodije pa pomagajo

---

² Z intonacijo se ukvarjajo različni avtorji, prav tako pa so zelo različne smeri njene delitve. Medtem ko Toporišič (2004 in 2008) opredeljuje pripovedno, vprašalno in vzklično intonacijo, se Vitez in Zwitter Vitez (2004) osredotočata na njene štiri akustične kazalce (tonska višina, jakost, tempo, prmeori in tišine), Komarjeva (2008) pa pri intonaciji opredeljuje njeno slovnično, čustveno in besedilno vlogo. Nas najbolj zanima čustvena vloga intonacije.

razumeti, kakšen je sogovornikov odnos do neke teme. Slednji torej sporočajo njegova stališča in govor čustveno označijo. Predvidevamo tudi, da stavčnofonetične prvine sporočilno sovpadajo z leksiko.

2.3.2.3 Oris leksike kot jezikovne značilnosti v pogovorih v programih javnega servisa

Različni avtorji (Hutchby 2001; Pirc 2005; Herbst 1995) ugotavljajo, da so novinarji v prednosti pred poslušalci (o tem smo pisali v prejšnjih poglavjih), ker so večji javnega nastopanja in izražanja. Lengar Verovnikova (2012) je z analizo primerov ugotovila, da gre tudi v primeru Radia Slovenija za

vešče govorce, ki svoj govor vpenjajo med izražanje, skupno več novinarskim žanrom oziroma značilno za dvogovorne žanre in/ali radio, ter izvirno, kontekstu prilagojeno poigravanje z jezikom in njegovimi pomenskimi možnostmi. Vsem novinarjem je skupna težnja po kultiviranju izražanja, kar se kaže v popolni odsotnosti vulgarizmov, pretehtani in učinkoviti rabi intelektualizmov ter premišljeni rabi neknižnih prvin, kjer jih dopušča kontekst (Lengar Verovnik 2012, 73).

Ker so novinarji torej šolani govorce, so v prednosti pred manj večšimi poslušalci in sodelujočimi klicatelji, ki niti nimajo formalnih kompetenc za nastopanje v etru. Zato pri njih pričakujemo več odstopanj od jezika, ki je primeren za javni medij. Vloga Radia Slovenija je tudi ta, da ohranja nivo jezika (Lengar Verovnik 2012: 39–40), zato bomo s pomočjo v prejšnjih delih poglavja omenjenih jezikovnostilnih in stavčnofonetičnih prvin preučevali, ali se jezik poslušalcev razlikuje od novinarjevega in ali so uporabljena sredstva sovražna in žaljiva.

2.3.3 Razvrščanje primerov analiziranega govora v skupine glede na stopnjo neprimernosti

Ker je sodno preganjan samo kaznivi sovražni govor (ki se nanaša na manjšine in vsebuje poziv k nasilju, podrobneje smo o tem pisali v 2. poglavju), za potrebe

raziskovalne naloge oblikujemo delovne definicije in svojo lestvico stopenj neprimernega izražanja oz. skupine, v katere bomo uvrščali analizirane primere. Na vrhu je gotovo, kot najmanj primeren za javni medij, sovražni govor, kot ga definira oz. prepoznava tudi Kazenski zakonik, tu gre za namerno poniževanje, obsojanje in zaničevanje verskih, rasnih, etičnih in drugih manjšin. Take primere bomo nesporno tudi v nalogi označili za **sovražni govor**. Njihovo neprimernost mora prepoznati tudi voditelj in izjavnika prekiniti oz. ustaviti. Za kakovosten nivo jezika se je potrebno izogibati tudi žalitvam in napadalnemu govoru, zato oblikujemo drugo skupino po neprimernosti, v kateri so primeri, kjer se prekrivata napadalni govor in razžalitve. To je govor, ki ga kot »kršitev zoper čast in dobro ime« prepoznava tudi pravo (Kazenski zakonik). To skupino poimenujemo **neprimerni javni govor**. Ko se udejanja neprimerni javni govor, mora voditelj-novinar nanj opozoriti. V tretji skupini so primeri, v katerih bi izbrane besede lahko pomenile sovražnost ali žaljivost, ampak jih v določenem kontekstu prepoznamo za **neškodljivi govor**. Razlage kaznivosti oz. neprimernosti zanje ne najdemo niti v pravu.

Po pregledu teorij in postavitvi lastne definicije zastavljamo še drugo raziskovalno vprašanje. **RV2: Kako se v kontaktnih mnenjskih oddajah udejanja sovražni in napadalni govor in kje je meja dopustnega z vidika jezikovne stilistike?**

2.4 Vloga novinarja-voditelja

Percepcija vloge je pomemben vidik, ki pomaga razumeti, kako novinarji v različnih kulturah in različnih medijskih sistemih razumejo svoje delo in svojo družbeno vlogo. Njihovo dojetje namreč vodi k oblikovanju stališč in načina védenja (Donsbach 2008; Balaban in Meyen 2011). Analiza percepcije vlog nam torej pomaga razumeti, kako novinarji delujejo, kateri principi jih vodijo pri oblikovanju stališč in védenja ter kako konstruirajo realnost. Koncept dojetja vloge novinarja v komunikacijske študije prihaja iz sociologije in ga lahko definiramo kot skupek pričakovanj, ki jih imajo drugi ljudje od tistih, ki so na določenih družbenih pozicijah. Percepcija vloge ni odvisna samo od normativnih

pričakovanj ali zakonskih pravil ampak tudi od ekonomskega in novinarskega kapitala posameznega novinarja ter od simbolnega kapitala posamezne teme znotraj družbenega prostora (Meyen in Riesmeyer 2012). Lastna percepcija oz. dojemanje poklica novinarja pa je odvisna od lastnih pričakovanj novinarjev v karieri. Novinarski proces (kako novinarji pridobivajo, izbirajo in posredujejo novice) je močno zaznamovan tudi z normo objektivnega (Skovsgaard in drugi 2013). Objektivnost je namreč temeljni kamen novinarstva in novinarjem predstavlja eno od glavnih poklicnih norm, kljub temu pa podrobnejši pogled pove, da jo posamezni novinarji drugače sprejemajo in implementirajo. Tudi na dojemanje norme objektivnega vpliva lastna percepcija novinarske vloge v družbi. In čeprav je norma objektivnega zaželeno in priznana poklicna vrednota, je daleč od tega, da bi bila nedvoumna, saj zaneti burne debate tako v novinarstvu kot v drugih strokah (Skovsgaard in drugi 2013). Jasno pa je, da v novinarstvu ne govorimo o absolutni objektivnosti, saj je ta nemogoča, zato lahko govorimo o približevanju temu idealu.

Kot ugotavljajo Skovsgaard in soavtorji, je pregled nekaterih teorij pokazal, da pojem objektivnosti lahko zamenjamo oz. opišemo s poštenostjo, natančnostjo, uravnoveženostjo, transparentnostjo. Avtorji zato predstavijo štiri dimenzije objektivnosti in glede na sovpadanje z njimi oblikujejo štiri vloge novinarjev. Prva dimenzija je odsotnost subjektivnega – ko novinar ne dovoli, da bi njegovo mnenje zaznamovalo poročanje. Druga je uravnoveženost, kjer ni prostora za pristranskost, novinar pa ne sme igrati vloge sodnika in soditi, kaj je boljše ali slabše. Novinar uravnoveženo sooča konfliktna mnenja, presojo pa prepusti bralcem, poslušalcem ali gledalcem. Tretja dimenzija so trdna dejstva, ki jih zaznamujeta natančnost in dejanskost dogodka, kar novinarju nalaga, da razišče tudi ozadje dogodkov in druge različne vire. Četrta dimenzija pa so vrednostne sodbe. Kritika objektivnosti je ta, da vodi do nenavezanosti. Raziskovalci so ugotovili, da ni možno popolnoma zaobiti vrednostnih sodb, sploh pri preiskovalnem novinarstvu in vlogi psa čuvaja, ki naj bi stremela k sodbam glede politike, družbe ali moralnih načel. Danski avtorji (Skovsgaard in drugi 2013) še ugotavljajo, da je dojemanje objektivnosti precej odvisno tudi od medijske kulture posamezne države in vloge novinarjev v njej. Pa še en vzgib vpliva na percepcijo – komercializacija informativnih medijev zmanjšuje pomen

objektivnosti, saj zmanjšuje uravnoveženost in vključevanje dejstev. Dodatno avtorji ugotavljajo, da se percepcija razlikuje med novinarji tabloidnih in netabloidnih medijev. Poleg vrste medija pa je pri prepoznavanju vloge novinarjev pomembna tudi sama novinarska kultura – novinarji z enakim sociodemografskim profilom lahko imajo drugačno percepcijo lastne vloge, zaradi različnega socio-političnega konteksta države, v kateri delujejo. Kolektivni sistem znanja namreč določa kulturo novinarstva in zaznamuje način, na katerega delujejo novinarji. Ta simbolni red ima tri dimenzije: kognitivna dimenzija (na novinarje vpliva, kako oni vidijo realnost in kako je ta prevedena v izboru novice), ocenjevalna dimenzija (percepcija vloge novinarja) in dimenzija izvedbe (novinarska praksa) (Balaban in Meyen 2011).

S temi vprašanji se na sistemski ravni ukvarjata tudi Hallin in Mancini (2004) v svojem delu *Comperative Media System*, kjer predstavita tri modele medijev in politike; *Sredozemski model polariziranega pluralizma* (značilni so politični vplivi, elitni mediji in njihova manjša cirkulacija, tisk je v podrejenem položaju, pozen razvoj množičnih medijev, pozen in delen razvoj profesionalizma, tradicija komentarja in zastopniškega novinarstva, visoka instrumentalizacija), *Severnoevropski model demokratičnega korporativizma* (hiter razvoj svobode tiska, visoka cirkulacija časopisov, stopnja profesionalizma je visoka, značilen je razvoj nevtralnega komercialnega novinarstva, močni komercialni mediji soobstajajo z močnimi političnimi mediji oz. mediji posameznih socialnih skupin) in *Severnoatlantski model liberalizma* (zgodnji razvoj svobode tiska, prevladujejo komercialni časopisi, politični paralelizem je nizek, profesionalizacija novinarstva je relativno močna, prevladuje informacijsko orientirano novinarstvo, težnja h komercializaciji množičnih medijev in novinarstva, ki zagotavlja strokovne in nevtralne informacije). V zadnjih dveh desetletjih je medijske sisteme zaznamovalo kar nekaj sprememb, težnja po komercializaciji in digitalizaciji ter vzpon interneta so le nekatere najpomembnejše. Soočeni smo z diferenciacijo medijev ter s spremenjeno potrošnjo slednjih, zato je razumljivo, da so tudi vloge novinarjev v družbi zaznamovane z omenjenimi spremembami (Balaban in Meyen 2011).

2.4.1 Novinarsko polje in vloga novinarjev

Meyen in Riesmeyerjeva (2012) sta percepcijo vloge novinarjev raziskovala s pomočjo Bourdieujeve teorije polja. V prvi fazi sta ugotavljala, kako je dojetje vloge povezano s pozicijo, ki jo ima novinar v novinarskem polju, v drugi pa sta relacije analizirala s kvalitativnim pristopom. Osem empiričnih tipov percepcije vloge kaže na širok nabor profesionalnih konceptov. Individualna percepcija vloge je najprej odvisna od novinarskega kapitala nekega medijskega podjetja in oddelka, kot tudi od simboličnega kapitala tematik, s katerimi se ukvarja novinar. Novinarsko polje pripada nacionalnemu družbenemu prostoru, v katerem obseg in struktura kapitala določata pozicijo agenta. Novinarsko polje vsebuje dve postavki – ekonomski in novinarski kapital. Novinarski kapital sestavljajo skupek vseh novinarskih veščin, socialni kapital in mreže stikov ter specifični simbolni kapital. V tem primeru je novinarski kapital bolj obsežen od simbolnega, saj vsebuje tudi nekatere posebne veščine (npr. raziskovalno novinarstvo, pismenost) in kontakte, ki prispevajo k prednostim polja. Pozicija vsakega novinarja je tako odvisna od novinarskega in medijskega kapitala. Kljub temu da ima vsak novinar tudi svoj osebni kulturni in družbeni kapital, pa na delovne pogoje in percepcijo najbolj vpliva organizacija ali medij za katerega delajo (Meyen in Riesmeyer 2012).

2.4.2 Najbolj prepoznane vloge novinarjev in njihova poimenovanja v medijskih teorijah

Teoretiki so na podlagi različnih teorij oblikovali precej podobna poimenovanja in klasificiranja vlog novinarjev (Meyen in Riesmeyer 2012; Skovsgaard in drugi 2013; Balaban in Meyen 2011; Dori-Hacohen 2012). Skovsgaard in soavtorji na podlagi percepcije objektivnosti izpostavljajo *pasivno ogledalo*, *psa čuvaja*, *javni forum* in *javni mobilizator*. Gre seveda za idealizirane vloge, ki pa se v praksi večkrat pokrivajo med seboj. K temu prispeva tudi dejstvo, da tudi novinarji različno dojemajo svojo vlogo v družbi in s tem prihaja do konfiguracij jasno začrtanih vlog.

Novinar, ki opravlja funkcijo pasivnega ogledala, zgolj širi novice. Na tej poziciji lahko popolnoma izključi svoja prepričanja iz poročanja. Taka vloga torej omogoča izključitev subjektivnega in zgolj poročanje oz. odražanje realnosti. Pasivno ogledalo je pozitivno povezano s pomembnostjo objektivnosti, pozitivno sprejema izločanje subjektivnosti in je negativno povezano z vrednostnimi sodbami. Psi čuvaji so kritični do tistih, ki imajo moč, zagotavljajo analizo kompleksnih problemov, ki skoraj neizogibno vplivajo oz. užalijo posameznike ali skupine v družbi. Psi čuvaji objektivnost uporabljajo, da upravičijo svoje delo in se zaščitijo pred plazom kritik, da so na strani posameznih interesnih skupin. Torej psi čuvaji so pozitivno povezani s pomembnostjo objektivnosti, pozitivno povezani z uravnoteženostjo in pozitivno povezani s trdnimi dejstvi. Vloga javnega foruma je, da dopušča, da lahko tudi običajni ljudje podajo svoja mnenja ter da jih spodbuja in vključuje v javne debate o pogostih težavah. Merritt (v Skovsgaard in drugi 2013) je idealno vlogo novinarja primerjal s športnim sodnikom. Slednji je vključen v igro, vanjo prinaša svoje znanje in avtoriteto, od njega se pričakuje, da ne vpliva na igro, njegov osnovni interes pa mora biti, da je igra odigrana po pravilih, prav tako pa ne sme imeti nobenega interesa za končni rezultat. Vloga javnega foruma ima torej pozitivno povezavo s pomembnostjo objektivnosti in uravnoteženosti ter je pozitivno povezana s trdnimi dejstvi. Nasprotno pa javni mobilizator posega po bolj aktivnem pristopu in je osredotočen na usmerjanje javnosti k iskanju nekih rešitev za družbene probleme. Stoker trdi (v Skovsgaard in drugi 2013), da novinar ne more popolnoma ločiti resnice od konteksta in človeške subjektivnosti ter da mora imeti proste roke kot posameznik in moralni agent pri ustvarjanju vrednostnih sodb znotraj lastne etične odgovornosti. To sovпада z vlogo javnega mobilizatorja, ki naj bi novinarjem omogočala, da spodbujajo iskanje rešitev za družbene probleme. Rezultati so pokazali (Skovsgaard in drugi 2013), da je objektivnost bolj pomembna pri novinarskih vlogah, ki poudarjajo reprezentativno pojmovanje demokracije, v kateri novinarji državljane obveščajo o družbi, medtem ko je manj pomembna, ko novinarji poudarjajo vključevanje državljanov v javno, demokratično debato – to velja predvsem pri vlogi javnega foruma in javnega mobilizatorja. Bolj kot novinar spodbuja ljudi, da

sodelujejo in poiščejo rešitve za družbene probleme, manj pomembno bo zanj postalo izključevanje lastnih subjektivnih prepričanj.

Novinar je lahko *nevtralen ali udeležen, odbiratelj* (angl. gatekeeper) ali *zastopnik*, »*krvosledec*« (angl. bloodhounds) ali *misijonar*, novinar *širi informacije* ali pa je *razlagalno-raziskovalni* ali pa *nasprotnik, opozarjajoč, skupni nosilec, pes čuvaj* ali *zastopnik javnosti* (Balaban in Meyen 2011).

Med nemškimi novinarji sta njihovo percepcijo vloge raziskovala Meyen in Riesmeyerjeva (2012). Avtorja sta 8 tipografij percepcij vlog razporedila glede na to, ali so slednji bolj orientirani k občinstvu ali k učinku medija. Med novinarji sta prepoznala *ponudnika informacij* (angl. service provider), ki verjame, da dobro pozna želje in potrebe občinstva ter jih želi tudi zadovoljiti. Percepcija vloge zajema pozitivno podobo občinstva, distanco do teme, o kateri poroča, osvobojenost kakršnekoli misije in skromnost. Njegovi prispevki so poglobljeni in analitični, z novimi informacijami. Taka percepcija je značilna za novinarje javnih radiodifuznih medijev. Novinarji svojo službo sicer dojemajo kot način preživetja in ne kot svoje poslanstvo. *Stražar* (angl. sentiles, ki velja za novejša verzija Kocherjevih misionarjev) večinoma dela za tisk ali spletne portale, je starejši in navadno nosi uredniško odgovornost. Ne zadovoljuje vedno pričakovanj občinstva. Taki novinarji so bolj aktivni kot ponudniki informacij, saj imajo željo po kritiki, kontroli, želijo prepričati občinstvo ter jim vsiliti nove ideje, svoje občinstvo poznajo le deloma. Verjamejo v veliko moč medijev, poredko delajo v radiodifuznih medijih. *Učitelj* – večinoma deluje kot novinar, ki pokriva znanost ali kulturo. Vsekakor deluje v uredništvih, kjer kritika in kontrola veljata za manj pomembni, največjo vlogo pa imata prenos znanja in poučevanje. Učitelji so tisti, ki gradijo most med znanstveniki in občinstvom, saj predajajo znanje na poljuden način. Večinoma gre za starejše novinarje, ki delujejo v medijih, kjer ni glavni cilj dobiček, temveč simbolni kapital. *Detektiv* je preiskovalni novinar, ki dela v polu moči znotraj novinarskega polja. Navadno dela za revije, oddaje na javni televiziji, manj pogosto za poslovne medije in nacionalne ali regionalne časopise. Večinoma raziskuje na lastno pest in lastne stroške. Ta lastnost potrjuje željo po nagrajevanju in pohvali. Detektivi so nekoliko privilegirani, saj se lahko dlje časa ukvarjajo z eno temo. Zanje je občinstvo manjšega pomena, zadovoljijo jih ekskluzivne informacije. *Lobist* –

všeč so mu teme, s katerimi se ukvarja, zanje pa bi rad navdušil tudi občinstvo in s tem še dodatno pridobili na pomembnosti teme. Podobno kot učitelji tudi lobisti delajo v bolj sofisticiranih uredništvih, a ne za informativni program, politiko ali gospodarstvo. Z novinarstvom pa se ukvarjajo, ker niso uspeli na svojem področju (npr. filmski kritiki, ki niso uspeli kot filmski režiserji). Nekateri lobisti sebe vidijo kot misijonarje. Orientiranost k občinstvu je zanje sekundarnega pomena, ne zanima jih doseg prispevka. *Umetnika* ne zanimajo interesi občinstva, saj se ukvarja le s tematiko, ki ga zanima osebno. Za nekatere je novinarstvo le odskočna deska za umetniško kariero in način, kako si pridobiti prepoznavnost in slavo. Za *trgovca* (angl. trader) je ekskluzivna novica le sredstvo za doseg cilja. Občinstvo dojema kot stranko, »ki ima vedno prav«. Trgovci si želijo, da bi bil njihov medij, rubrika, oddaja najuspešnejša. Za spremljanje uspeha uporabljajo podatke o dosegu, ratinge in komentarje, niso dovzetni za kakovostno novinarstvo, prosto postavljajo svoje etične standarde, radi dramtizirajo. Njihov cilj ni v promociji političnih prepričanj, temveč v pridobitvi pozornosti občinstva. *Promotor* se spopada z normativnimi koncepti novinarstva, saj ne služi samo občinstvu, temveč tudi oglaševalcem, ki so stranke. Nekateri promotorji se ne prepoznajo kot novinarji. Omenjena tipologija zaokroža dejstvo, da je profesionalni koncept novinarstva rezultat same pozicije novinarja znotraj novinarskega polja in stopnje avtonomije, ki ga ta položaj zagotavlja. Ponudniki informacij, trgovci in promotorji svoje odločitve bazirajo na željah in zahtevah občinstva. Učitelji, stražarji in lobisti tudi jemljejo v zakup njihove želje in potrebe, a primarno jih vodi obveza, da informirajo. Namen po izobraževanju, kritiziranju ali oglaševanju je sekundarnega pomena. Edino detektive in umetnike ne zanimajo želje in zahteve občinstva – to so novinarji, ki delajo v centru moči (v medijskih podjetjih z velikim novinarskim in ekonomskim kapitalom) ali pa se ozirajo za delom v drugih družbenih poljih (Meyen in Riesmeyer 2012).

2.4.3 Odbiranje in posebna vloga medijskih ustvarjalcev

Odbiranje v novinarstvu sproža, podobno kot pojem objektivnosti, mnogo razprav, tako na strani zagovornikov kot nasprotnikov (Soroka 2012; Enli 2007; Pingree in drugi 2013; Skovsgaard in Van Dalen 2013).

Pri kontaktnih oddajah, ki naj bi kot del javne sfere nudile prostor za participacijo javnosti, tudi Dori-Hacohen (2012) posebej opozori na en pomemben proces in vlogo medijskih ustvarjalcev. Namreč različni udeleženci v procesu produkcije uporabljajo različne vidike in izvajajo proces odbiranja pri sodelujočih. Na tak način postane dostop do javne participacije omejen (Dori-Hacohen 2012). Avtor izpostavlja dva vidika odbiranja, ki se nanašata na zahtevo medija in na zahteve javne sfere. Medij – v tem primeru radio – od klicateljev zahteva jasno in gladko izražanje; zahteve javne sfere pa so odvisne od pomembnosti teme, o kateri bo klicatelj govoril.

Raziskave o odbiranju se že od samega začetka osredotočajo na novinarske odločitve pri izboru novic, kot enem najpomembnejših dejanj tega procesa. Barzilai-Nahon (2006) je predlagal, da pri procesu odbiranja pogledamo širše, in sicer ne le kot na osebno izbiro novinarja, temveč na dejanje, ki je skupno in v katerem imajo različne entitete možnost blokiranja ali podajanja javnosti določene informacije.

Bowman (2008) v nasprotju z nekaterimi teoretiki, ki menijo, da je odbiranje zastarela metoda, trdi, da je še vedno relevantna. Temu pritrjuje tudi Dori-Hacohen (2012).

Raziskovalci upoštevajo, da je participacija javnosti pomemben element javne diskusije in javne sfere. Vzporednice lahko potegnemo s časopisno raziskavo pri pismih bralcev (Jorgensen 2002), kjer so kot glavne elemente odbiranja določili relevantnost, kratkost, zabavnost in avtoriteto. Pisma, ki niso ustrezala omenjenim kriterijem, niso bila objavljena. Dori-Hacohen (2012) je v času svojega raziskovanja oblikoval dva ključna vidika, ki veljata za radijsko produkcijo kontaktnih mnenjskih oddaj.

Medijski vidik zadeva radio in njegove potrebe, tako tehnične standarde kakovosti kot zahteve programa. Produkcijska ekipa mora zagotoviti visoko kakovostni, razumljiv, čist in zanimiv program, zato skozi produkcijski proces spremljajo in ocenjujejo klicatelje ter zavračajo tiste, ki ne ustrezajo njihovim zahtevam. Vidik javne sfere se nanaša na aktualnost pogovora in povezanost s

temo. Produkcijska ekipa skuša zagotoviti, da klicatelji v programu predstavljajo mnenja, ki so relevantna za širšo publiko, zato zavračajo tiste, ki ne ustrezajo njihovim zahtevam npr. producent predlaga posameznega klicatelja na podlagi teme, o kateri bi rad govoril in za katero meni, da je primerna in pomembna za oddajo. Med interakcijo lahko tudi oceni, ali klicatelj govori dovolj tekoče in jasno in če ima dovolj primeren glas, da se pojavi v etru. Kljub temu pa zavrnjeni klicatelji najpogosteje verjamejo, da jih niso spustili v eter, zaradi njihovih nepravilnih političnih prepričanj. Kontaktne oddaje so sicer po prepričanju novinarjev (Dori-Hacohen 2012) priložnost za poslušalce, da izrazijo svoja mnenja, čeprav niso del soglasja. S predstavitvijo različnih mnenj se klicatelji izpostavljajo novim perspektivam in prispevajo k javnemu diskurzu, ki je odprt tudi za neprofesionalce.

Tudi voditelj oddaje je lahko odbiratelj takrat, ko je vnaprej izbrani poslušalec že v etru, saj je odgovoren za zanimivo interakcijo, ki jo bo poslušalstvo razumelo in v njej uživalo. Zato tisti klicatelji, ki imajo zanimivo zgodbo (mnenje), morda dobijo več minut v etru (Dori-Hacohen 2012). Tudi nasprotno, ko klicatelj vpelje teme, ki so preveč osebne ali niso zanimive za poslušalce, ga lahko voditelj prekine. Na tej stopnji je proces odbiranja pomemben, saj lahko poslušalec zaide s teme pogovora in preide na manj zanimive teme. Tudi če klicatelji začnejo s komentiranjem prejšnjih udeležencev, mora voditelj urgirati in ga usmeriti ponovno na pravo temo. (Dori-Hacohen 2012).

V procesu radijske produkcije sodeluje kar nekaj oseb, ki so lahko zadolžene za odbiranje – tisti, ki sprejema klice, producent ali urednik, urednik selekcijskega izbora klicateljev, tonski tehnik in voditelj. Vsi naštetih so namreč del procesa konstruiranja javne sfere programa. Habermas (1989) je zato podal kritiko na množične medije, ki naj bi kritično javno sfero spreobrile v zabavnim vsebinam namenjen prostor. Ta izjava pa, kot ugotavlja Dori-Hacohen (2012), ni povsem podprta z dejstvi. Namreč čeprav so zahteve medija nadvladale zahteve javne sfere, pa so slednje še vedno dovolj vplivne pri produkcijskem procesu, saj si medijski ustvarjalci pri snovanju predstavljajo zahteve javnosti in poskušajo ustvariti program, ki bi javnosti ustrezal.

Poslušalci si želijo zanimivih oddaj, njihovo ustvarjanje pa je tudi cilj radia, hkrati pa se s tem ustvarja zahteva po diskusiji v javni sferi. In prav odsotnost različnih

pričakovanj je temelj za priljubljenost in dolgoživost formata kontaktne oddaje (Brecht 1983).

Habermas (2006) je kasneje omilil kritiko in dodal, da imajo v sodobni javni sferi kontaktne oddaje lahko tudi konstruktivno vlogo. Namreč če imamo samo enega moderatorja, so potem vsi klicatelji, ne glede na njihovo pozicijo in socialni status, obravnavani enako (Dori-Hacohen 2012). Torej tukaj srečamo Habermasovo zahtevo po enakosti, saj postanejo različni klicatelji enaki, so pod istim nadzorom voditelja, ki vodi k razpravi različnih mnenj s strani različnih klicateljev. Čeprav so klicatelji obravnavani enako, kakorkoli pa program ni odprt in dostopen prav vsakomur. Namreč prav sprva omenjena vidika, omejujeta dostop do javne sfere. Če želi nek poslušalec sodelovati, mora torej izpolnjevati oba; vidik medija in vidik javne sfere. Tudi kasneje, ko je že v etru, mora slediti zahtevam, če ne ga lahko voditelj prekine (Dori-Hacohen 2012). Medijski profesionalci torej ustvarjajo pogoje sodelovanja in s tem konstruirajo javno sfero. Kljub temu avtor (prav tam) potrjuje, da je koncept odbiranja tudi v sodobnih medijih še vedno nujen in relevanten. Temu pritrjuje tudi Pirčeva (Pirc 2005), ki pravi, da ima radijski voditelj pred mikrofonom popolno oblast, saj prav on vodi pogovor in določa, katero smer bo izbral. Slednji je v studiu samozavesten, pogovor lahko tudi pretrga in prekini. Radio ima namreč možnost, da v oddajo vključi le tiste poslušalce, ki ustrezajo, hitro pa jih lahko tudi izključi, če se ne obnašajo po pričakovanjih. Zato, nadaljuje Pirčeva, lahko radijske kontaktne oddaje vodijo le moderatorji, ki so najbolj izkušeni, saj se le slednji lahko hitro odzovejo v najbolj kočljivih okoliščinah. Ob morebitni izključitvi poslušalca iz programa mora voditelj to dejanje tudi ustrezno pojasniti. Pojasnitev je nujna sploh v primeru, ko poslušalec krši splošno veljavna etična pravila (prav tam).

Ob pregledu različnih percepcijskih teorij o vlogi novinarjev lahko povzamemo in s pomočjo pregledanih študij orišemo vlogo novinarja-voditelja kontaktne radijske mnenjske oddaje. Ker pa se, tako kot tudi pišejo različni avtorji, vloge lahko prekrivajo in v realnosti niso nikoli tako strogo ločene, novinarja-voditelja radijske kontaktne mnenjske oddaje prepoznamo v vlogi javnega foruma, saj vabi in hkrati dopušča, da v oddajah sodelujejo običajni ljudje, ki podajo svoja mnenja. Voditelj oddaje jih tudi spodbuja, da sodelujejo in se vključujejo v javne

debate (Skovsgaard in drugi 2013). Čeprav je po Skovsgaardu in soavtorjih vloga javnega mobilizatorja nasprotna vlogi javnega foruma, pa vseeno v njej prepoznamo nekaj vzporednic z voditeljem tovrstnih oddaj, namreč voditelj ima včasih zelo aktiven pristop pri iskanju rešitev na vnaprej pripravljeno vprašanje oz. temo oddaje. Kar je pri voditelju v nasprotju s tipičnim opisom javnega mobilizatorja, je to, da je slednji subjektiven. A javni mobilizator mora, kot pišejo avtorji, imeti proste roke kot posameznik in moralni agent pri ustvarjanju vrednostnih sodb znotraj lastne etične odgovornosti.

Meljak Zdovčeva za sabo pušča teorije percepcije in še bolj pragmatično označi vlogo novinarjev, saj slednji »/.../ bralcem pomagajo razumeti svet, v katerem živijo. Nekateri to počnejo bolj profesionalno, drugi manj, nekateri imajo večji občutek za etiko, drugi manjšega« (Merljak Zdovc 2009).

Pri še ožji definiciji in z ozirom na kontaktne oddaje lahko vlogo tovrstnih novinarjev-voditeljev prepoznamo tudi iz poklicnih meril in načel RTV Slovenija, kjer je v 5.1.6 členu zapisano, da je treba »ob kršenju splošno veljavnih norm vedenja /.../ kličočega brez oklevanja izključiti iz programa – z ustreznim pojasnilom. Prav je, da voditelj oddaje že pred začetkom sprejemanja telefonskih klicev opozori na posledice morebitne neprimernosti klicev« (Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija 2000).

S pregledom teorije smo torej spoznavali različne percepcije in vloge novinarjev ter z njihovo pomočjo definirali vlogo oz. prekrivanje vlog radijskega voditelja kontaktnih mnenjskih oddaj. Novinar je v privilegiranem položaju, ker ima vlogo odbiratelja, zaradi šolanega glasu in zaradi tega, ker zastopa institucijo. Novinar pomaga razumeti svet, hkrati pa je njegova dolžnost, da ob kršenju splošno veljavnih norm vedenja kličočega z ustreznim pojasnilom, a brez oklevanja izključi iz programa. Postavljamo tretje raziskovalno vprašanje. **RV3: Kakšna so stališča novinarjev do uporabe sovražnega in neprimerne govora ter kako slednjega prepoznavajo v oddajah in se nanj odzivajo?**

3 Metodologija in raziskovalni subjekt

V raziskovalni nalogi bomo s pomočjo pregledanih teorij analizirali kontaktno mnenjsko oddajo Četrtekova anketa na Prvem programu Radia Slovenija. Odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja bomo iskali s pomočjo treh različnih metodologij, in sicer bomo uporabili opazovanje z udeležbo, transkripcijo in jezikovno analizo besedila ter poglobljene intervjuje.

3.1 Radio Slovenija in oddaja Četrtekova anketa

Radio Slovenija je del javnega zavoda RTV Slovenija, ki ima poseben kulturni in nacionalni pomen. Opravlja javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti, z namenom zagotavljanja demokratičnih, socialnih in kulturnih potreb državljanek in državljanov Republike Slovenije in Slovencev po svetu ter pripadnikov slovenskih narodnih manjšin (Zakon o RTV Slovenija). Kot piše Bašič Hrvatin (2002, 12), je ena od vlog javnega medija tudi služenje interesom javnosti, vzpostavljanje povezave z nacionalno identiteto in skupnostjo. Zato mora javni servis vzdrževati javno sfero za javno blaginjo, saj posamezniki le v javnosti delujejo kot državljani. Javni servis mora spodbujati gledalce in poslušalce, da delujejo kot državljani, ki se zavedajo svojih dolžnosti in pravic.

Javni mediji imajo vlogo zagotavljati demokratični komunikacijski proces. Ker gre za odprt komunikacijski prostor, so mediji komunikacijska vez, ki posameznikom omogoča, da primerjajo različna mnenja (prav tam). Javni servis torej zagotavlja dostop javnosti do množičnih komunikacijskih kanalov, služi javnemu interesu ter odpira, oblikuje in vzdržuje prostor javne razprave (Bašič Hrvatin 2002, 13). Njegova multimedijska produkcija je primer spopadanja radijske tradicije z inovacijo (prav tam).

V nadaljevanju obravnavani Prvi program (v nadaljevanju Prvi) je eden od osmih programov Radia Slovenija (poleg Prvega še trije nacionalni: 2. program Radia Slovenija – Val 202, 3. program Radia Slovenija – program ARS in radijski

program za tujo javnost – Radio Si ter dva regionalnega in dva programa za narodni skupnosti).

Prvi program Radia Slovenija (prej Radio Ljubljana) je bil ustanovljen leta 1928. Po podatkih Mediane (2013) za september 2013 je Prvi tretja najbolj poslušana radijska postaja v Sloveniji (pred njo sta na prvem mestu Radio 1, na drugem pa Val 202). Prvi program ima dnevno 150.000 poslušalcev (8,8% doseg), glede na meritve v zadnjih dveh letih pa lahko opazimo trend naraščanja števila poslušalcev (v enem letu za 1,5%, kar je 26.000 poslušalcev). Največjo poslušanost ima jutranji program 5.00–9.00, z jasnim vrhom za Drugo jutranjo kroniko ob 7.00. To je vrh poslušanosti Prvega, na tej stopnji doseže 3,1% raiting. Po oddaji začne krivulja padati, najbolj po koncu jutranjega programa ob 9.00. Tekom dneva se vrhovi poslušanosti pojavijo še ob dveh osrednjih informativnih oddajah, tj. ob 13.00 za Danes do trinajstih in ob 15.30 za Dogodke in odmeve. Iz tega sklepamo, da je »prime time« na Prvem (podobno kot tudi na ostalih radijskih postajah) prav jutranji program, v katerem je uvrščena tudi Četrtekova anketa.

Večina poslušalcev Prvega z naskokom pripada generaciji 60–75 let (57,8%), s precej podobnim deležem pa sledijo skupine 50–59 (13,5%), 40–49 (12,6%) in 30–39 (10,5%), ostali mlajši pa skupaj obsegajo 6% poslušalstva. Prevladujejo poslušalci iz osrednjeslovenske regije (38,6%), sledijo tisti iz Maribora (14,8%), Celja in Kranja, manj pa jih je s Primorske regije. Tretjina poslušalcev ima končano 4-letno srednjo šolo (33,4%), sledijo tisti z dvo- ali triletno strokovno (20%) in vsaj visoko šolo (20,5%).

Prvi program sestavljajo Uredništvo za glasbo, Uredništvo izobraževalnih oddaj, Uredništvo programa za mlade, Uredništvo dokumentarno-feljtonskega programa, Uredništvo večernega in nočnega programa, Uredništvo razvedrilnega programa³ ter Uredništvo dnevno aktualnega programa, v

---

³ V času pisanja naloge so se na Prvem programu zgodile nekatere ključne spremembe, kar dokazuje, da je radio živ. S 1. 9. 2015 se je spremenil organigram uredništev in uredniki le teh. Prišlo je do združitve Uredništva izobraževalnih oddaj, Uredništva programa za mlade in Uredništva dokumentarno-feljtonskega programa, ukinili so Uredništvo razvedrilnega programa, spremenil se je popoldanski programski pas, ki je po uvedbi sprememb razdeljen na dva dela, in sicer 9.00–14.00 in 14.00–19.00. Jutranji pas za enkrat ostaja nespremenjen (5.00–9.00).

katerem nastaja tudi oddaja Četrtekova anketa, ki je glavni raziskovalni subjekt naloge.

V Strategiji razvoja RTV Slovenija 2011–2015 piše, da želi Prvi obdržati »/.../svojo prvobitno vlogo nacionalnega radijskega programa kot javnega servisa, ki bo nagovarjal javnost v t. i. zrelih letih, to je zaposlitveno občinstvo in uporabnike v tretjem življenjskem obdobju.«

Kot piše v Zakonu o RTV Slovenija, gre za radijsko postajo, ki je kot del javnega zavoda, posebnega kulturnega in nacionalnega pomena (Ur. l. RS 96/2005).

3.1.1 Oddaja Četrtekova anketa

Četrtekova anketa na Prvem se je kot prostor za angažirane družbene, politične in aktualne problematike oblikovala jeseni 2005. Pred tem so prevladovala lahkotnejše teme, kot so na primer spomini poslušalcev na prvi šolski dan, navade ob obdarovanju ipd. (Leskovec 2015). Tudi v času pisanja naloge je kontaktna mnenjska oddaja Četrtekova anketa doživela kar nekaj ključnih sprememb. Ob začetku pisanja naloge (september 2013) je bila osnovana kot sklop petih krajših anket, ki so se v programu pojavljajo skozi celoten jutranji pas (ob 5.25, 5.50, 6.20, 6.50, 7.40), nato so septembra 2014 oddajo umestili le še v dva nekoliko daljša jutranja termina ob 6.45 in 7.40. Maja 2015 sta oddajo izmenično začela voditi dva novinarja-voditelja⁴.

Kljub terminskim spremembam sta sestava in priprava oddaje ostali enaki. Oddaja je tradicionalno na sporedu ob četrtekih zjutraj. Na redakcijskem sestanku dan prej (torej v sredo) novinar-voditelj, ki je tudi redaktor jutra, s pogovorom s sodelavci in urednikom določi temo ankete in zasnuje vprašanje. Nato asistent ali mlajši sodelavec novinar odide na ljubljanske ulice in tam posname odgovore mimoidočih na točno zastavljeno vprašanje. Po povratku na radio sledi montaža kratkih spotov. Spot sestavljajo značilna glasbena podlaga, tekst

---

⁴ Po spremembi uredništev in urednikov so oddajo Četrtekova anketa, po koncu poletne sheme (v kateri so ustvarjalci naredili premor), s 1. 9. 2015 ukinili. Več o razlogih v analizi poglobljenih intervjujev z urednikom Uredništva dnevno-aktualnega programa.

bralca/napovedovalca, do približno 30 sekund dolga anketa z ulice in poziv bralca/napovedovalca k sodelovanju v živo. Tak spot se zavrti kot uvod v telefonske klice, saj z odgovori z ulice voditelj nakaže temo in smer debate v živo. Najprej je bilo takih spotov 5 (v vsakem le 1–2 izjavi z ulice), zdaj sta to dva spota, vsak vsebuje 3–4 mnenja z ulice.

3.2 Opazovanje z udeležbo

Pri prvem raziskovalnem vprašanju bomo uporabili metodo opazovanja z udeležbo. Gre za posebno metodo zbiranja izkustvenega gradiva z neposrednim čutnim zaznavanjem (Lindlof in Taylor 2002; Iorio 2004). S prisotnostjo na uredniških sestankih, kjer se določi tema tedenske oddaje in se izpostavljajo dileme med novinarji, bomo neposredno del procesa odločanja in s tem pridobili primarne informacije analize produkcijske prakse.

S to metodo pridobimo notranji vpogled na prakse manjšega socialnega okolja (Flick 2009, 225), saj gremo v organizacijo, kjer se odvijajo procesi, ki jih raziskujemo (v primeru te naloge za uredništvo Dnevno-aktualnega programa in novinarje). Kot piše Vobič (2011, 951), tako spoznamo tudi pravila in postopke produkcije različnih medijskih formatov. V primeru, ko raziskovalec med raziskovanjem opravlja tudi svoje osnovno delo, se mora kdaj, zaradi raziskovalne neodvisnosti, odmakniti od ustaljenih delovnih rutin (Hansen in drugi 1998). Flick (2009) dodaja še, da mora biti slednji zato še posebno skoncentriran na vidike, ki so pomembni za raziskovalno nalogo. Vobič pa ob tem opozarja (2013, 27) na pomanjkljivosti metode, in sicer, da so ugotovitve osnovane na poenostavitvi. Zaradi kompleksnosti teme moramo uporabiti še druga metodološka orodja. Dostop do uredniških sestankov nam bo omogočen s strani urednikov, saj je raziskovalka že 4 leta del ekipe uredništva Dnevno-aktualnega programa. V svojem delovnem okolju bo za namen raziskave beležila sredine uredniške sestanke, ko se določa tema Četrtkove ankete, na četrtekovih sestankih pa bo opazovala in beležila odzive novinarjev in urednikov na izjave poslušalcev in dogajanje v etru.

3.3 Transkripcija besedila in jezikovna analiza

Have (v Lengar Veronik 2012: 52) raziskovalcem svetuje, naj način transkripcije prilagodijo namenu, še prej pa naj premislijo o metodi dela, saj morajo pri transkribiranju ohranjati konsistenco.

V primeru analize Četrtkove ankete bodo pisno transkribirani le primeri, v katerih je zaznati indice sovražnega ali napadalnega govora. Stavčnofonetične prvine bomo označevali z vnaprej določenimi oznakami. Nekatere smo prevzeli po Lengar Verovnik (2012) ter Vitez in Zwitter Vitez (2004).

Označevali bomo poudarke, premore, končne intonacijske tone, hitrejši in počasnejši govor ter spremembe v višini govora oz. register. Poleg stavčnofonetičnih prvin bodo posebej označene in izpostavljene sovražne oz. napadalne besedne zveze ali izrazi.

Premori – bodo označeni na podlagi treh vrednotenj (kot v Lengar Verovnik 2012): kratek (.), srednji (..), dolg (...) in ne po natančnem številu sekund.

Intonacija – v transkripciji ne bomo označevali celotnega tonskega poteka govora, temveč le intonacijo ob končnih enotah, in sicer visoko (↑), nizko (↓) in ničelno (→). Označevali bomo le tiste poteke, ki so drugačni od pričakovanih.

Hitrost, register in poudarki – hitreje izgovorjene besede bomo označevali med znakoma ><, počasnejše pa med <>, poudarjene besede pa s **krepko** pisavo.

Prekrivni govor bo zapisan eden pod drugim med enojnim in dvojnimi znakom lojtra (#), za boljšo preglednost bodo besede voditelja (V) zapisane poševno, besede poslušalca-klicatelja (P) pa v normalnem tisku.

Tabela 3.1: Označevanje stavčnofonetičnih prvin pri transkripciji

PRVINA	OZNAKA	POMEN
premore	(.)	krajši premor
	(..)	srednji premor
	(...)	daljši premor
intonacija	(↑)	visoka
	(↓)	nizka
	(→)	ničelna

hitrost	><	hitrejši izgovor
	<>	počasnejši izgovor
poudarki	krepko	poudarjeni zlogi, besede bodo zapisani krepko
sovražni ali napadalni govor	<u>podčrtano</u>	besedne zveze, izrazi, kjer se zazna indic sovražnosti oz. napadalnosti bodo podčrtani
prekrivanje	#	začetek prekrivanja
	##	konec prekrivanja
govorne vloge	V	voditelj
	P	poslušalec-klicatelj

3.4 Poglobljeni intervju

Na tretje raziskovalno vprašanje »Kakšna so stališča novinarjev do uporabe sovražnega in neprimerne govora ter kako slednjega prepoznavajo v oddajah in se nanj odzivajo?« bomo odgovorili z metodo poglobljenih intervjujev. Poglobljeni intervju je kot oblika sproščenega pogovora o vnaprej določenih temah dovolj odprt, da intervjuvancu omogoči izražanje mnenja, hkrati pa raziskovalcu daje možnost, da ugotovi poglobljene informacije, razkrije vzroke za določene pojave ali dejanja ter identificira določena čustva (van Dijk 1988). Prednost te metode je, da zagotavlja nefiltrirane informacije ključnih ljudi (Iorio, 2004), saj gre za zbiranje informacij o stališčih, vedenju in motivih intervjuvanca (Burns 2000).

Berger navaja (2011) štiri vrste raziskovalnih intervjujev, po njegovi klasifikaciji naša izbrana metoda spada v polstrukturirani intervju. Poglobljeni intervjuji so za naš raziskovalni cilj ustrezna metoda, saj nam omogočajo raziskati mnenja in izkušnje novinarjev, ne da bi jih omejili z vnaprej oblikovanimi kategorijami odgovorov (Monette in drugi 2011, 244–45). Metoda omogoča prepoznavanje intervjuvančevih osnovnih pogledov, izkušenj in razlag (Legard in drugi 2003, 148). Kot piše Flick (2009, 156–157), intervju navadno sestavljajo trije tipi vprašanj, in sicer uvodoma uporabimo osnovna odprta vprašanja, nadaljujemo s

takimi, ki izhajajo iz teoretskih konceptov naloge (z njimi tudi preverjamo znanje vprašanih), na koncu pa lahko sledijo vprašanja soočenja, ki izhajajo iz prejšnjih intervjujev ali iz rezultatov drugih uporabljenih metod.

Izvedli bomo poglobljene intervjuje z obema novinarjema-voditeljema, v. d. odgovorne urednice in novim urednikom Uredništva dnevno-aktualnega programa ter asistentom. S tem želimo izvedeti, kako se voditelja vedeta ob morebitnem sovražnem govoru, ali imata postavljena pravila za poseg v poslušalčevo mnenje ter kako uredniki spremljajo odzive novinarjev in morebitne pritožbe poslušalcev. Takšna raziskovalna metoda je uporabna za zbiranje podatkov o posameznikovem dožemanju, ki je lahko drugačno od uradnih izjav in zato ponuja bolj poglobljene informacije (Vobič 2011, 952). Intervjuje bomo začeli z vprašanjem o delu voditelja, nadaljevali s poznavanjem definicije sovražnega in napadalnega govora ter nadaljevali s pripravo na oddajo in pripravo odzivov na neprimerne izjave. Urednike bomo spraševali o formatu oddaje, izkušnjah, morebitnih tožbah in pritožbah ter o stališčih posamezne postaje do sovražnega in napadalnega govora. Kot opredeljeno s teorijo, bomo uporabili polstrukturiran intervju. Na tak način bo spraševanje enotno, raziskovalcu in sogovornikom pa bo hkrati omogočeno, da določen odgovor oz. vprašanje dodatno pojasnijo (Arskey in Knight 1999, 7). Z intervjuji kot kvalitativno metodo bomo torej raziskovali stališča medijskih ustvarjalcev in urednikov o sovražnem in napadalnem govoru.

4 Rezultati in ugotovitve

V tem poglavju bomo predstavili ugotovitve raziskovanja vloge novinarjev v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah, ko se udejanja sovražni govor. Radijske kontaktne mnenjske oddaje smo obravnavali prek njihove produkcijske prakse, preučevali smo uporabo sovražnega in neprimerne govora ter iskali stališča novinarjev in urednikov do uporabe slednjega. Za preučevanje raziskovalnega problema smo se posluževali treh raziskovalnih metod, ki vsaka na svoj način osvetljujejo raziskovalni problem. Povzeli bomo ključne ugotovitve, ki dajejo odgovor na raziskovalno vprašanje. V nadaljevanju tako predstavljamo rezultate opazovanja z udeležbo, analize oddaje in primerov sovražnega in neprimerne govora ter analize poglobljenih intervjujev. Uporaba vseh treh metod je pokazala, da se v oddajah udejanja sovražni govor in da so stališča novinarjev in urednikov negativna do njegove uporabe v radijskem etru. Premalo je diskusije po oddaji, zato nastaja problem pri prepoznavanju in zamejevanju sovražnega in neprimerne javnega govora.

4.1 Opazovanje z udeležbo: premalo diskusije na redakcijskih sestankih

Metoda opazovanja z udeležbo je pokazala ustaljen postopek produkcijske prakse. Voditelj ali voditeljica sta v večini primerov na sredinem jutranjem redakcijskem sestanku imela že pripravljena 2–3 predloge za temo Četrtkove ankete. Le redko se je zgodilo, da je voditeljica dejala »Danes pa nimam ideje, kaj pa vi kolegi predlagate«. Večkrat so si uredniki, voditelj in člani redakcije pri iskanju teme pomagali z osrednjima slovenskima dnevnikoma, kjer so iskali predvsem dodatne vidike teme, ki je bila jasno na dlani. Na primer, ko se je govorilo o investiciji za drugi tir, je bilo četrtkovo vprašanje: Kaj bi bila najboljša investicija v Sloveniji ta hip? Po razkritju visokih honorarjev nekaterih v visokem šolstvu se je vprašanje glasilo: Kolikšna je cena znanja? Ob sprejetju novele zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, je bilo vprašanje zastavljeno

širše, ne samo na podpiranje in razumevanje pravic istospolno usmerjenih, glasilo se je: Ali smo kot družba dovolj zreli, da premagujemo predsodke? Ob odstopu ministrice za izobraževanje Klavdije Markež, se uredniki in voditelji niso odločili za mnenje o tem, ali je ravnala pravilno ali ne, temveč so na tnalo postavili odločitev vlade, da odpravi izobrazbene pogoje za opravljanje trgovskega poklica. Vprašanje so še malo predrugačili, saj so poslušalce spraševali, kakšne lastnosti mora imeti dober trgovec.

Po četrtkovi oddaji v redakciji v času opazovanja skoraj nikoli ni prišlo do poglobljene debate o pojavu sovražnega govora v etru, niti do opredelitve, ali je voditelj slednjega pravilno prepoznal in označil. Če je voditeljica iz arhiva predvajala kak primer, je ta naletel bolj na zgražanje ali pa na posmeh. Do daljše debate je v času opazovanega obdobja prišlo samo enkrat, takrat, ko so poslušalci razpravljali o ceni znanja. Najprej smo poslušali posnetek. Poslušalec zaide s teme, saj pove, da jim je v času študija za socialnega delavca profesor dejal, da otrok za nemoten razvoj potrebuje oba starša, moškega in žensko, da se lahko identificira z vlogo enega ali drugega. Poslušalec ni ne sovražen, niti ne gre za neprimerni javni govor, saj v nobenem primeru ne izraža negativnih ali homofobnih občutij do istospolno usmerjenih. Primer smo poslušali, ker je sodelavec 1 menil, da se voditeljica ni odzvala primerno. Sledila je 15-minutna diskusija o tem. Sodelavec 1 je dejal, da bi morala voditeljica poslušalca prekiniti in dejati, da njegova trditev ne drži. Sodelavka 2 se je strinjala, da je zašel s teme, vendar dodala, da kot voditeljica ne sme presojati o mnenjih. Sodelavec 3 je dejal, da je bil govor artikuliran, da pa je na zvit način prešel iz vprašanja oddaje na tisto, kar je hotel povedati. Sodelavec 1 je vztrajal, da bi poslušalcu dejal, da njegova trditev ne drži, če bi slednji še vztrajal, bi ga sodelavec 1 izključil iz etra. Voditeljica je potožila, da vedno kdo zlorabi eter za najrazličnejše teme. V nadaljevanju so se sodelavci strinjali, da se voditelj ne sme opredeljevati, ter se postavili voditeljici v bran, da to ni bila tema oddaje in da zato ni mogla biti pripravljena na prepoznavanje različnih in izmišljenih izjav. Urednica zaključi, da je prav, da se o tem pogovarjamo, da se ji omenjeni primer ne zdi sporen, saj so bili v preteklosti odzivi poslušalcev že tudi manj strpni. Povzame tudi mnenje odgovorne urednice, ki tudi v izjavi ne prepozna ničesar spornega.

4.2 Analiza oddaje in primerov sovražnega ter neprimerne javnega govora: največ primerov neprimerne javnega govora

Analizirali smo 10 oddaj v obdobju 26. 2.–30. 4. 2015 (transkripcija v prilogi) in našli le peščico primerov, kjer gre za (kaznivi) sovražni govor. V večini primerov se med kontaktno mnenjsko oddajo udejanja neprimerni javni govor. V tem poglavju so izpostavljene le besedne zveze, ki se neposredno nanašajo na obravnavo, za boljše razumevanje konteksta pa je v Prilogah dodana transkripcija celotnega dialoga.

Primer št. 1:

smo postali pravi Butalci

Poslušalka uporablja besedo »Butalci«, ki se sicer v splošni rabi uporablja za označitev ne preveč bistrih prebivalcev Butal – gre za literarno in torej izmišljeno delo Frana Milčinskega. Na hudomušen način Butalce uprizarjajo tudi v Cerknici v času pusta. Poslušalka ne nagovarja določene skupine ali osebe, temveč za Butalce označi ves slovenski narod, tudi sebe. V tem primeru, kljub uporabi besede s slabšalno konotacijo, ne gre za sovražni ali neprimerni javni govor.

Primer št. 2:

mamo precej politikov (.) nesposobnih. Pa precej sodnikov, ki so tud nesposobni.

čez 14 dni tole propadl no

Poslušalec politike označi za nesposobne. Politiki ne spadajo v skupino manjšin, do katere bi se lahko udejanjil sovražni govor. V tem primeru gre za zaničevanje, saj poslušalec hladno kritizira politike in jim ne pripisuje zmožnosti vodenja podjetja za več kot 14 dni. V njegovem tonu ni zaznati ironije, temveč bolj prezir. To označujemo za neprimerni javni govor.

Primer št. 3:

in postaviti **Bojana Dobovška**

Poslušalec tukaj omenja konkretno osebo, poslanca, ki je izstopil iz SMC in izjavil, da ta ni več zvesta svojim interesom, ker jo obvladujejo različni lobiji. Kljub temu da poslušalec njegovo ime omenja v kontekstu zaporov, Bojana Dobovška vidi kot rešitelja slovenske politike. V tem primeru ne gre ne za sovražni ne za neprimerni javni govor.

Primer št. 4:

glede na to da boooooo **pedri**, enakovredni **mami**

Poslušalec izraža nestrpnost do homoseksualcev, saj zanje uporablja zaničevalno oznako. To je primer sovražnega govora, ki pa ga voditeljica ni javno označila.

To je **svinjarija!**

Poslušalec grobo in jezno označi dogajanje ob sprejetju novele zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Gre za zaničevanje vseh, ki slednjo podpirajo. To je primer napadalnega govora oz. razžalitve (po Korošču), v naši kategorizaciji pa spada v skupino neprimerne javnega govora.

Primer št. 5:

bodo ti ljudje

tak princip veste kot je Stalin

Gre za delitev na mi-oni, oni so v tem primeru homoseksualci. Poslušalka jih primerja s Stalinom in njegovim totalitarnim režimom. Gre za primerjavo, ki izraža nesporen indic razžalitve. Izraža tudi nestrpnost do istospolno usmerjenih. Ker gre za izraz sovražnosti do skupine ljudi (spolna manjšina) in njihove spolne usmerjenosti, gre za sovražni govor. Voditeljica tudi v tem primeru slednjega ni javno označila.

to je zavajanje

Poslušalka voditeljico obtoži, da zavaja poslušalce. Gre za osebni napad na voditeljico, ki pa ni sovražni govor. Zaradi ostrega tona klicateljice, bi primer kvečjemu lahko označili za napadalni govor in ga s tem uvrstili v skupino neprimerne javnega govora.

ljudi bodo pohabljali
duhovno ubijanje otrok

Poslušalka homoseksualce obtoži, da bodo ljudi »pohabljali in duhovno ubijali otroke«. Gre za izražanje homofobije in nestrpnosti. Čuti se sovražnost in paranoja. Tudi v tem primeru gre za sovražni govor, saj je usmerjen na točno določeno spolno manjšino. Voditeljica ni opozorila na sovražni govor.

Primer št. 6:

pjani od eurokrema, se ne stre streznejo nkol. (vdih) Raznorazni Mderndorferji

Poslušalec na zasmehujoč način ugovarja predlogu poslanca Janija Möderndorferja, da bi vložil novelo zakona, ki bi omilila prepoved pitja alkoholnih pijač na športnih prireditvah. Gre za jasno izražen indic zasmehovanja in žalitve. Kljub temu da poslušalec blati točno določeno osebo, govori v tretji osebi množine. Gre za primer napadalnega govora in s tem ga uvrstimo v skupino neprimerne javnega govora.

Primer št. 7:

Zelo me mot to pr vas!

Poslušalec glasno in jezno okara voditeljico in ji vzame besedo, vendar pa se z izborom besed ne udejanja ne sovražni, ne neprimerni javni govor. S tem, ko se voditeljica ne postavi zase, izgublja avtoriteto oz. institucionalno vlogo.

Primer št. 8:

so vse pokradli

vsi kradejo

Poslušalec obtožuje politike in druge, da kradejo. Gre za napadalni govor, vendar pa je ta usmerjen na kar celo populacijo ljudi. Zato v tem primeru ne moremo definirati, na koga so bile pritožbe usmerjene. V takem primeru izjave ne označimo za sovražni govor, temveč za neprimerni javni govor.

pokradli so use živo

samo## čakajo!

Poslušalec jezno in napadalno obtoži vlado, da krade. S pomočjo diskurzih označevalcev prepoznamo, da gre za napadalni govor. Izjavitelj tudi uporabi slabšalnico za glagol »govoriti« tj. čakati. S tem se še bolj jasno pokaže indic zaničevanja in razžalitve, zato ta primer uvrščamo v skupino neprimernega javnega govora.

ne da jih **zampirajo**, da mamó še mi stroške

Poslušalec jasno razločuje med politiki in sebi podobnimi, očitna je delitev na mi-oni. Oni so pokvarjeni, mi plačujemo za njihove napake. V tem primeru se tudi kaže jasen indic zaničevanja. Gre za napadalni govor, zato primer uvrščamo v skupino neprimernega javnega govora.

Primer št. 9:

gospa Smrdujeva

Poslušalka sicer posredno obtožuje omenjeno gospo, da jo je zmotno ocenila, da je še vedno zmožna delati, vendar pa neposredno ne uporablja napadalnega govora ali razžalitev. Tega primera zato ne moramo uvrstiti v nobeno skupino.

Ne prekinjat! (jezno in glasno) **Bodte kulturna**

Poslušalka se jezi na voditeljico tako, da jo obtoži, da preveč in nenehno prekinja sogovornike ter da je nekulturna. Kljub temu da njena dikcija ni primerna za radio, v tem primeru ne gre za napadalni govor, saj poslušalka ni izbrala besed, ki bi kazale na indic razžalitve. Primera ne uvrstimo v nobeno skupino.

Primer št. 10:

takrat pa naj se mu koža odere

Poslušalec jasno izraža nestrpnost do tistih, ki ne plačujejo obrokov kredita. Vsebuje tudi poziv »naj se mu koža odre«. Gre za spodbujanje k nestrpnosti in nasilnemu oz. mučilnemu dejanju, jasna je diskriminacija socialno ogroženih. Ker slednji pravno gledano niso obravnavani kot manjšina, gre torej za primer neprimerne javnega govora.

Primer št. 11:

eni privilegirani skupni

Jasna je delitev na mi-oni. Oni so slabiči, zaradi njih gre nam slabše. Poslušalec jasno izraža zaničevanje menedžerjev »tajkunov«. Gre za uporabo napadalnega govora, zato primer uvršamo v skupino neprimerne javnega govora.

Primer št. 12:

neke fantiče iz socialne

Poslušalec uporablja manjšalnico (in misli na manjvredne), z njo pa označi prejemnike pomoči za manjvredne. Ker ne gre za manjšino, je to primer neprimerne javnega govora.

gospodje politični

Gre za sarkazem in zamenjan vrstni red besed. S tem poslušalec pokaže manjvreden odnos do politikov. Gre za razžalitev, zato primer uvršamo v skupino neprimerne javnega govora.

mi zdej mi za neke revež tamle

Delitev na mi-oni. Poslušalec kaže zaničevalen odnos do socialno šibkih. Gre za razžalitev in primer neprimerne javnega govora.

tam eni cigani pa črnci, #ki delajo## nič, ne

Poslušalec jasno kaže diskriminatoren odnos do Romov in temnopoltih. Sodi, da so leni. Gre za sovražni govor, saj se kaže nestrpnost do drugega naroda in druge rase. Voditelj tega primera ni javno označil za sovražni govor.

lenuhom pa prevarantom

Slabšalne besede za socialno šibke. Kaže se nestrpnost. Gre za napadalni govor, saj socialno šibki ne predstavljajo manjšine, do katerih se lahko udejanja sovražni govor, zato primer uvrščamo v skupino neprimerne javnega govora.

Primer št. 13:

tukaj ljudje so osveščeni

Poslušalka z izborom besed razodene, da ima do drugih narodov, sploh iz tretjih držav, manjvreden odnos. Mi smo izobraženi in osveščeni, oni niso. Ker presoja na podlagi rasnih in narodnih razlik, gre za sovražni govor.

Voditeljica primera ni javno označila za sovražni govor.

preveč se rojeva, dela pa ne

Poslušalka označi prebivalce Afrike za lene in neosveščene. Ponovno gre za presojo na podlagi rasnih in narodnih razlik. Gre za sovražni govor.

Voditeljica primera ni javno označila za sovražni govor.

A bo drug svet pol za take delal

Spet delitev na mi-oni in označitev, da so »mi« nadrejeni. Izbor besed kaže tudi na zaničevalen odnos. Ker se nanaša na rasno in narodno manjšino, lahko primer označimo za sovražni govor.

Voditeljica primera ni javno označila za sovražni govor.

Primer št. 14:

ne morem razbojnika Borisa Kidriča in nam **razbojnik** visi tam na steni, to je pa **največja** žalost, kar je tlele pr nas

Gre za jasen primer napadalnega govora. Poslušalec označi leta 1953 umrlega Borisa Kidriča za razbojnika in da je njegov kip nekaj najhujšega na sveta. Kaže se nestrpnost do pripadnikov strani nasprotnega političnega pola, zato gre za uvrstitev v skupino neprimerne javnega govora.

razbojnike, tu bi pa mogli odstranit

Poslušalec z »razbojniki«, ki ima slabšalno konotacijo, označi vse pripadnike oz. borce NOB. Gre za nestrpnost do pripadnikov nasprotne politične stranke, ki pa nima nobene povezave s sedanostjo. Primer uvrstimo v skupino neprimerne javnega govora.

cvet slovenskega naroda so uničili in to je naredila komunistična **partija**

Gre za nestrpnost do pripadnikov nasprotne politične stranke in obtoževanje stranke za pretekla dejanja. Gre za neprimerni javni govor.

Splošna opazanja

Voditeljica se vedno opravičuje, ko želi obdržati vodilno vlogo ali pa prekiniti napadalni in sovražni govor. Tukaj bi morala biti bolj odločna in ob neprimernem izražanju takoj zaustaviti sogovornika. Voditelj in voditeljica v analiziranih primerih nikoli ne javno označita primerov sovražnega govora. Problematičen je

poslušalec Boris, saj se pri njegovem oglašanju vedno udejanja sovražni ali neprimerni javni govor.

4.3 Analiza poglobljenih intervjujev o voditeljevi vlogi: različne percepcije vloge in definicije sovražnosti ter prisotnost želje po menjavi formata oddaje.

S poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji smo želeli preučiti, kako radijski ustvarjalci dojemajo svojo vlogo, kako prepoznavajo sovražni govor in kakšen je njihov odnos do njega, tudi v smislu reagiranja nanj. Pogovori med ustvarjalci so pokazali kar nekaj odstopanj oz. različnih percepcij glede same produkcije oddaje, vloge voditelja, diskusije po oddaji, procesa odbiranja in nenazadnje tudi glede smernic za prihodnost. Intervjuji so potekali v prvi polovici februarja 2016, kar je bilo v smislu refleksije dobro, saj ustvarjalci niso bili več v aktivnem produkcijskem procesu oddaje (slednjo so ukinili s prihodom novih urednikov septembra 2015), zato so bili s tem manj obremenjeni. Ker so na vse dogajanje gledali z distance, so imeli o posameznih temah bolj izoblikovana mnenja.

Percepcija vloge: Od jutranje sopotnice do pogumnega voditelja in idealizirane vloge

Tako kot teoretiki razlagajo več različnih dojemanj vloge novinarja-voditelja (glej poglavje 2.3), tako tudi Voditeljica A (2016) in Voditelj B na svojo vlogo gledata drugače. Medtem, ko se je Voditeljica A označila za jutranjo sopotnico in nekoga, ki poslušalce vpelje v temo in jih posluša, ni želela biti nekdo, ki se vtika s svojim stališčem, aktivnost svoje vloge pa je videla v tem, da je včasih postavila podvprašanje, se je Voditelj B označil za proaktivnega voditelja, ki se je v etru aktivno soočal s klicatelji: »Voditelj mora bika zagrabit za roge in Četrtekova anketa je boj. Če hočeš dobiti neko dobro mnenje, moraš biti aktiven voditelj. Tisti, ki samo prestrašeno sedi v studiu in reče 'zdaj je na vrsti naslednji poslušalec, dobro jutro', ga pusti da pove in 'hvala za vaše mnenje' in dalje do naslednjega, to je pač zame voditelj, ki svoje naloge ne izpolni« (2016).

Podobnega mnenja je tudi Urednica A (2016): »Njegova vloga mora biti aktivna. In mora biti voditelj, ne pa samo povezovalc in v vlogi semaforja.«

Ustvarjalci med lastnostmi voditeljev kontaktnih radijskih mnenjskih oddaj izpostavljajo razgledanost in poznavanje teme ter zmožnost poslušanja sodelujočih. Voditelj B dodatno med prednostne lastnosti postavi pogum in družbeno odgovornost: »Ni dober voditelj tisti, ki na koncu dneva reče: danes pa nisem nobenega zbedel, nobenega užali, nihče se ni pritožil in še vedno me imajo vsi radi. To ni to. Radijski voditelj na nacionalnem radijskem programu mora biti tudi družbeno odgovoren. Voditelj ne sme biti brez vonja in okusa, mora imeti pogum, kajti samo tak voditelj lahko postane radijska osebnost« (2016). Voditelj mora držati vajeti v svojih rokah in usmerjati pogovor (Urednica A 2016 in Urednik B 2016), pomembno je tudi, da ni »mnenjsko opredeljen. Mora biti ravno prav odločen pri prekinjanju sogovornikov, ne pa osoren in nesramen« (Urednica A 2016).

Urednik B (2016) pri mnenjski oddaji, ki ne konkretno obravnava določene teme (kot primer Topolov na Valu 202), dopušča bolj aktivno vlogo voditelja, slednji lahko tudi »malo provocira« poslušalce, v tovrstnih primerih kot je bila Četrtekova anketa pa » /.../ ni smiselno, da bi voditelj zelo vrtal v njih«

Namen in produkcijski proces oddaje: od vsebin, ki izobražujejo do lahkotnih tem in ukinitve oddaje zaradi zlorabe etra

Medtem, ko se je zdel produkcijski proces oddaje Voditeljici A dober, sploh po prehodu iz pet na dva sklopa, je imel Voditelj B nekaj pomislekov, predvsem glede termina, saj bi oddajo prestavil na konec jutranjega pasu, prav tako, pa bi število sklopov zreduciral le na enega. Kasnejši termin predlaga iz izkušenj, saj ko včasih sprejema klice poslušalcev v dopoldanskem terminu, so odzivi bolj artikulirani (2016). Voditelj B je v primerjavi z Voditeljico A tudi bolj kritičen do izbora tem ankete. Voditeljica A utemeljuje, da so skrbeli za pestrost tem, prvi kriterij je bila aktualnost, sicer pa so prevladovale politične in družbene teme, nobeni pa se niso namenoma ognili: »Včasih /.../ veš, da boš dobil v eter plaz sovražnosti in nestrpnosti in tega si seveda ne želiš. V tem primeru zelo dobro razmisliš, kako boš artikuliral vprašanje in kaj te zanima /.../« (2016). Asistent in Urednica A to potrjujeta: »Res pa je, da smo se mestom izogibali nekim strogo

političnim temam. Zakaj? Ker smo opazili, da je ta politika v bistvu uhajala v Četrtkovo anketo tudi, če tema ni bila povezana s politiko. Ta prežetost politike je bila definitivno zelo jasno razvidna. Preko teh tem smo želeli tudi osveščati ljudi, jih spodbujati k razmišljanju« (Urednica A 2016). To je namreč tudi ena od vlog radia. Voditelj B, ki je oddajo prvič vodil pred leti in zdaj v zadnjem letu oddaje, pa je bil razočaran nad izborom tem, saj so lahkotne teme začele spodrivati bolj angažirane in resne. »Mislim, da so se uredniki, da bi bili politično korektni in da bi se izognili težavam ter da jim ne bi kdo žugal, kar malo prilagodili in potuhnili. Sem kar malo pogrešal angažirano razmišljanje nekaterih sodelavk in sodelavcev« (2016).

Sicer pa je bil osnovni namen oddaje navezati stik s poslušalci, da bi bolje sprejeli in dojeli medij (Urednica A) ter da bi slišali njihova stališča (Voditeljica A) in imeli predstavo o tem, na kakšen način ljudje razmišljajo (Urednik B 2016).

Vsi ustvarjalci oddaje so izpostavili problem, da so poslušalci izkoriščali pojavljanje v etru, da so namenoma zašli s teme in povedali, kar so želeli, ne pa kar je bila tema oddaje. »Pri Četrtkovi anketi smo želeli odpreti to polje svobodnega izražanja poslušalcev. Jim dati možnosti, da povedo svoje mnenje, v smislu demokratičnega izražanja stališč. Velikokrat pa se je to izjalovilo« (Urednica A 2016). Urednik B izpostavi še en vidik oddaje: »Popestri sam program, ga naredi bolj poslušljivega, razgibanega« (2016).

Oddaja je bila v času poletne sheme na dopustu, s prihodom novih urednikov, pa so jo ukini, predvsem zaradi zlorab etra: »Imeli smo redni termin in v ta termin so bolj ali manj klicali eni in isti poslušalci, ki so ta programske čas izrabljali, zato da so predstavljali ne svoje vedenje, izkušnje, znanje, ampak svoja stališča, do nekaterih zadev, ki sploh niso bile predmet tega pogovora. In to se mi zdi sporno. Na nek način so bili ti termini tudi zlorabljeni. Jaz zagovarjam to, da se jih odpre priložnostno, kadar je neka tema. Da nimajo stalnega termina« (Urednik B 2016). Sicer pa je tudi Urednik B kontaktnim radijskim mnenjskim oddajam naklonjen: »Se mi zdi, da v živem programu moraš imeti tako oddajo, če drugače ne, že zato, da ugotavljaš oz. na nek način preverjaš, kakšna je odzivnost programa, ki ga delaš« (prav tam).

Neusklajeno mnenje, ali gre za konstrukt ali popolnoma demokratično platformo za izražanje mnenj

Teoretiki izpostavljajo dilemo, ali je odprt radijski eter res vsem dostopna demokratična platforma za izražanje mnenj ali pa gre morda le za konstrukt (glej poglavje 2.1). Medtem, ko se je Voditeljica A: »/.../ zdelo vse skupaj zelo resnično. /.../ mislim, da smo na najboljši način dali možnost vsem, da se oglasio in povejo svoje mnenje,« je bila Četrtekova anketa za Voditelja B konstrukt, saj si je želel, da bi se argumentirano pogovarjali, a sodelujoči velikokrat »/.../ nikogar niso poslušali, oni so pravzaprav bili namenjeni samo, da bruhnejo nek gnev in nezadovoljstvo ali pa da v obliki nekega političnega agitiranja povejo, da je opcija, ki ji oni pripadajo najboljša. Ker se je to velikokrat dogajalo, je bila oddaja žal prevečkrat zgolj konstrukt« (2016).

Različni mnenji imata tudi urednika: »Rekla bi, da v radijskem primeru ne gre za konstrukt. Mogoče je včasih priokus tega konstrukta, ker nikoli ne moreš dobiti nekega verodostojnega vzorca. /.../ Odpremo telefone za mnenja, vendar to, kar dobimo, ni splošno mnenje. Večkrat smo se vprašali, zakaj to delamo, ali je to nek konstrukt ali dejansko neka demokratična platforma. Jaz se bolj približujem temu, da ne gre za konstrukt« (Urednica A 2016). Nasprotno Urednik B: »Mislim, da je to bolj fikcija. Mislim, da večinoma kličejo ljudje, ki jih je neka tema kakorkoli prizadela, ki jim je bolj segla v srce. /.../ Že po strukturi teh ki kličejo, ne moremo govoriti o realni interakciji« (2016).

Podobno razmišlja tudi asistent, ki meni »da je radio dovolj inkluziven medij, problem je pa na strani občinstva, ker iz izkušenj vidimo, da se eni in isti vključujejo in mogoče imajo ostali zaradi tega občutek, da ne morejo sodelovati, čeprav sami niti ne poskusijo. /.../ zaradi tega navidezno izpadejo iz te javne sfere, mogoče ne dobijo prostora zaradi teh, ki stalno kličejo« (Asistent 2016).

Od navodil za odbiranje do zanikanja »vratarjenja«

Pri vključevanju kličočih v eter sta se oba voditelja strinjala, da so želeli dati prostor tudi novim sodelujočim in da so tiste stalne prosili, naj mnenje pustijo izven etra pri asistentu. Voditeljica A trdi, da je bil to edini razlog, da poslušalci niso prišli v eter, po drugi strani pa Voditelj B priznava, da so kdaj koga omejili zato »ker se večkrat pred tem ni držal teme. /.../ takemu poslušalcu je treba

kulturno in prijazno povedati, da to ni tema oddaje in naj se drži teme, in če poslušalec to ignorira in naslednjič zopet to ponovi in vse skupaj začini še z dozo sovražnega govora, potem so to že kar dobri argumenti, da se potem reče, oprostite, tokrat pa ne bo šlo« (Voditelj B 2016). Tudi asistent priznava, da je bilo treba včasih koga odsloviti, in sicer »take, ki so bili že v startu sovražni ali pa vulgarni, take si najprej poskusil pomiriti, čeprav v večini primerov to ni delovalo, /.../ pri večini takih se to ne da, saj je njihov glavni namen klica prav to, da dajo ta svoj bes ven. /.../ V večini primerov take poslušalce zavrneš, jim rečeš hvala lepa za klic, na tak način ne bo šlo skozi. /.../ Če se je poslušalec še naprej drl nate, si se mu zahvalil in odložil, tukaj ni bilo nobene strašne filozofije« (2016). Največji problem so bili stalni poslušalci, »za katere se je že vnaprej vedelo, da so problematični. Tukaj je bilo potem pa spet vprašanje, ki smo ga kar velikokrat načeli – kaj s takimi poslušalci narediti. Ne moreš mu vsakič onemogočiti dostopa do etra in do tega, da pove svoje mnenje, ne moreš pa vsak četrtek poslušat eno in isto pritoževanje in nerganje, ne glede na temo« (prav tam).

Voditeljica A tega ne bi označila za odbiranje: »Prav 'vratarimo' ne, ampak tisti, ki pa spušča ljudi v eter, je pa asistent oz. asistentka, ki dobro pozna temo, ki ve, da je odprto za ljudi, ve, da moramo vedeti, kdo kliče oz. poprosi ljudi, da se predstavijo in jih potem veže. Prav zaklepa in vratari pa ne« (2016). Nasprotno trdi Voditelj B: »Izvajalec tega je asistent, odločevalec oz. tisti, ki je oblikoval seznam 'nezaželenih gostov na zabavi', to se je pa ponavadi zgodilo v sodelovanju med voditeljem in urednikom uredništva. Urednik je bil navadno sopobudnik, da se to omeji in na tej relaciji urednik-voditelj se je oblikoval seznam in asistent pa je imel to neprijetno nalogo, da se je moral s tem soočiti v praksi« (2016). Urednica A to zanika: »Tukaj ni bilo nobene cenzure, vsaj da bi jaz vedela, ne. Ali pa da bi bilo kakšno pravilo, tega ni bilo« (2016). Medtem, ko je bila zanjo asistentova glavna zadolžitev »da napoti poslušalca k temu, da kratko in jedrnato razloži svoje mnenje, da bo več poslušalcev lahko sodelovalo,« (prav tam). Voditelj B daje njegovemu delu večji pomen: »Asistent je izjemno pomemben, to ni samo nek dvigovalec in prevezovalec telefonov, ampak je za voditelja, če ima dobrega asistenta, izjemno pomembno za nek občutek, varnosti, zanesljivosti« (2016).

Sporno komuniciranje in sovražni govor: tako kot v teoriji tudi v praksi ni enotne definicije in meje dopustnega, novinarji pa si želijo smernic

Sporno oz. neprimerno komuniciranje je »komuniciranje, ki ne pritiče kulturi dialoga, ki je sovražno, ki je hujskaško, ki je agresivno, kakorkoli diskriminatorno,« pove Voditeljica A (2016), Voditelj B pa dodaja, da je neprimerno in sporno neolikano, nekulturno in mestoma žaljivo komuniciranje ter to, da se poslušalci ne držijo teme, da priložnost nastopati v radijskem etru uporabijo zato, da takrat lansirajo neko drugo sporočilo (2016).

Urednik B pravi, da »Sporno komuniciranje poziva k nestrpnosti, predstavlja sovražni govor, je zasnovano na neresnicah, ki ni podprto z nobenimi dejstvi. /.../ o nekom govori izrazito neresnice, pa ni nujno, da o osebi, lahko o pojavih in dela škodo nekemu človeku, neki instituciji, lahko povzroča paniko, lahko neke alarmantne novice, ki niso resnične. In to je absolutno nesprejemljivo« (2016).

»Neprimerno je zame vse, kar označujemo za sovražni govor, ostalo je bolj moteče kot neprimerno,« pravi Urednica A (2016) in dodaja, da med take primere sodi tudi, da nekdo kritizira izbor teme in delo voditelja.

Asistent sporno komuniciranje prepozna v uporabi žaljivk in »če leti komentar neposredno na voditelja, ki nima nič s temo, to je že sporno. Če se ne drži določene teme, /.../ če povzdigne glas po nepotrebem« (2016). Ali pa če so poslušalci nestrpni do določenih skupin: »To se je velikokrat zgodilo – do gejev, do Romov, Neslovencev, priseljencev, tega je bilo kar veliko« (prav tam).

V intervjujih smo šli še globlje in želeli najti radijsko definicijo sovražnega govora, vendar enotne definicije o sovražnem govoru tudi med vprašanimi nismo dobili, se pa vsi strinjajo, da je to najhujša oblika neprimerne govora. Pri svojem delu si pomagajo z različnimi dokumenti. Voditeljica A je v pripravi na oddajo brala smernice Sveta Evrope. Sovražni govor definira kot »Da je stigmatizacija, nestrpnost, diskriminatornost, ksenofobija, sovraštvo vse to. Do vseh ali pa le do določenih skupin« (2016). Voditelj B, ki sicer opaža porast sovražnega govora, sploh na spletu, ga definira tako: »Pod sovražni govor jaz razumem vse tiste oblike nestrpnosti, ki pravzaprav pozivajo k temu, da je določenim skupinam ali posameznikom treba omejiti, odvzeti določene temeljne človekove pravice, ki so pa zagotovljene tako z Deklaracijo o človekovih

temeljnih pravicah OZN, potem nižje je Ustavna kategorija, podrobneje pa tudi v določenih zakonskih in podzakonskih aktih. Ko nekdo poziva k temu, da je treba komu nekaj vzeti, da jih je treba omejiti, da se oni ne morejo kar tako obnašati ... to je eno. Drugo so izjave, ki širijo rasno, versko, kulturno nestrpnost. Govor, ki je včasih celo tako radikalen, da recimo poziva na določena kazniva dejanja zoper človeka in človeško življenje» (2016).

Asistent: »Sovražni govor se po moje začne tam, kjer nekdo namensko izključuje določen del populacije, torej da kliče z namenom diskreditacije določenega dela populacije npr. Romi, geji, priseljenci, ženske, otroci ... kakorkoli« (2016).

Da obstajajo nejasnosti glede definicije se zaveda tudi Urednik B: »/N/iti tisti, ki se s sovražnim govorom ukvarjajo znanstveno, ne vedo, kaj je čisto natančno sovražni govor. Jaz mislim, da je to govor, ki spodbuja nestrpnost, sovraštvo, poziva k nasilju nad določenimi kategorijami prebivalstva oz. ljudi. Ali so to neke manjšine, nacije, kdorkoli. Torej kadar nekdo s svojimi izjavami povzroči, da nekdo drug postane nestrpen do nekoga tretjega« (2016).

Urednica A pa pove, da je to: » /T/isti govor, kjer javni govorec izraža neka sovražna stališča do neke skupine ljudi ali posameznika, ki je ksenofoben, ki diskriminira ljudi glede na različne segmenta ali gre za versko, etnično posebnost ali katerokoli posebnost, tudi spolno usmerjenost« (2016).

Sogovorniki so izpostavili še eno past sovražnega govora: »Sovražni govor je lahko ekspliciten ali pa implicitno izražen. Spomnim se, kako je en poslušalec uspel subtilno izraziti svoje mnenje, da so geji manjvredni od ostalih. /.../ Nekateri, ki so bolj izobraženi, znajo to subtilno povedati, da ne izpade kot eksplicitni sovražni govor, ampak da zgleda le kot mnenje« (Asistent 2016).

»Mislim, da je tukaj veliko govora, ki ostane neopažen, nekaznovan. To, kar je fluidno in težko oprijemljivo, je pa nastajanje nekega sovražnega razpoloženja, kjer pa ne moreš točno definirati, da je neka govornica sovražna. Je mejna, vzbuja pa nek sovražen odnos. Gre za tanek led, prinaša sovražno razpoloženje, težko pa ga opredelimo kot sovražni govor« (Urednica A 2016).

Najbolj problematični so bili prav taki mejni primeri, saj lahko z ukrepanjem posežeš v svobodo izražanja (Voditeljica A 2016, Voditelj B 2016). »So pa seveda tudi tiste bolj sofisticirane oblike, kjer se gibljemo po nekem robu, kjer pa tisti ljudje, ki jih radijski voditelj omeji in prekine z razlogom, da je šlo za sovražni

govor /.../ sklicujejo na to, da to ni bil sovražni govor, da je šlo samo za drugačno mnenje, drugo stališče. Potem sledijo obtožbe, da ne dopuščamo drugačnega mnenja, da želimo imeti samo določen profil mnenj, zato smo nekoga označili z etiketo sovražnega govora, da smo ga lahko 'spokali' iz etra« (Voditelj B 2016).

O meji razmišlja tudi Urednik B: »Vsak ima pravico o obravnavani temi povedati karkoli. Brez da seveda posega v pravico oz. svobodo nekoga drugega in pa brez da spreminja tok pogovora na neko drugo področje, ki pač ni relevantno. Verjamem, da se je težko odločiti, ker voditelj mora zelo hitro odreagirati. Ampak zato pa tisti, ki vodi tako zadevo, mora imeti nekaj izkušenj za sabo« (2016). Sicer pa Urednik B meni, da je treba najprej opozoriti sogovornika, da je njegov govor nesprejemljiv, ker širi sovražni govor in nestrpnost, nato pa ga ob nespremenjenem komuniciranju izključiti iz etra« (prav tam).

Voditeljica A je svojo odločitev o prekinitvi poslušalca vedno javno pojasnila, saj je to način vzgoje poslušalcev. Temu pritrjuje tudi Voditelj B, ki opozarja, da mora biti voditelj pazljiv pri izboru jezika, da ne postane sam sovražen (2016).

Voditelj lahko »prekine nekoga, ki je v radijskem etru žaljiv do kogarkoli ali pa lansira neko sovražno govorico do kogarkoli. Torej odločno, a dovolj spoštljivo in dovolj nazorno, kaj ne ustreza. Jaz osebno žaljivke uvrščam v sovražni govor. Na primer izjava 'voditeljica vi ste nesposobna voditi to oddajo', to je zame sovražni govor. Prav je, da vsak voditelj pri takih besedah sogovornika ustavi,« pa doda Urednica A (2016).

Kljub izkušnjam in večletnemu vodenju oddaje, ustvarjalci opažajo pomanjkanje oprijemljivih smernic in dokumentov. Pogovor z voditelji je pokazal da »bi bilo super imeti kakšno bolj objektivno smernico, kdaj, kako« (Voditeljica A 2016). Oba voditelja sta se pri svojem delu zanašala na svoje znanje in občutke, saj so obstoječi dokumenti bolj deklarativne usmeritve. Voditelj B tudi zaradi pomanjkanja konkretnih določil priznava svojo zmotljivost: »Te svoje naloge pa nisem vedno 100% in zanesljivo opravil. Tega se pač zavedam. Včasih sem bil morda preveč popustljiv in je kakšen element sovražnega govora ušel v eter, pa je bil morda že prej kakšen dober indic, da bi zadevo ustavil, pa nisem mogoče pravočasno ukrepal. Na drugi strani sem pa mogoče kdaj preveč radikalno kakšno mnenje napačno prepoznal kot sovražni govor, ker je bilo povedano na

mogoče bolj agresiven način. To je tanka linija, ni mogoče potegniti s svinčnikom meje« (2016).

»Pri nas kakšnih točnih predpisanih pravil s strani urednikov ali programskega sveta ni« (Voditelj B 2016). Novinar se »teško na karkoli nasloni. Tudi mednarodne deklaracije, ki so sprejete (o zatiranju in preprečevanju sovražnega govora), je to tako napisano, da se je na konkreten primer težko konkretno se opreti in reči poslušalcu, zdaj ste pa vi kršili določen člen neke konvencije« (Urednik B 2016). Zato je Urednica A predlagala, »da je potrebno imeti /.../ kar napisano reakcijo, ki bo prišla prav v določenem momentu« (2016).

Voditelj B pravi, da je bil nivo jezika v oddaji podpovprečen, Voditeljica A pa, da je treba opozoriti in ustaviti poslušalce tudi takrat, ko so nevljudni, uporabljajo žaljivke in kletvice (2016). Vsi pa se strinjajo, da je naloga radia ohranjati in gojiti slovenski jezik, saj radio postavlja norme komuniciranja. »Meni se zdi, da je ta nivo, čeprav bi pričakoval, da bo rasel, da je v določenem času padel. Najbrž je padel tudi glede na to, kako so se zadeve v družbi razvijale z delitvijo na politični osnovi, s spremembo socialnih razmer v družbi, s socialnim razlikovanjem. Zdi se mi, da se je nivo jezika poslabšal. V tem primeru je še problem odgovornosti, saj imaš opravka z anonimnimi klici, ljudmi. In potem mislijo, da zato, ker niso prepoznavni, da lahko rečejo vse« (Urednik B 2016).

Intervjuji so potrdili, da je znanje o sovražnem govoru med novinarji odvisno pretežno od njih samih, koliko vlagajo v to individualno, koliko o tem preberejo in koliko se za to zanimajo.

Kdo ima krmilo v rokah, voditelj ali klicatelj? Ali je voditelj res glavni?

Voditeljica A (2016) po lastni oceni pravi, da z vodenjem poslušalcev ni imela težav: »Tukaj ni šlo za dialog, moja naloga je bila, da upravljam s časom in temo. Večinoma pri tem nisem imela težav«. Voditelj B pa predstavi tehnike prikrite oblasti: »Voditelj lahko nekaj poudari, nekaj zamolči, nečemu se izogne, postavi na prvo mesto, drugo, ko percepcija poslušalca že malo pade in podobno. In vse to v kombinaciji s sprejemanjem poslušalcev v eter, z umeščanjem mnenj, ki so prišla po elektronski pošti, prek SMS, tudi kdaj damo kakšno mnenje v eter, kakšen je vrstni red mnenj, katero je zadnje mnenje v enem bloku oddaje, vse to pušča nek vtis, s tem se da sporočilnost mnenj in podatkov, informacij, ki jih

pripenjaš zraven za popotnico ... to vse pomeni eno veliko interpretacijo zgodbe in njeno oblikovanje. Zato pravim, da ima voditelj velik nadzor, veliko oblast. /.../ Tukaj obstaja veliko hitro in lahko prepoznavnih namigov in veliko subtilnih in prikritih načinov vplivanja na poslušalstvo, na javno mnenje, na razpoloženje do določenega vprašanja o temi« (2016).

Diskusija po oddaji: Namenjena le najožjim ustvarjalcem, kar ne prinaša novih znanj mlajšim novinarskim kolegom

Z metodo opazovanja z udeležbo smo dobili rezultate, ki kažejo, da po oddaji ni prišlo do poglobljene diskusije o pojavnosti sovražnega govora v etru ter do diskusije o primernih ali neprimernih odzivih voditelja. Voditeljica A se s tem ne strinja: »To ni čisto res. Jaz sem se z uredniki kot voditelj tedensko pogovarjala o tem, pa ne samo na teh skupnih sestankih. Ne samo z uredniki programa, tudi z mojimi uredniki, mojimi kolegi, v redakciji, tudi z drugimi, ker me je zanimalo na kakšen način, kaj je sovražni govor. Mislim, da smo se veliko pogovarjali, sploh ko je bil kak sovražen primer, še posebej, če sama nisem bila čisto sigurna. Sama sem se res veliko s tem ukvarjala, po oddaji sem vedno razdelala, kaj se je zgodilo in ponovno poslušala« (2016).

Urednica A priznava: »Mogoče smo te debate preveč zapirali v ožje kroge in nismo širili debate na vse nivoje, to je res. Je pa tudi res, da je ustvarjanje radijskega programa, ki je 24-urni program, moraš biti zelo hiter, odziven, dnevi in dogodki te priganjajo in zato velikokrat zmanjka tudi časa, za ustvarjanje nekega feedbacka, ki bi bil koristen. Se strinjam, da se premalo dela na analizi in s tem tudi na nekih napotkih, ki bi bili zelo dobrodošli mladim novinarjem« (2016).

Nasprotno pa trdi Voditelj B: »Mislim, da smo diskusiji o oddaji po oddaji namenjali čisto premalo časa in pozornosti. Pomanjkanje časa zagotovo ni bil vzrok. /E/den od razlogov /je/ pomanjkanje znanja, anemičnost, v smislu 'zakaj bi se s tem ukvarjali' ... eno tako ne angažiranje, brez ambicij. Ko se zgodi sožitje urednikov in članov uredništva, potem ni nobene resne ambiciozne in analitične debate o oddaji po oddaji. Malo je pa tudi tisti občutek, ki ga ima večina radijcev, o minljivosti radijskega etra, kar je bilo, je bilo, eter v veter, stvari so minile.

Škoda, da ni neke boljše analize, da se temu ne posvetimo bolj, ker to bi bilo tudi odlično izhodišče, odlična priprava za naslednje termine« (2016).

Da je premalo diskusije se strinjata tudi Asistent in Urednik B. »Čeprav smo imeli včasih debato na to temo, pa nekkih rešitev ni bilo na obzorju, ker so se problemi spet pojavili. Tukaj je vloga urednika zelo pomembna, četudi sam ne sodelujem v procesu na programu, nekako bi moral podati neke smernice, kako ravnati s takimi v dogovoru z voditelji in drugimi sodelavci. Morda bi morali kot asistentu na konkretnih primerih razložiti: poglej, ko je ta klical, bi moral reči to in to« (Asistent 2016).

Urednik B tudi po ukinitvi oddaje prizna, da se o tem premalo pogovarjajo: »Čemu smo priča? Da se tak diskurz, tak govor se počasi širi, da se mi niti ne zavedamo. Zlasti v teh, kot sva prej rekla, mejnih oblikah, torej s širjenjem neresnic, nekimi alarmantnimi izjavami, za katere se izkaže, da niso točne. In to se kar širi. Najprej o tem govorijo zelo redki, ampak čez čas začnejo o tem govoriti vsi« (2016).

Kako do strpnejših mnenj?

Voditeljica A vidi pot k strpnejšim mnenjem predvsem v vključevanju novih poslušalcev in v dobrih zgledih. Oba voditelja se strinjata, da uspeh ni v zaostritvi. Voditelj B (2016) ponudi tudi konkretnejši predlog novega koncepta kontaktne radijske mnenjske oddaje:

Da ne razmišljamo samo o eni dimenziji, da imamo studio in poslušalce, med katerimi je le telefon, da so vsa mnenja sprejeta v živo 'on air' prek telefona, ampak da se take mnenjsko kontaktne oddaje naredijo kot nek hibrid. Ta bi vključeval vnaprej posneta mnenja, mnenja prek novih medijev in družbenih omrežij. Da se pri oblikovanju takih oddaj zraven vključijo poznavalci področij in delamo v tem sožitju. In potem, ko se splošno naredi nabor zelo različnih mnenj, pri katerih je vloga administratorja lahko bolj poudarjena, da lahko administrator zavrne določena mnenja, ki niso dana v živo ... imam občutek, da če dvigneš kompleten nivo oddaje, da ljudem pokažeš neko smer, postaviš vse skupaj na en višji nivo in potem ljudje v to vstopajo drugače in čutijo, da morajo pa vendarle malo bolj razmisliti, izbrati odgovor. To je neka smer, ki se mi zdi boljša kot restrikcija in

grožnje. Na drugi strani pa so določeni organi, določeni regulatorji, ki bi morali svojo nalogo opraviti in se odzvati na pojave sovražnega govora. To je pa naloga drugih.

Urednica A (2016) pravi, da so bila zapisana mnenja boljše kakovosti. Pravi, da je dejstvo, da nacionalni radio mora osveščati in izobraževati. »Kako pa to odprtost, to interakcijo voditi na način, da bomo dvignili nivo komuniciranja s poslušalci, tukaj pa nimam odgovora. Nepredušno zapirati medij pred komunikacijo s poslušalci, ni prava pot. Mogoče odpirati medij in jih stalno, tudi skozi govor voditelja, izobraževati, osveščati, kakšna naj bo korektna komunikacija. To je dolgoročen proces« (Urednica A 2016).

Tudi Asistent meni, da zaostrovanje ne bi doprineslo k oddaji: »Po mojem mnenju bolj kot zaostriš pravila, več gneva dobiš, to se le stopnjuje, saj ljudje ne marajo, da jim karkoli kratiš in da zaostruješ. Jaz mislim predvsem, da je tukaj na prvem mestu vloga voditelja. On mora vzpostaviti nek, pa ne ravno avtoritaren odnos, ampak mora pokazati, da je on vendarle glavni. /.../ Ideje so bile, da bi lahko bila dva asistenta, da bi nekdo samo preveril, kaj bo poslušalec rekel, drugi bi pa pobiral podatke in vezal naprej. Ampak tega se ne da, ker je časa premalo« (2016).

Nasprotno pa Urednik B zagovarja jasna pravila: »Mislim, da bi morala biti razmeroma stroga pravila. Mi vemo, da naj bi bil javni govor, ki je v etru, približno tak in tak, se približno ve, kakšna naj bi bila pravila, ampak ta pravila seveda niso zelo definirana. Mogoče bi jih bilo treba pa enkrat napisati. Ampak spet je problem, ker se da vsaka pravila zaobiti in tudi različno interpretirati. /.../ V splošnem menim, da bi morali imeti neka osnovna pravila, ki bi bila podlaga tudi za ravnanje voditeljev v teh primerih, ki bi mu olajšala odločitev. Zato da ne bi bil voditelj deležen očitkov, da nekemu jemlje besedo, da je pristranski. Mislim, da je ta pravila zelo težko napisati. Tako da bi bila dovolj eksaktna. Kljub temu bi tak voditelj moral imeti izkušnje, znotraj uredništva pa bi morali imeti neke oblike izobraževanja, usposabljanja. Verjetno tudi malo več treninga. Morda bi uvedli tudi delavnice, na katerih bi dobredno trenirali situacije. Tega pa nimamo, ker ni časa, ker so novinarji preobremenjeni z dnevnimi zadevami« (2016).

5 Diskusija

Kontaktne mnenjske oddaje so za radio stik s poslušalci. Okrepile so njegovo vlogo in potrdile pristnost medija ter povezanost s poslušalci. Prek oddaj radijske postaje pridobivajo bazo zvestih poslušalcev. Med njimi so priljubljene, saj slednji radi poslušajo mnenja drugih (Pirc 2005). »Interakcija s poslušalstvom doprinaša zavedanje, da je radijski program zanje. Skozi interakcijo bolj dojemajo ta medij kot njihov medij, ker lahko v njem tudi konkretno sodelujejo, povedo svoje mnenje« (Urednica A 2016). Take oddaje so lahko popestritev programa, z njimi pa se ugotovi oz. preveri, kakšna je odzivnost programa (Urednik B 2016).

Pri prvem raziskovalnem vprašanju smo preučevali, kakšne so značilnosti in produkcijska praksa kontaktnih mnenjskih oddaj, v katerih prihaja do možnosti pojava sovražnega in napadalnega govora. Kontaktne radijske mnenjske oddaje so kot take prostor za javno razpravo (Brecht 1983; Crisell 1994; Pirc 2005;) in omogočajo, da se v eter vključijo tudi poslušalci (Hutchby 2001; Bourdieu 2000; Dori-Hacohen 2012), torej potrošniki medijskih vsebin, ki nimajo formalnih kompetenc za nastopanje v radijskem etru (Herbst 1995) in niso vešči javnega izražanja (Bourdieu 2000). Hkrati pa tovrstne oddaje ustvarjajo iluzijo, da je radio dvosmerni medij (Crisell 1994), zato so lahko le nadomestek za dvosmerno komunikacijo (Bizilj 2004), interakcija pa je le privid (Pirc 2005). Medtem ko Voditeljica A in Urednica A menita, da ne gre za konstrukt, pa Voditelj B in Urednik B menita drugače. Kontaktna radijska mnenjska oddaja je konstrukt predvsem v tem, da glavni namen klicateljev ni konstruktivna debata, temveč izražanje besa in gneva ter politično agitiranje (Voditelj B 2016). O realni interakciji torej ne moremo govoriti prav zaradi strukture kličočih (Urednik B 2016). Ustvarjalci oddaje bi morali najti način, kako pritegniti nove poslušalce. Prav stalni poslušalci s predvidljivimi odzivi so bili namreč povod za ukinitvev oddaje. Slednji so namreč s politično zaznamovanimi mnenji, ne glede na temo, onemogočali argumentirano diskusijo o aktualni temi. Vstop poslušalcev v eter je

odvisen od tehničnih zahtev radia in vsebinskih zahtev javne sfere (Dori-Hacohen 2012). Starkey (2004) piše, da bi morali v idealnih okoliščinah preveriti vsakega poslušalca, kakšne komunikacije je zmožen in kakšna stališča izraža, ter ga v primeru neustreznosti vljudno zavrniti in se tako izogniti morebitni tožbi. Ob izključitvi klicatelja iz etra je potrebno to odločitev pojasniti ostalim poslušalcem (Pirc 2005). Novinar-voditelj je v kontaktnih oddajah tudi v vlogi odbitatelja. Teoretiki menijo (Bowman 2008; Dori-Hacohen 2012; Pirc 2005), da je taka metoda še vedno relevantna. Na eni strani radijski ustvarjalci v obravnavani oddaji ne prepoznavajo procesa odbiranja (Voditeljica A 2016; Urednica A 2016). Na drugi pa priznavajo (Voditelj B 2016; Asistent 2016), da so bili pozorni na poslušalce, ki so redno povzročali težave in jih uvrščali na seznam manj primernih sodelujočih. Takim sicer niso vzeli pravice do sodelovanja, le prosili so jih, naj svoje mnenje zapišejo oz. ga podajo izven etra. Na tak način so se hkrati izognili potencialno sovražnim mnenjem in poslušalcu še vedno dali možnost sodelovanja. Možnost uredniškega oz. novinarskega urejanja mnenj, ki seveda ne bi poseglo v glavno sporočilo, temveč le odstranilo elemente sovražnosti, bi ustvarjalci pridobili s povečanjem mnenj prek elektronske pošte, sms sporočil, Facebook strani ali Twitterja. Pri povzemanju sporočil, bi lahko pred branjem slednjih v etru, odstranili vse elemente neprimerne javnega govora. Milosavljević (2012) opozarja, da medijski ustvarjalci nimajo na voljo dovolj natančnega regulacijskega in samoregulacijskega sistema. Obstoječi dokumenti so bolj deklarativne narave (Voditelj B 2016), interni pravilniki in študije primerov ustreznih odzivov v etru pa bi bili zelo dobrodošel priročnik. K bolj samozavestnemu ukrepanju pri prepoznavanju sovražnega govora bi pripomogla tudi vaja odzivov v potencialnih situacijah (Urednik B 2016). Na tej točki se strinjamo z Urednikom B, saj so novinarji-voditelji v etru omejeni s časom, zato imajo za premislek na voljo le sekundo ali dve. Z vajo odzivov bi voditelji vedeli, kje je njihova meja poseganja, pravilnik pa bi jim pomagal pri natančnejši obrazložitvi, zakaj so nekoga izključili.

Opazovanje z udeležbo in poglobljeni intervjuji so pokazali, da je potrebno produkcijsko prakso nadgraditi, saj obstoječi način ni ustrezen, nenazadnje je bila tudi zaradi tega oddaja ukinjena. Ustvarjalcem oddaje manjkajo priročniki, s katerimi bi si pomagali pri odzivih na klice. Prvi korak k temu je lahko jasna in

glasna omemba že obstoječih Poklicnih meril in načel novinarske etike, ki velevalo, da mora voditelj ključnega ob kršenju splošno veljavnih norm vedenja izključiti iz programa. Voditelj bi se torej lahko ob prekinitvi skliceval prav na ta dokument. Nadaljnji korak k izboljšavi produkcijskega procesa pa je vaja odzivov voditeljev izven etra. S tem bi se naučili, kako reagirati na potencialne situacije in udejanjanje sovražnega in neprimerne javnega govora. Z vajo odzivov bi slednji pridobili samozavest in bili bolj prepričani v svoje odločitve, ali gre za sovražni oz. neprimerni javni govor. Z naučenimi odzivi bi pridobili tudi čas v etru.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, kako se v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah udejanjanje sovražni in napadalni govor in kje je meja dopustnega z vidika jezikovne stilistike. Jezikovne in druge teorije dokazujejo, da so jezikovna sredstva, s katerimi se izraža sovražni govor namerno izbrana (Červ in Kalin Golob 2012; Campos Ferreira in drugi 2012; Leets 2002; Leskošek 2005). Z jezikovnostilno analizo lahko dokažemo indice namena zaničevanja (Korošec 2002; Kalin Golob 2002). Pri sproti tovorjenemu govoru so pri analizi pomembne tudi stavčnofonetične prvine, ki kažejo na čustveno zaznamovanost, z njihovo pomočjo pa lahko razpoznamo, kako je klicatelj razpoložen in kakšen je njegov odnos do povedanega (Toporišič 2004 in 2008; Lengar Verovnik 2012; Gruden 2001; Komar 2008; Vitez in Zwitter Vitez 2004). V nekaterih primerih so to res podporni stebri pri prepoznavanju namena klicatelja, vendar pa voditelji izpostavljajo, da se včasih obnašanje klicateljev spremeni v sekundi in jih lahko popolnoma presenetijo. Tudi če nekdo na začetku ne kaže razburjenosti, ne govori hitro, se ne dere, kdaj v zadnjih trenutkih pokvari začetni vtis, zato se njegovega odziva ne da popolnoma predvideti (Voditeljica A 2016; Voditelj B 2016; Asistent 2016).

Čeprav obravnavane stavčnofonetične prvine nakazujejo, da je človek razburjen, njegov odnos do teme kaže s podtonom v intonaciji in v registrih, pa se je izkazalo, da se pri določanju meje dopustnega bolj opiramo na jezikovnostilno analizo. Ker voditelj težko sklepa vnaprej, kam bo svoj govor zapeljal klicatelj, mora biti pozoren in ob pojavu sovražnega ali neprimerne javnega govora takoj ukrepati in opozoriti na nepravilnosti. V raziskovalni nalogi smo oblikovali novo skupino oz. kategorijo besed in izjav, ki je v luči prava nekazniva, mi pa

menimo, da vsebuje prvine, ki ne sodijo na javni medij. Meja dopustnega se torej postavi pri neprimernem javnem izražanju. Dopustni so le primeri, ki sodijo v skupino neškodljivi govor.

S tretjim raziskovalnim vprašanjem smo spoznavali, kakšna so stališča novinarjev do uporabe sovražnega in neprimernega javnega govora ter kako slednjega prepoznavajo in se nanj odzivajo.

Voditelj je tisti, ki ima glavno vlogo (Starkey 2004) in usmerja debato (Barnard 2000), od njega je odvisen potek in uspeh diskusije (Slavkovič 1981). Njegovo ravnanje in stopnja aktivnosti sta odvisna od lastne percepcije vloge (Donsbach 2008; Balaban in Meyen 2011; Skovsgaard in drugi 2013; Meyen in Riesmeyer 2012). Za tako oddajo so primerni le najbolj izkušeni voditelji, ki so v etru samozavestni in imajo popolno oblast (Pirc 2005). O samozavesti, znanju in odločnosti voditelja se strinjajo tudi uredniki na Prvem (Urednica A 2016; Urednik B 2016). Analiza primerov je pokazala, da klicatelji velikokrat preglasijo Voditeljico A, pri obeh pa zaidejo na drugo temo, zato poslušalec včasih nima občutka, kdo vodi diskusijo.

Čeprav intervjuvana voditelja vodita isto oddajo, je percepcija o njuni vlogi različna. Voditeljica A (2016) stremi k temu, da je (nežna) jutranja sopotnica poslušalcev. Njeno mnenje je, da že sam naziv vloge daje jasno vedeti, kakšno je razmerje med njo in poslušalci, zato ne posega po dodatnih vzgibih za ohranitev vodilne govorne vloge. Glede na obravnavano teorijo lahko njeno vlogo enačimo z vlogo javnega foruma. Voditelj B (2016) stremi k proaktivni vlogi in ne le k sprejemanju mnenj. Oblast oz. kontrolo nad poslušalci pa doseže z bolj mehкими subtilnimi prijemi, kot je vrstni red podajanja določenih informacij. Njegova percepcija vloge je bližje javnemu mobilizatorju.

Voditelj mora biti nepristranski, mora znati poslušati in vskočiti, ko je potrebno. Sploh v oddajah, kjer poslušalci izražajo svojo prizadetost in jezo, bi moral biti voditelj strožji pri vodenju diskusije, po enkratnem opozorilu pa, tako kot navaja Urednik B (2016), poslušalca ob neposlušnosti in nespremenjeni komunikaciji izključiti. Tako eno od voditeljevih vlog opredeljujejo tudi Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija (2000). S tem se strinjajo tudi ustvarjalci obravnavane oddaje, saj je tovrstno opozorilo vzgojno za ostale poslušalce, izobraževalno v mejnih primerih govora, s tem pa se tudi dvigne nivo

izražanja na javnem mediju (Voditeljica A 2016; Voditelj B 2016; Urednica A 2016; Urednik B 2016). Včasih preučevani odzivi voditeljev niso bili ustrezni, saj so bili preveč popustljivi ali pa so komu preveč posegali v besedo. Voditelja premalokrat javno označita primere sovražnega ali neprimernega javnega govora. Kljub temu da se zavedata problema, pa v etru v nekaterih primerih to pozabita omeniti. Ukrepanje in prepoznavanje sovražnega govora je večkrat odvisna tudi od konteksta, v katerem je izjava izrečena. Čeprav Vehovar in soavtorji (2012) trdijo, da je nerealno pričakovati, da se področje lahko uredi z zaostrenim kazenskim pregonom, ima Voditelj B zanimiv predlog. Izražanje sovražnega govora bi lahko prekvalificirali v prekršek. Radijski eter je namreč javni prostor, zato bi organ pregona lahko »/p/oklical poslušalca in mu naložil ustrezno kazen« (2016).

Literatura kaže na to, da je znanje in prepoznavanje sovražnega govora med medijskimi ustvarjalci slabo (Leskošek 2006; Milosavljević 2012; Vehovar in drugi 2012). Meja med sovražnim in napadalnim oz. neprimernim govorom je včasih težko določljiva (Lawrence 1993). Kljub temu pa so medijski ustvarjalci še vedno najbolj odgovorni za rabo sovražnega govora v javnem prostoru (van Dijk 2000), mediji kot taki pa predstavljajo enostavno in množično platformo za širjenje idej in miselnosti (Prodnik 2011). Sovražni govor naslovnika dehumanizira (Leskošek 2006), povzroča neenakosti in slabi družbo (Kogovšek in Petković 2007), človeka prestraši, poniža, poslabša njegov družbeni položaj (Campos Ferreira in drugi 2012), zato predstavlja eno najmočnejših sredstev diskriminacije in je treba nanj opozoriti, saj je javno izrečen sovražni govor še bolj škodljiv, kot če je izrečen v zasebnosti (Cowan in Hodge 1996). Znanje voditeljev o sovražnem govoru je v analiziranem primeru prepuščeno njihovemu lastnemu angažmaju, uredniki pa priznavajo, da bi se morali o temi več pogovarjati, tudi z mlajšimi kolegi. Namreč prav pogovori bi znanje in zavest o sovražnem govoru dvignili na višji nivo. Z aktivnimi diskusijami bi k razmisleku o pomenu in vplivu sovražnega govora prisilili tudi tiste, ki oddaje ne ustvarjajo neposredno.

Vloga voditeljev je v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah ključna. Kot smo ugotovili, voditelji sicer v teoriji prepoznavajo sovražni in neprimerni govor, ga tudi zavračajo in se zavedajo, da se morajo nanj odzvati. Kljub temu pa so se v

etru, vsaj v preučevanem obdobju, nanj slabo in neaktivno odzivali. Kot voditelji imajo v vsakem trenutku v etru tudi možnost vloge (sekundarnega) odbiranja, ki pa se je zaradi nejasnosti med mejo, kje se posega v svobodo izražanja in kje se začne sovražni in neprimerni govor, redkeje poslužujejo. Kakšna bo vloga novinarja, je odvisno tudi od novinarskega polja in novinarskega kapitala, predvsem, če gre za različne vrste medijev. V našem primeru, ko voditelja izmenično vodita isto oddajo v istem mediju, pa smo ugotovili, da ima največjo diferencialno vlogo pri določanju novinarskih vlog prav novinarjeva percepcija o lastni vlogi – kaj si želi biti in kako bo to dosegel.

6 Zaključek

Radio je s tem, ko je svoj eter odprl tudi laičnim poslušalcem, pridobil na priljubljenosti, njihovi zvestobi, program je postal bolj pester in poslušljiv (Pirc 2005; Hutchby 2001; Herbst 1995; Shingler in Wierniga 2000). Kontaktne oddaje naj bi prihajale iz ZDA (Paulu v Crisell 1994: 191), BBC Radio Nottingham je bil leta 1968 z vključevanjem poslušalcev v eter prvi v Evropi (Crisell 1994: 34), pri nas Val 202 leta 1974 (Bizilj 2008, 72). Radio je bil torej medij, ki je v program vključeval neinstitucionalne glasove, zato so ga mnogi imeli za prvi dvosmerni medij (Brecht 1983). Včasih so poslušalci lahko sodelovali le preko telefona, danes jim je z novimi platformami omogočeno sodelovanje tudi prek spleta. Gre torej za dodaten način spodbujanja interakcije (Penafiel Saiz 2011; Aleman in Herrera Damas 2011). Pri spletni interaktivnosti so mnoge raziskave že preučevale pojav sovražnega govora (Hermida in Thruman 2007; Gestenfeld in drugi 2003; Milosavljević 2012; Spletno oko 2014), mi pa smo raziskovalno vrzel našli prav v preučevanju izrečenega sovražnega govora v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah, ki z uredniško neurejenimi in živimi odzivi poslušalcev predstavljajo izziv tako za urednike kot novinarje-voditelje.

Cilj naloge je bil na konkretnem primeru kontaktne radijske mnenjske oddaje na Prvem ugotoviti, kakšna je vloga novinarjev, ko se udejanja napadalni (kasneje smo kategorijo preimenovali v neprimerni javi govor) in sovražni govor. Zanimalo nas je, kakšne so značilnosti in produkcijska praksa Četrtkove ankete na Prvem, kako se v mnenjskih oddajah udejanja sovražni in napadalni govor in

kje je meja dopustnega z vidika jezikovne stilistike ter kakšna so stališča novinarjev do uporabe sovražnega in neprimerne govora ter kako slednjega prepoznavajo v oddajah in se nanj odzivajo. Pri preučevanju omenjene teme smo uporabili tri različne metode. Najprej smo sam proces produkcije oddaje, kjer je možnost pojava sovražnega in neprimerne govora, preučevali z metodo opazovanja z udeležbo. Na tak način smo lahko prisostvovali na uredniških sestankih in podrobno spoznali proces produkcije oddaje in načine, s katerimi se želijo izogniti sovražnemu in neprimernemu govoru v etru. Z jezikovno analizo telefonskih klicev poslušalcev in odziva voditeljev nanje, smo podrobneje preučili dogajanje v etru, s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji pa dobili vpogled v način razmišljanja radijskih ustvarjalcev, ki so prek vprašanj posredno razkrili svojo percepcijo. Ugotovitve, ki smo jih dobili z omenjenimi metodami, smo nato povzeli in jih tudi kritično interpretirali.

Raziskovalno temo smo torej razdelili na tri raziskovalna vprašanja. Pri prvem nas je zanimal sam produkcijski proces oddaje. Opazovanje z udeležbo je pokazalo, da je izbor teme odvisen od njene aktualnosti, večkrat pa ustvarjalci s pomočjo dnevnih časopisov iščejo dodatna ali pa poglobljena vprašanja glede izbrane teme, s tem pa želijo pridobiti na kakovosti mnenj sodelujočih in se izogniti neprimernemu izražanju klicateljev ali pa celo k sodelovanju pritegniti nove. Novinarji v redakciji po oddaji redko razpravljajo o dogajanju v etru in primernosti odzivov voditelja.

Jezikovna analiza z elementi stavčne fonetike je prek transkripcije desetih oddaj ponudila odgovor na drugo vprašanje. Ugotovili smo, da se v Četrtekovi anketi udejanja sovražni govor. Po pravni definiciji kaznivega sovražnega govora je primerov malo. Ker je analiza pokazala veliko prisotnost žaljivk, napadalnega govora in obtoževanj, smo za potrebe naloge oblikovali novo kategorijo, in sicer neprimerni javni govor. Takih primerov je bilo znatno več. Ker je vloga javnega medija tudi skrb za jezik, se nam je zdelo primerno, da se opozori tudi na tovrstne primere, ki bi jih sicer pravo zaobšlo.

Pri tretjem raziskovalnem vprašanju nas je zanimal predvsem način razmišljanja novinarjev-voditeljev in urednikov ter drugih ustvarjalcev oddaje. Želeli smo prepoznati njihovo percepcijo do lastne vloge in njihov odnos do sovražnega govora ter njegovo prepoznavo in odziv nanj. Rezultati so pokazali, da novinarji

nimajo enotne definicije, kaj je sovražni govor, prav tako pa niti svoje vloge voditelja ne dojemajo enako. Prepoznavanje sovražnega govora in ukrepanje je odvisno od njih samih, kako v določenem trenutku presodijo ustreznost izražanja klicatelja. Novinarji-voditelji bi si v prihodnosti želeli bolj oprijemljivih smernic, uredniki pa bi jim radi predvsem ponudili vajo odzivov na potencialne situacije.

Omejitve raziskovalne naloge vidimo predvsem v tem, da je osredotočena le na eno oddajo in njenih 10 izvedb. To sicer omogoča poglobljeno preučevanje izbranega konkretnega primera (torej oddaje Četrtekova anketa), vendar pa kot tako ne predstavlja širše zastavljene in bolj kompleksne raziskave, ki bi jo lahko posplošili na generalen odnos radijskih novinarjev do obravnavane tematike. V nadaljevanju bi bilo smotrno v preučevanje zajeti še druge kontaktne mnenjske radijske oddaje in jih med seboj primerjati po izboru teme, po vlogi voditelja, po odzivih poslušalcev. Zanimiv vidik bi bila tudi primerjava med nacionalnim radijskim programom, ki mora upoštevati interne pravilnike in kjer interese (včasih nezadovoljnih) poslušalcev brani Varuh gledalčevih in poslušalčevih pravic, s komercialnimi postajami, kjer je tudi nivo jezika običajno nižji, skrb za slovenski jezik pa ni v ospredju.

Dodaten doprinos k raziskovanju udejanjanja sovražnega govora v kontaktnih radijskih mnenjskih oddajah bi predstavljala tudi analiza percepcije poslušalcev. Kakšni so njihovi vzvodi, da se sploh odločijo za sodelovanje v etru, kakšno je njihovo znanje o izbrani temi oddaje, predvsem pa kakšna je njihova percepcija in znanje o sovražnem govoru.

Kljub omejitvam raziskovalne naloge pa smo zapolnili določeno raziskovalno vrzel, predvsem pa izpostavili ključne značilnosti produkcije kontaktne radijske mnenjske oddaje, opozorili na kategorijo neustreznega javnega govora, ki je, kljub temu da jo pravno-zakonodajni dokumenti zaobidejo, še vedno neprimerna oblika za radijski eter, in izpostavili pomanjkanje ključnih dokumentov, na katere bi se lahko posamezni novinarji opirali in zanašali pri svojem delu v primeru, ko so soočeni s sovražnim govorom.

7 Literatura

- Aleman, Jose Luis in Susana Herrera Damas. 2011. Convergence in Spanish Talk Radio Stations' Websites with the Participative Resources Provided by web 1.0 and 2.0. V *Radio Content in the Digital Age: The Evolution of a Sound Medium*, ur. Angeliki Gazi, Guy Starkey in Stanislaw Jedrzejewski, 37–48. Bristol: Intellect.
- Anderson, Lars in Peter Trudgill. 1990. *Bad language*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Andreasen, Margaret. 1985. Listener Recall for Call-In versus Structured Interview Radio Formats. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 29 (4): 421–430.
- Arskey, Hilary in Peter T. Knight. 1999. *Interviewing for Social Scientists: An Introductory Resource with Examples*. London: SAGE Publications.
- Asistent. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 1. februar.
- Balaban, Delia Cristina in Michael Meyen. 2011. The Role Perception of Eastern European Journalists. A Qualitative Analysis. *Romanian Journal of Communication & Public Relations* 13 (4): 87–98.
- Barnard, Stephen. 2000. *Studying Radio*. London: Arnold.
- Bašič Hrvatini, Sandra. 2002. *Državni ali javni servis: Perspektive javne radiotelevizije v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Berger, Asa. 2011. *Media and communication research methods: an introduction to qualitative and quantitative approaches*. SAGE Publications: London.
- Bizilj, Ljerka. 2004. Radijsko (ne)novinarstvo na začetku rednega oddajanja Radia Ljubljana. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 231–256. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bizilj, Ljerka. 2008. Neposluš(a)nost radia: od agitpropa do programskega sveta. V *Prispevki k zgodovini slovenskih medijev*, ur. Maruša Pušnik, 59–78. Ljubljana: FDV.
- Boeckmann, Robert J. in Carolyn Turpin-Petrosino. 2002. Understanding the harm of hate crime. *Journal of Social Issues* 58 (2): 207–225.

- Bourdieu, Pierre. 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.
- Bowman, Leo. 2008. Re-examing "gatekeeping". *Journalism Practice* 1 (2): 99–112.
- Burns, Robert. 2000. *Introduction to research methods*. London: SAGE Publications.
- Campos Ferreira, Raphal, Petra Košič, Noemi Mavrič in Nina Mihalič. 2012. Kriteriji za prepoznavanje sovražnega govora v jeziku: študija primera. *Teorija in praksa* 49 (1): 204–215.
- Chung, Deborah Soun. 2007. Profits and Perils. Online News Producers' Perceptions of Interactivity and Uses of Interactive Features. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 13 (1): 43–61.
- Cowan, Gloria in Cyndi Hodge. 1996. Judgments of Hate Speech: The Effects of Target Group, Publicness, and Behavioral Responses of the Target. *Journal of Applied Social Psychology* 26 (4): 355–374.
- Cowan, Gloria in Jon Mettrick (2002): The effects of target variables and setting on perceptions of hate speech. *Journal of Applied Social Psychology* 32 (2): 277–299.
- Crisell, Andrew. 1994. *Understanding radio*. London: Routledge.
- Červ, Gaja in Monika Kalin Golob. 2012. Sovražni govor kot tip vrednotenja: jezikoslovni vidik. *Teorija in praksa* 49 (1): 149–170.
- Donsbach, Wolfgang. 2008. Journalists' Role Perception. *The International Encyclopedia of Communication*, 2605–2610. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Dori-Hacohen, Gonen. 2012. Gatekeeping public participation: An ethnographic account of the production process of a radio phone-in programme. *The Radio Journal – International Studies in Broadcast & Audio Media* 10 (2): 113–129.
- Dragoš, Srečo. 2007. Sovražni govor. *Socialno delo* 46 (3): 135–144.
- Enli, Gun Sara. 2007. Gatekeeping in the New Media Age. *Javnost – The Public* (14) 2: 47–62.
- Etična merila. 2007. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/eticnamerila> (15. januar 2014).

- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. 1994. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/> (15. januar 2014).
- Flick, Uwe. 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. SAGE Publications: London.
- Gerstenfeld, Phyllis B., Diana R. Grant in Chau-Pu Chiang. 2003. Hate Online: A Content Analysis of Extremist Internet Sites. *Analyses of Social Issues and Public Policy* 3 (1): 29–44.
- Greenawalt, Kent. 1995. *Fighting words*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Grabnar, Boris. 1991. *Retorika za vsakogar*. Ljubljana: DZS.
- Gruden, Lučka. 2001. *V zvočnem laboratoriju*. Intimni dialog z nevidnim. Maribor: Obzorja.
- Hallin, Daniel C. in Paolo Mancini. 2004. *Comparing media systems: three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hansen, Anders, Simon Cottle, Ralph Negrine in Chris Newbold. 1998. *Mass Communication Research Methods*. London: MacMillan Press.
- Herbst, Susan. 1995. On Electronic Public Space: Talk Shows in Theoretical Perspective. *Political Communication* 12: 263–274.
- Hermida, Alfred. 2011. Fluid Spaces, Fluid Journalism. The role of the “active recipient” in participatory journalism. V *Participatory Journalism: Guarding Open Gates at Online Newspapers*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Hermida, Alfred in Neil Thruman. 2007. *Comments please: How the British news media is struggling with user-generated content*. Govor na 8. Mednarodnem simpoziju o spletnem novinarstvu. Dostopno prek: <http://online.journalism.utexas.edu/2007/papers/Hermida.pdf> (25. januar 2014).
- Hoffmann, Stanley. 2003. America Goes Backward. *The New York Review of Books* 50 (10). Dostopno prek: <http://www.nybooks.com/articles/16350> (18. marec 2014).
- Hutchby, Ian. 2001. Witnessing: The Use of First-Hand Knowledge in Legitimizing Lay Opinions on Talk Radio. *Discourse Studies* 3 (4): 481–497.

- Iorio, Sharin Hartin. 2004. *Qualitative research in journalism: taking it to the streets*. New Jersey: Wichita State University.
- Jogan, Maca. 2002. Žalitev v množičnih medijih kot individualni in družbeni konstrukt. V *Razžalitve v tiskanih medijih*, ur. Tomo Korošec, Monika Kalin Golob, Simona Zatler, Melita Poler Kovačič, Maca Jogan in Gregor Tomc, 109–120. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kalin Golob, Monika. 2002. Jezikoslovna stilistika in razžalitve v tiskanih medijih. V *Razžalitve v tiskanih medijih*, ur. Tomo Korošec, Monika Kalin Golob, Simona Zatler, Melita Poler Kovačič, Maca Jogan in Gregor Tomc, 31–46. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kazenski zakonik (KZ-1). Ur. l. RS 55/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20082296> (15. januar 2014).
- Kogovšek, Neža in Brankica Petkovič. 2007. *O diskriminaciji. Priročnik za novinarke in novinarje*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Komar, Smiljana. 2008. *Communicative Functions of intonation: English-Slovene Contrastive Analysis*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Korošec, Tomo in Monika Kalin Golob, Simona Zatler, Melita Poler Kovačič, Maca Jogan, Gregor Tomc. 2002. *Razžalitve v tiskanih medijih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Krišelj, Marijan. 1994/1995. *Javna občila in komunikacijska tehnologija Radio: skicirano gradivo predavanj za študente - novinarje na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani in za novinarje na Radiu Slovenija - Dodatek*. Ljubljana: Radio Slovenija, Oddelek za kulturo govora.
- Kuhar, Roman in Sabina Autor. 2008. *Poročilo skupine za spremljanje neustrpnosti 06 – Media Watch*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lawrence, Charles R. III. 1993. If he hollers let him go: Regulating racist speech on campus. V *Words that wound: Critical race theory, assaultive speech, and the First Amendment*, ur. K. W. Crenshaw, M. J. Matsuda, C. R. Lawrence III in R. Delgado, 53–88. Boulder: Westview Press.
- Lee, Francis L. F. 2002. Radio Phone-in Talk Shows as Politically Significant Infotainment in Hong Kong. *The International Journal of Press/Politics* 7 (4): 57–79.
- Leets, Laura. 2002. Experiencing Hate Speech: Perceptions and Responses to Anti-Semitism and Antigay Speech. *Journal of Social Issues* 58 (2): 341–361.

- Legard, Robin, Jill Keegan in Kit Ward. 2003. In-depth Interviews. V *Qualitative research practice: a guide for social science students and researchers*, ur. Jane Ritchie in Jane Lewis, 138–141. London, Thousand Oaks in New Delhi: SAGE.
- Lengar Verovnik, Tina. 2012. *Radijska dvogovornost: jezikovne izbire novinarjev*. Ljubljana: FDV.
- Leskošek, Vesna. 2005. *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- --- 2006. Pedofile na vile? *Dialogi* 42 (5–6): 37–44.
- Leskovec, Bojan. 2015. Pogovor z avtorico. Elektronska pošta, 15. september.
- Lindlof, Thomas R. in Bryan C. Taylor. 2002. *Qualitative Communication Research Methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Loviglio, James. 2002. Vox Pop: Network Radio and the Voice of the People. V *Radio Reader: essays in the cultural history of radio*, ur. Michele Hilmes in Jason Loviglio, 99 – xx. New York in London: Routledge.
- Matsuda, Mari J. 1993. Public Response to Racist Speech: Considering the Victim's Story. V *Words That Wound: Critical Race Theory, Assaultive Speech and the First Amendment*, ur. K.W. Crenshaw, M.J. Matsuda, C.R. Lawrence III in R. Delgado, 17–52. Boulder: Westview Press.
- McClelland, Kent in Christopher Hunter. 1992. The perceived seriousness of racial harassment. *Social Problems* 39 (1): 92–107.
- Mediana RM. 2013. Poslušnost za september 2013. Elektronska pošta, 18. oktober.
- Mednarodni pakt o državljanskih političnih pravicah. 1976. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljskih_politicnih_pravicah.pdf (15. januar 2014).
- Merljak Zdovc, Sonja. 2009. Preiskovalci ali razpihivalci: družbena odgovornost novinarjev, ki poročajo o družinskem nasilju. *Medijska preža* 34-35. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/35/nasilje/> (15. januar 2014).
- Meyen, Michael in Claudia Riesmeyer. 2012. Service Providers, Sentinels, And Traders. Journalists' role perceptions in the early twenty-first century. *Journalism Studies* 13 (3): 386–401.

- Mill, John Stuart. 1994. *O svobodi*. Ljubljana: Založba Krt.
- Milosavljević, Marko. 2012. Regulacija in percepcija sovražnega govora: analiza dokumentov in odnosa urednikov spletnih portalov. *Teorija in praksa* (49) 1: 112–130.
- Monette, Duane R., Thomas J. Sullivan in Cornell R. DeJong. 2011. *Applied Social Research*. Belmont, CA: Books/Cole.
- Novinarsko častno razsodišče. 2014. *Kodeks*. Dostopno prek: http://www.razsodisce.org/razsodisce/kodeks_ns.php (15. januar 2014).
- O'Connor, J.D. in G.F. Arnold. 1973. *Intonation in Colloquial English: a practical handbook*. 2nd edn. London: Longman.
- Penafiel Saiz, Carmen. 2011. Radio and web 2.0: Direct Feedback. V *Radio Content in the Digital Age: The Evolution of a Sound Medium*, ur. Angeliki Gazi, Guy Starkey in Stanislaw Jedrzejewski. Bristol: Intellect.
- Pingree, Rajmond J. in Andrea M. Quenette, John M. Tchernev, Ted Dickinson. 2013. Effects of Media Criticism on Gatekeeping Trust and Implications for Agenda Setting. *Journal of Communication* 63 (2): 351–372.
- Pirc, Tatjana. 2005. *Radio - zakaj te imamo radi*. Ljubljana: Modrijan.
- Plenković, Mario. 1993. *Komunikologija masovnih medija*. Zagreb: Barbat.
- Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija. 2000. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/poklicnamerila> (15. januar 2014).
- Prodnik, Jernej. 2011. Ne spletna, ampak družbena nestrpnost: o nestrpnosti na spletu je mogoče govoriti le kot o nestrpnosti v družbi. *Mladina*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/53059/ne-spletna-ampak-druzbena-nestrpnost/> (15. januar 2014).
- Ross, Karen. 2004. Political talk radio and democratic participation: caller perspectives on Election Call. *Media, Culture & Society* 26 (6): 785–801.
- Rovšek, Jernej. 2011. Ali je sovražni govor sploh mogoče omejiti? *Medijska preža* 39. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/39/sovrazni#1> (15. januar 2014).
- Salecl, Renata. 1997. Hate Speech and Human Rights. V *Feminism and the New Democracy*, ur. J. Dean, 81–97. London: Sage.

- Schmidt, Blandine. 2011. Interactivity on Radio in the Internet Age: A Case Study from France. V *Radio Content in the Digital Age: The Evolution of a Sound Medium*, ur. Angeliki Gazi, Guy Starkey in Stanislaw Jedrzejewski, 25–36. Bristol: Intellect.
- Shingler, Martin in Cindy Wierniga. 2000. *Radio*. Beograd: Clio.
- Skovsgaard, Morten in Arjen Van Dalen. 2013. Dodging The Gatekeepers? *Information, Communication & Society* 16 (5): 737–756.
- Skovsgaard, Morten in Erik Albæk, Peter Bro, Claes de Vreese. 2013. A reality check: How journalists' role perceptions impact their implementation of the objectivity norm. *Journalism* 14 (1): 22–42.
- Slavković, Dušan. 1981. *Biti novinar*. Beograd: Radnička štampa.
- Soroka, Stuart N. 2012. The Gatekeeping Function: Distributions of Information in Media and the Real World. *Journal of Politics* 74 (2): 514–528.
- Spletno oko. 2014. Dostopno prek: <http://safe.si/spletno-oko/domov> (15. januar 2014).
- Splošna deklaracija človekovih pravic. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (15. januar 2014).
- Teršek, Andraž. 2005. Svoboda javnega komuniciranja. V *Civilna družba in svoboda javnega komuniciranja*, 1–154. Ljubljana: Pravna fakulteta v Ljubljani.
- --- 2007. *Svoboda izražanja: v sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice in slovenski ustavnosodni praksi*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope.
- Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
- --- 2004. *Slovenska slovnica*. 4. prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
- --- 2008. *Stilnost in zvrstnost*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Urednica A. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 11. februar.
- Urednik B. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. februar.

- Ustava Republike Slovenije. 1991. Ur. l. RS 33/1991. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199133&stevilka=1409> (15. januar 2014)
- van Dijk, Teun A. 1988. *News as Discourse*. London: Hilldale.
- --- 2000. New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach. V *Ethnic Minorities and the Media*, ur. Simon Cottle, 33–49. Buckingham: Open University Press.
- Vehovar, Vasja in Lija Mihelič. 2011. Sovražni govor: kazniva, nesprejemljiva ali neprimerna komunikacija? *Piar na Kvadrat* 6 (15): 26–28.
- Vehovar, Vasja, Andrej Motl, Lija Mihelič, Boštjan Berčič in Andraž Petrovčič. 2012. Zaznava sovražnega govora na slovenskem spletu. *Teorija in praksa* 49 (1): 171–189.
- Vezjak, Boris. 2006. Dva primera obrambe "sovražnega govora". *Dialogi* 42 (5–6): 45–50.
- Vitez Primož in Ana Zwitter Vitez. 2004. Problem prozodične analize spontanega govora. *Jezik in slovstvo* 49 (6): 3–24.
- Vobič, Igor. 2011. Online multimedia news in print media: A lack of vision in Slovenia. *Journalism* 12 (8): 946–962.
- Voditelj B. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. februar.
- Voditeljica A. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 1. februar.
- Whillock, Rita Kirk. 1995. The use of hate as a stratagem for achieving political and social goals. V *Hate speech*, ur. D. Slayden in R. K. Whillock. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wilby, Pete in Andy Conroy. 1994. *The radio handbook*. London in New York: Routledge.
- Zakon o medijih (ZMed-UPB1). Ur. l. RS 110/2006. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4955> (15. januar 2014).
- Završnik, Aleš. 2006. Regulacija sovražnega govora: kriminološki in kazenskopравни vidik. *Dialogi* 42 (5–6): 51–73.
- Zingo, Martha T. 1998. *Sex/gender outsiders, hate speech, and freedom of expression: Can they say that about me?* Westport, CT: Praeger.

PRILOGA A: POGLOBLJENI INTERVJU Z VODITELJICO A

Si želela postati voditeljica kontaktne mnenjske oddaje? Kako si dobila to vlogo?

Moja želja je bila, da bi vodila jutro, potem je nastala možnost, da bi vodila četrtkova jutra in del teh juter je bila tudi javno mnenjska oddaja. Tako, da to je prišlo vse skupaj v paketu. Meni je bilo to v izziv. Da bi prav imela prav začrtano, da bi sploh in samo to želela, ne. Se mi je pa zdel od nekdanj ta stik s poslušalci za voditelja še en zalogaj zraven. Ker moraš zraven misliti še na druge stvari. Da bi si pa samo to želela, pa kot rečeno ne.

Kakšen mora biti voditelj kontaktne mnenjske oddaje? Katere veščine ga odlikujejo?

Nekdo, ki je razgledan, ki dobro pozna teme in ozadja tem, o katerih se pogovarja in ki ima tudi občutek za ljudi, ker si v stiku z njimi in je to pomembno. Dobro mora znati poslušati, to se mi zdi res pomembno, ključno. Zdaj pa glede karakterjev ne vem. Skozi zgodovino smo že slišali takšne in drugačne. Takšne, ki so bolj močni v smislu, da se spustijo v dvoboj. Me je zanimalo in sem poslušala tudi kakšne tuje primere. Nekateri so ustvarili atmosfero dobre družbe, kot da bi bili zunaj na kavi in bi z ljudmi debatirali. Pri tem pa so posredovali tudi svoje mnenje oz. zavzemali stališča. Spet drugi so imeli oddaje, ki so bile veliko bolj podobne naši javnomnenjski oddaji; so dali iztočnico, odprli eter in v bistvu je bila njihova vloga, da so med temi mnenji križali s tem, da so jih poslušali in se niso spuščali v mnenjske dvoboje s sogovorniki. Jaz prvega nisem poskusila, mi je bil že ta drugi kar izziv.

Kako ti dojemáš svojo vlogo voditeljice kontaktne mnenjske oddaje? S čim bi jo primerjala? Kaj jo zaznamuje?

To je del moje vloge jutranje sopotnice. Jaz sem na tej strani nekdo, ki ljudi uvede v to, da lahko podajo svoje mnenje o neki aktualni temi. Se pravi sem njihova družba, sopotnik in sogovornik, čeprav bolj v smislu, da jih vpeljem, da jih poslušam, da se jim potem zahvalim, če je treba vmes tudi reagiram. Ni pa veliko tega podajanja žogice na eni in drugi strani, vsaj ne v našem smislu. Sem nekdo, ki si pripravi argumente, ki si pripravi iztočnice. Ker so stališča različna, se moram miselno pripraviti na različne stvari in potem koga, ki se odloči, da pokliče, tudi usmerim s kakšnim podvprašanjem, če je potreba. Jaz sem našo anketo videla kot zbir mnenj, prek katerih si lahko vsak v mislih najde neko rešitev, nek zaključek. Včasih, vendar zelo odvisno od tega, kakšna je bila tema, smo lahko na koncu delali nek zaključek, velikokrat tudi ne, ker so bila mnenja različna. Ampak jaz nisem hotela biti nekdo, ki posega s svojim stališčem. Sem se večkrat trudila, da predstavim oba pola, četudi so bila mnenja 80:20 v prid enemu stališču. Se mi pa ni zdelo prav, da bi vsiljevala svoje mnenje. Včasih lahko postaviš podvprašanje, ker te zanima, kako ljudje globlje razmišljajo. To se mi pa zdi aktivna vloga v tem smislu, da poslušáš in poskušaš iti še malo globlje v njegovem razmišljanju. To se mi zdi pa fino in prav.

Ali je sam produkcijski proces oddaje ustrezen? Bi kak korak spremenila? Kateri so glavni stebri oddaje?

Mislím, da je bil proces dober. Zelo pomemben se mi zdi izbor teme. Bili smo časovno omejeni in to je tudi vplivalo na potek ankete. Nismo imeli neomejenega števila minut, da bi pustili nekoga, da bi razglabljal. Prav zaradi tega je bilo pomembno točno in jasno določiti, o čem se bomo pogovarjali in kaj nas zanima. Poleg tega je bila aktualnost in ažurnost v tem procesu zelo pomembna. Mislím, da smo se s sodelavci v uredništvu trudili, da smo izbrali teme, ki so bile takšne. Drugi del je teaser oz. nek spodbujevalnik, ki so ga kolegi ujeli na ulicah. Se mi zdi tudi zelo pomembno, da smo v tem teaserju slišali čim več mnenj in čim več iztočnic, ki so lahko dale ljudem oporo, ko so povedali svoja mnenja. Ta zadnji je pa seveda bil ta, da smo skušali omočiti čim več ljudem, da jih slišimo v živo v etru ali pa da se nam oglasijo na kak drugi način, npr. prek elektronske pošte ali pa prek sms. Iz 5 na 2 bloka smo šli ravno zaradi časovne omejitve, ker se mi zdi, da je bila včasih kakšna tema, kjer lahko v enem stavku poveš mnenje, včasih smo pa ravno začeli pa smo po minuti in pol že morali zaključiti. Verjamem, da je to povzročilo marsikatero negotovanje na drugi strani. Tudi za voditelja to ni prijetno, ker se ravno začne en proces in mora potem hitro končati. Na ta način smo povečali število minut na sklop in mislim, da je bilo to dobro sprejeto, da smo v tem času lahko slišali bolj poglobljena mnenja.

Izbor tem: kakšni so kriteriji, katere teme prevladujejo in zakaj? Se katerim temam namenoma izogibate? Ali že pri izboru teme veste, kakšni bodo odzivi?

Teme so bile najrazličnejše, posamezno temo smo določili dan prej. Včasih je bila jasno na dlani, včasih pa, ker se toliko vsakdan dogaja doma in po svetu, je bilo težko izbrati, katera je najbolj aktualna, kje si želimo slišati, kaj ljudje mislijo. Kje jih lahko vključimo, kje je šlo za družbeno dogajanje, politično stvar, ki se vseh nas tiče, veliko krat smo imeli kakšno športno temo, ki je naletela na lep artikuliran odziv. Včasih smo razmišljali, če je kakšna tema sama po sebi preveč ozka, pa ne bomo dobili raznolikega odziva. Običajno je bilo na prvem mestu to, da je tema aktualna. Prevladovale so politika in družbene teme. Včasih se zgodi kakšna stvar, pri kateri veš, da boš dobil v eter plaz sovražnosti in nestrpnosti in tega si seveda ne želiš. V tem primeru zelo dobro razmisliš, kako boš artikuliral vprašanje in kaj te zanima, saj je vprašanje glavna hrbtenica Četrtrkove ankete, ki se je držimo in ki služi pri slalomiranju med mnenji za argumentiranje in oporo. Včasih so bile teme, kjer je bila že v uredništvu burna debata in to je bil pokazatelj, da bo burna debata tudi v jutru. Včasih so bile teme, o katerih sem mislila, da bodo tekle s pestrim naborom mnenj, pa niso. Včasih je bilo pa obratno, sem mislila, da bo sila zahtevno ustavljati ljudi ker se bodo razburjali, ampak sem bila v obratni smeri lahko presenečena. Ni bilo recepta za to.

Kaj je po tvojem mnenju glavni namen oddaje?

Da slišimo kaj ljudje mislijo o aktualnih temah, ki se dotikajo tudi njihovih življenj.

Ali gre pri kontaktnih oddajah za resnično interakcijo in sooblikovanje programa ali bolj za fikcijo in konstrukt javne sfere? Zakaj?

Meni se je zdelo vse skupaj zelo resnično. Radijski program je pač takšen, da je čas omejen, da bi si vedno želeli slišati še koga več, ampak mislim, da smo na najboljši način dali možnost vsem, da se oglasijo in povejo svoje mnenje.

Kakšni so kriteriji ustreznosti, da se lahko poslušalec vključi v eter? Ali koga zavrnete in zakaj (ne)? Kdo je glavni odbiratelj? Kakšno vlogo ima asistent?

Ponavadi, ko sem ljudi povabila zjutraj, sem rekla, da je fino, da dobro razmislijo in se potem oglasijo, ker je fino, če se vključi nekdo, ki je kaj razmišljal o tej temi. Včasih se seveda vključi tudi kdo, ki je sproti razmišljal o tem, pa ne prej, čeprav so bile teme tako postavljene, da bi res pričakovala, da ima vsak o tem svoje mnenje, sploh če se odloči in pokliče. Vsak se mora predstaviti, povedati vsaj ime in od kod kliče, ker je to seveda tudi vljudno in prav, da slišimo, s kom se pogovarjamo. Kakšnih drugih stvari, da bi vnaprej omejevali in da se ne bi vključil pa ne. Včasih se zgodi, da smo ljudi prosili in povabili, da svoja mnenja zaupajo izven etra in smo jih potem prebrali. Tukaj se niso vključili v živo. To je bilo največkrat zaradi tega, ker je bil odziv takšen, da smo si želeli slišati čim več mnenj od ljudi, ki ne posežejo tako hitro po telefonski slušalki, da pridejo v eter. Zdi se mi, da so ljudje vedeli, sploh tisti ki so pogosto klicali, celo tedensko, da je prav, da dajo priložnost drugim, da jih slišimo in so povedali preko drugih kanalov svoje mnenje. V tem primeru jih je pač tisti, ki se je oglasil, prosil, če lahko pustijo mnenje izven etra in je bilo to mogoče tisto, kar jih ni direkt popeljalo v eter. Asistent oz. asistentka jih je, preden je šel v eter, še enkrat spomnila o čem se pogovarjamo. Asistent ima zelo pomembno vlogo, kajti ob aktualnih temah je mogoče pričakovati najrazličnejše odzive in bistvo radijskega programa je, da se oblikuje na kulturn in verodostojen način in v teh pogovorih tudi s kulturnim dialogom. In če imamo omejen čas in določeno temo, da se te teme tudi držimo, ker je to prav in fer do teme, do oddaje in do ostalih, ki se tega držijo. Asistent je tisti, ki skrbi, da čim več ljudi slišimo. Tisti, ki to počnejo vedo, da to ni enostavno, ker ljudje, že izven etra povedo mnenje in bi se z njim pogovarjali, on pa jih želi čimprej vezati v eter. Po drugi strani mora biti zelo dober in tenkočuten v delu in pogovoru z ljudmi, da jih lahko že izven etra začuti, ali je kdo zelo sovražno naperjen. Potem to sporoči voditelju. Lahko začuti, da je nekdo, ki se ga slabo sliši, ki ni artikuliran, pa tudi na ta način pripravi voditelja. Kajti ko je nekdo enkrat v etru, stvar teče in je živa. In takrat se vsi skupaj trudimo, da je stvar korektna in vsebinsko dobra. Asistent ima torej vlogo prvega stika z ljudmi in ta je zelo pomemben.

Kako razumeš pojem odbiranja in njegovo povezavo s četrtkovo anketo?

Prav »vrtarimo« ne, ampak tisti, ki pa spušča ljudi v eter je pa asistent oz. asistentka, ki dobro pozna temo, ki ve, da je odprto za ljudi, ve, da moramo vedeti kdo kliče oz. poprosi ljudi, da se predstavijo in jih potem veže. Prav zaklepa in vrtari pa ne.

Potem je asistent tisti, ki odloči, ali je nekdo primeren za radijski eter? Tako tehnično kot vsebinsko?

Tehnično primeren je dobro vprašanje, saj prav asistent lahko opozori poslušalca, naj da radio bolj po tiho, to je pomembno. V smislu da bi se pa vsebinsko odločal, pa niti nima toliko časa.

Kaj je zate sporno komuniciranje?

Komuniciranje, ki ne pritiče kulturi dialoga, ki je sovražno, ki je hujskaško, ki je agresivno, kakorkoli diskriminatorno. Anketa je pač anketa, mnenja so različna, vsak ima svoje in vsak ga posreduje na nek svoj način. V naši oddaji smo želeli slišati vsa, ker je bil pač to namen. Kako jih posreduješ pa je zelo pomembno za kulturo radia, za kulturo komuniciranja in za medčloveško kulturo.

Kako bi definirala sovražni govor? Kje bi določila mejo med sovražnim in nesovražnim govorom?

Kaj je sovražni govor, je eno ključnih vprašanj. Definicije zadnjih let, s katero se ukvarjajo mednarodne organizacije, različne skupine itd. Kakšne prave zaresne meje ni. Veliko je pa debate o tem, kaj je še sovražno pa kaj je samo svoboda govora. V pripravi na oddajo sem velikokrat brala priporočila in smernice Sveta Evrope, različnih skupin, ki se ukvarjajo s sovražnim govorom, tudi pri nas je bil ustanovljen Svet za sovražni govor, tudi za odziv in reakcijo na to. To definicijo Sveta Evrope vsi poznamo, ane? Da je stigmatizacija, nestrpnost, diskriminatornost, ksenofobija, sovraštvo vse to. Do vseh ali pa le do določenih skupin. Včasih je tudi prišlo do dvoboja med kličočimi in so se med seboj obtoževali. Kje je pa meja? Če je bilo nekaj nestrpno, diskriminatorno, če je na kakršen koli način žalilo, pozivalo k diskriminatornosti, pozivalo k temu, potem je to zame sovražni govor in sem jaz kot voditeljica morala in tudi upam da sem, čim bolj ukrepala in na to opozorila. V anketi je veliko ljudi izkoriščalo to, da so blatili ali pa povedali mnenje o stvareh, ki se niso tematsko držale ankete. Se mi zdi, da je tudi to ena od mej kulture dialoga, če je neko vprašanje, se ga potem držiš, ker si s tem kulturen ne samo do mene kot voditeljice, do oddaje, ampak tudi do tistih, ki poslušajo in si ustvarijo neko mnenje.

Kako prepoznaš sovražni govor, ali si pri tem lahko s čim pomagaš? Ali ima po tvojem mnenju novinar, ki dela v živo, dovolj časa, da se odzove, predvsem pa dovolj znanja? Ali gre morda za neko sivo polje nedorečenost? Imaš kdaj občutek, da si prepuščen samemu sebi, torej individualnemu mnenju?

Včasih je vse skupaj tako ohlapno v praksi. Ene stvari so zelo zelo očitne, pri drugih stvareh je pa malo težje. Izkušnje so nekaj kar šteje. Voditelj mora pravilno reagirati, to je njegova naloga. Ko odpreš eter, veš, da lahko pričakuješ marsikaj. In če se kaj takšnega zgodi, moraš opozoriti na to in tudi argumentirati, zakaj si to naredil. Je pa zelo težko. In to je naloga pri kateri bi bilo super imeti kakšno bolj objektivno smernico, kdaj, kako ... čeprav vemo, da je v živosti dialoga tako, da moraš včasih kar malo naprej razmišljati, kaj bo kdo rekel, da ga lahko ustaviš, kdaj bo tvoj poseg preprečil, da bomo slišali nekaj sovražnega, kar je sploh težko. Ukrepati po tem pa seveda moraš, če se kaj takega zgodi, čimprej. Nekaj definicij na katere se upiraš je in to je dobrodošlo da veš. Včasih so kakšne situacije, ki so zelo mejne, kdaj nekomu posežeš v svobodo izražanja in kdaj je to sovražni govor oz. nevarni govor. Ponavadi kadar je bil primer sovražnega govora, je bilo čisto jasno. Vsak, ki je vedel, kaj je to sovražni govor, je tudi vedel, da se je zgodil. Veliko je pa tudi na voditelju, kdaj in kako reagira. To je težko vprašanje. Imaš definicijo, imaš teorijo, veš kako to zglada v praksi, ko nekdo reče, absolutno veš,

da je diskriminatorno in sovražno, agresivno, ponavadi pospremljeno s takšno retoriko, ali pa tudi ne. Treba je poslušati. Zelo moraš biti skoncentriran in zelo dobro moraš poslušati ljudi. Ponavadi reagiraš seveda takrat, ko je nekaj že izrečeno. Posežeš kdaj vmes, še preden se zaključi in opozoriš. Včasih ljudje rečejo »vem, da tega ne bi smel reči ...« pa se usuje. Poslušaj, pomagaš si z definicijami in s svojo pametjo.

Kakšen je sicer po tvojem mnenju nivo jezika v Četrtekovi anketi? Kakšno vlogo ima radio? Je primeren javnemu servisu?

Veliko ljudi, ki je poklicalo, je pokazalo, kako se na artikuliran način izrazi mnenje. Včasih je poklical tudi kdo, ki ni bil ne vljuden, je uporabljal nižje pogovorne besede, žaljivke, včasih je bila tudi kakšna kletvica. Seveda je treba tudi na to opozoriti in ustaviti. Tako kot pri sovražnem govoru in povedati in poprosit, da smo v javnem mediju, ki ima za svoje poslanstvo tudi obdržati nek nivo kulture, kulturnega sporazumevanja in nadaljevati od tam naprej. Ponavadi ljudje lahko v zanosu odplavajo kam drugam, ampak potem, če jih opozoriš, tako pa tako je treba, seveda se moraš tudi kot voditelj tega držati, in biti kulture nazaj.

V katerih primerih je po tvojem mnenju sogovornika prekiniti (meja)? Se morda od njega tudi posloviti? Ali se ti zdi, da moraš pojasniti ostalim poslušalcem, zakaj si ga prekinila in »izločila«?

Če je kdo stresal sovražstvo v eter in me ni niti poslušal – to se je namreč velikokrat zgodilo – poskušaš enkrat, poskušaš drugič, poveš, da to ne pritiče kulturi, nečemu kar sodi v radijski eter in če potem še vedno ni poslušal, se zahvališ za sodelovanje in sprejmeš drugega. Jaz sem ponavadi velikokrat povedala, zakaj sem prekinila. Tudi na tak način smo se vsi skupaj naučili česa se ne gremo. Nekateri, ki so potem poklicali, so bili včasih malo hudi, zakaj sem ga prekinila, ampak tisti, ki so zares poslušali, so vedeli, zakaj sem tako naredila. Bi vedeli tudi brez pojasnila, ampak se mi zdi prav povedati in poseči v to in reči to ni prav, tako ne bomo, dajmo raje tako kot pritiče.

Ali imaš občutek, da imaš kot voditeljica popolno oblast, da vodiš pogovor in določaš njegovo smer? Se ti zdi, da ste v veliki prednosti pred poslušalci, ker poznate temo, ker jo določate, ker ste bolj veščji javnega nastopanja in izražanja?

Oblast ni prava beseda. Če si voditelj, potem vodiš neko stvar, kar pove že ime tvoje vloge. Mogoče si v prednosti, da veš, o čem se boš pogovarjal in se zelo dobro pripraviš na to temo. Teme so bile vedno zbrane tako, da so ljudje imeli mnenje o temi. Vedno smo imeli zato prej tudi napovednike, teaserje, ki so ljudi spomnili, o čem se pogovarjamo, so lahko razmislili in imeli čas, da se pripravijo. V pogovoru je bilo moje ključno načelo, poleg prej naštetih kulture dialoga, da se držimo teme. S tem v mislih sem morala kdaj na žalost tudi koga prekiniti. To ni dvoboj med voditeljem in kličočim ali pa naša primerjava. Jaz ga povabim v eter in on lahko pove. Vsak ima priložnost, da izrazi mnenje, kako ga izrazi, je pa njegova pot in vrlina. Eter je bil odprt in vsak je verjetno naredil na način kot najbolj zna. Važna je vsebina, forma le pomaga. Važno je, da jasno poveš, kaj misliš. Tukaj nimam prednosti jaz, mogoče ima prednost nekdo, ki pokliče in je veliko bolj artikuliran od tistega, ki pokliče pred ali za njim. Tukaj ni šlo za dialog,

moja naloga je bila, da upravljam s časom in temo. Večinoma pri tem nisem imela težav. Če pa smo koga že večkrat slišali in se je ponavljal, takrat pa je bila moja naloga tudi da vstopim, prekinem in da gremo naprej.

Ali prepoznaš indice sodelujočih, s čim se najbolj kaže njihov namen izražanja? Npr. žaljivke ali kritika, ali jeza, ali namernost žalega ravnanja?

Reči moram, da sem se naučila predvsem to, da nikoli ne moraš vnaprej vedeti, kaj se bo zgodilo. Lahko prepoznaš nekoga, ki je zelo razburjen, agresiven in glasen, na drugi strani pa prepoznaš nekoga, ki je bolj umirjen. Ampak to še ne pomeni, če govoriva o sovražnem govoru, da nekdo, ki je strašno razburjen, pa ima takšen pristop tudi pri podajanju svojega mnenja, da bo uporabil sovražni govor, da bo nestrpen. Lahko govorimo o športu, pa mnenje nima nič s sovražnostjo in diskriminatornostjo pa ga človek tako posreduje. Lahko se zgodi, da je kdo zelo artikuliran in miren, pa ne bi nikoli rekel, da bo v naslednjem stavku rekel nekaj, kar ne sodi v radijski eter, pa se to zgodi. Malo se prepusti občutku za ljudi pa res moraš biti zbran in dobro poslušati. In odreagirati, če se to zgodi.

Kje vidiš rešitev oz. pot k zbiranju bolj strpnih mnenj? Se da poslušalce vzgojiti? Je morda rešitev v strožjih »pravilih igre«?

Mi smo se velikokrat pogovarjali, kdo je tisti, ki kliče v takšne oddaje. Ponavadi mora biti nekaj, kar te vzpodbudi, da si rečeš, zdaj pa bom svoje mnenje javno razgalil. To je dobro vedeti, ko delaš takšne oddaje, ker vsi ne pokličejo. Meni je bil vedno izziv, kako prepričati še koga, ki navadno ne pokliče, da pokliče. Mogoče je to tudi odgovor na to, kako zbirati bolj strpna mnenja. Mislim, da tudi zgled uči. Včasih je šlo kot domino efekt. Je npr. bil kdo zelo skrajno agresiven v etru in smo celo anketo porabili, da smo se na njegov primer upirali, ker so se še ostali potem tako odzvali. Včasih pa nasprotno. So poslušalci med sabo rekli, dajmo raje kulturno naprej. Pomembno je, da si kot voditelj profesionalen, da s svojim načinom izražanja pokažeš, kakšna je kultura, ampak mislim, da na ta način, kot smo mi delali Četrtkovo anketo, smo naredili vsak kar smo lahko, da smo spodbudili strpen dialog. Tip, namen in način oddaje kot je bil, se na kakšen drugi način ne bi dalo narediti. V drugih primerih bi bil to nov pristop, nova oddaja, kar pa je vprašanje za urednike.

Diskusija po oddaji – zakaj je ni? Gre za premalo znanja na to temo med novinarji in uredniki ali je to premalo pomembna tema za debato? Redko se namreč na sestanku po oddaji pogovarjate o tem, kaj se je dogajalo in ali so bili odzivi voditelja primerni.

To ni čisto res. Jaz sem se z uredniki kot voditelj tedensko pogovarjala o tem, pa ne samo na teh skupnih sestankih. Ne samo z uredniki programa, tudi z mojimi uredniki, mojimi kolegi, v redakciji, tudi z drugimi, ker me je zanimalo, na kakšen način, kaj je sovražni govor. Včasih smo se znotraj redakcije, kjer se je pripravljala Četrtkova anketa, bolj pogovarjali o primerih, včasih manj. Če so bili primeri sovražni, se mi zdi, da smo se velikokrat pogovarjali o tem, je pa res, da če se vrnem na definicijo sovražnega govora, da če je to neko sivo polje definicije, je potem tudi težje na tej podlagi določiti neke jasne cilje. Pogovor je pomemben in vedno se lahko pogovarjamo več. Vsak voditelj si želi, da o oddaji, ki jo dela, dobi še več odzivov. Mislim, da smo se veliko pogovarjali, sploh ko je bil kak

sovražen primer, še posebej če sama nisem bila čisto sigurna. Sama sem se res veliko s tem ukvarjala, po oddaji sem vedno razdelala, kaj se je zgodilo in ponovno poslušala. In se pogovarjala, pa naj je to bilo z urednico, s sodelavci, ki so mi dali mnenje, ali s kom, ki je poslušal. Znotraj tima in uredništva je pa sploh za sovražni govor pomembno, da se še bolj pogovarjamo o njem. To pa ja. Da vsi skupaj, tudi mladi, ki bodo nekoč izpostavljeni temu, da razmislijo, kako bi reagirali. Kar je pomembno pri sovražnem govoru, je, da ko je beseda izrečena, moraš prepoznati in reagirati. In to za vse nazaj in se v mislih pripraviti, kako boš to naredil.

PRILOGA B: POGLOBLJENI INTERVJU Z VODITELJEM B

Si želel postati voditelj kontaktne mnenjske oddaje? Kako si dobil to vlogo?

Že pred prihodom na nacionalni radio sem imel izkušnje z vodenjem tovrstnih oddaj, ki so bile sicer malo drugačne, saj so se ukvarjale z bolj lokalnimi oz. regionalnimi problematikami, občasno tudi nekimi nacionalnimi vprašanji. To mi ni bilo popolnoma tuje, je pa res, da je delo voditelja takih oddaj na nacionalnem radijskem programu malo bolj zahtevno in odgovorno. V bistvu sem si želel to delati in mi je bilo kot dober izziv in izziv, ki sem se ga razveselil.

Kakšen mora biti voditelj kontaktne mnenjske oddaje? Katere veščine ga odlikujejo?

Najprej moram povedati, da izražam svoja mnenja, izkustva, poglede na voditeljsko delo. Tukaj ne izražam stališč urednikov in uredništev katerega koli programa, niti ne zastopam programskih stališč RTV hiše. To pojasnujem, ker bo mogoče kakšen odgovor tudi tak, ki bo morda v razkoraku z vodstvom in uredniki. To je izključno moj pogled. Torej kakšen naj bi bil voditelj. Za začetek mora dobro poznati temo, katero se loteva, torej mora biti podučen. To se mi zdi izjemno pomembno. In seveda voditelj mora biti strpen, ne sme igrati navijaške vloge in podžigati nestrpnosti, ne sme biti generator in vir sovražnega govora, slednjega tudi ne sme dopuščati s strani tistih, ki izražajo mnenja, torej poslušalk in poslušalcev. In hkrati mora biti voditelj dovolj pogumen. Ob tem, ko je voditelj podučen, ko spodbuja strpen in umirjen dialog, ki ni sovražno naravnano do določene skupine drugače mislečih, neke podučenosti, doslednosti ... ob vsem tem mora biti tudi toliko pogumen in pošten, da tudi opozori na določene nepravilnosti, krivice, slabe zakonske in sistemske rešitve nekih vprašanj, skratka da si upa. To vežem na vprašanje družbene odgovornosti radijskega voditelja. Namreč voditelja na nacionalnem programu in tudi to svojstvo družbene odgovornosti. Ni dober voditelj tisti, ki na koncu dneva reče: danes pa nisem nobenega zbodel, nobenega užali, nihče se ni pritožil in še vedno me imajo vsi radi. To ni to. Radijski voditelj na nacionalnem radijskem programu mora biti tudi družbeno odgovoren. Voditelj ne sme biti brez vonja in okusa, mora imeti pogum, kajti samo tak voditelj lahko postane radijska osebnost. Radio pa mora imeti radijske osebnosti, ker poslušalci verjamejo, zaupajo in se identificirajo z radijskimi osebnostmi in ne z nevtralnimi, brezbarvnimi in neškodljivimi voditelji, ki poslušalce vsak dan pretentajo s stereotipnimi floskulami o tem, da se zunaj dela lep dan. Mislim, da si poslušalci želijo radijskih osebnosti. Seveda

mora največ za to narediti voditelj sam, a da se vse to uresniči, mu mora pomagati tudi medij.

Kako ti dojemaš svojo vlogo voditelja kontaktne mnenjske oddaje? S čim bi jo primerjal? Kaj jo zaznamuje?

Jaz sem bil kar proaktiven tip voditelja, kar pomeni, da sem se v etru aktivno soočal s klicatelji. Da sem jih mestoma omejil, prekinil, po drugi strani morda tudi želel njihovo razmišljanje malce vzpodbuditi in poživiti s kakšnim podvprašanjem ali da sem ga morda spomnil še na kakšno drugo dejstvo, z željo da bi ta njihov miselni proces cilj bolj zaktiviral, ga naredil dinamičnega, da bi morda šli v neko širino. To je lahko tudi hoja po robu, hitro se znajdeš pod plazom očitkov, da si nekoga omejil, mu vzel besedo, ga pustil preveč, da si se z nekom morda preveč ukvarjal, mu dal preveč časa. Voditelj mora bika zagrabit za roge in Četrtkova anketa je boj. Če hočeš dobiti neko dobro mnenje, moraš biti aktiven voditelj. Tisti, ki samo prestrašeno sedi v studiu in reče: »zdaj je na vrsti naslednji poslušalec, dobro jutro«, ga pusti, da pove in »hvala za vaše mnenje« in dalje do naslednjega, to je pač zame voditelj, ki svoje naloge ne izpolni.

Ali je sam produkcijski proces oddaje ustrezen? Bi kak korak spremenil? Kateri so glavni stebri oddaje?

Ta prvi korak – izbira teme je ponavadi potekal znotraj uredniškega sestanka, kjer je sodelovalo več kolegov, bilo je več predlogov in smo se skupaj odločili, kaj bi bilo najbolje. Tukaj ne vidim nobene zagate. Zanimiv je bil drugi korak – snemanje ankete. Ponavadi je za to poskrbel kdo od mlajših kolegov. Fino, da je bilo tako, to je dobro za končni produkt, da v različnih fazah sodelujejo različni ljudje. Taka zadeva, ki sem jo opažal kot velik razkorak se je pokazal ravno tukaj. Namreč kakovost odgovorov posnetih na ulici je bila v primerjavi s tistim, kar se je naslednji dan zgodilo v jutranjem etru, v povprečju boljša, višja. Glede izvedbe – tukaj je veliko dejavnikov: od dnevne forme voditelja, sinhronizacija s temo, poznavanje teme in sam izbor poslušalcev, ki sodelujejo. Tukaj ni pomembna samo vloga mene kot voditelja v studiu, tukaj je izjemno pomembna vloga asistenta v režiji. Asistent je izjemno pomemben, to ni samo nek dvigovalec in prevezovalec telefonov, ampak je za voditelja, če ima dobrega asistenta, izjemno pomembno za nek občutek, varnosti, zanesljivosti. Tudi pri tem je lahko asistent veliko pomagal, tudi z zajemanjem klicateljem in posredovanjem odgovorov, ki so prišli po drugih kanalov. Omenil bi še en korak, ki je bil v času mojega vodenja kar pogost – to je nadgradnja. To je pomenil, da sem v povezavi z izbrano temo, poiskal tudi nekega poznavalca, strokovnjaka, ki je neko okoliščino, dejstvo, prakso razložil. Da pa ne bi to referenčno mnenje preveč vplivalo na poslušalce, smo ga navadno zavreli pred zadnjim blokom ali ob zaključku ankete, tako da nismo sugerirali mnenj. Težko rečem, ali je bilo to povsem ustrezno. Morda z leti tudi začneš premikati letvico zahtevnosti navzgor. Verjetno če bi se danes spet lotil podobnega projekta, bi s ga lotil drugače. Najprej bi bilo dobro razmisliti o samem terminu. Jutranji program je za radio *prime time*, zato morda ne bi pobegnili iz jutranjega programa, morda bi bil bolj ustrezen med pol osmo in osmo ali pol deveto in deveto, mogoče ne bi ankete razdrobil na toliko delčkov, ko sta bila na koncu samo dva, je bilo bolje, mogoče bi oddajo raje delal v enem sklopu pa takrat odmeril več prostora klicateljem. Tudi s to nerodno zastavljeno formo lahko malo vplivaš na kasnejši razvoj, gre morda na škodo kakovosti. Če

anketo nerodno umestiš v program, si sam sebi natakneš zanko okoli vratu. Imaš malo časa, zaradi tega posledično zelo hiti, nekateri ljudje potrebujejo več časa, da razvijejo misel, ti pa ga že mečeš ven iz etra, kar vpliva tudi na voljo naslednjega poslušalca.

Izbor tem: kakšni so kriteriji, katere teme prevladujejo in zakaj? Se katerim temam namenoma izogibate? Ali že pri izboru teme veste kakšni bodo odzivi?

Takrat, ko nisem še bil voditelj ankete, ampak sem bil še asistent, so prevladovale izključno pomirjujoče, neškodljive, neintrigantne teme. Na primer na prvi šolski dan smo imeli temo: se spominjate svojega prvega šolskega dne. In ko so ljudje šli na dopust in počitnice smo spraševali: koliko razglednic pa vi pošljete, katero ste si doslej najbolj zapomnili. Torej teme so bile lahkotne in ljubke. Potem je prišlo do spremembe na mestu odgovornega urednika in novi urednik je vse skupaj zastavil veliko bolj angažirano, saj je menil, da prvemu nacionalnemu programu pritičejo bolj angažirane teme in se ni želel skrivati pod plaščem lahkotnosti. V tem obdobju so prevladovale teme, ki so bile vezane na visoko politiko, na sprejemanje različnih zakonov, reforme, ko je vladi začela padati podpora, smo spraševali, kakšno vlado bi morali imeti, katere so prednosti naloge nove vlade itd. Lahkotnih tem skoraj ni bilo. Še najbolj lahkotne so bili slavospevi športnikom. V tem zadnjem obdobju pa smo se morda začeli spet pomikati v sfero malo bolj lahkotnih tem in pojavljala so se že vprašanja, kot so v času kurilne sezone: s čim in kako se pa vi ogrevate. V tem zadnjem obdobju smo se spet enostavno raje izognili nekim bolj angažiranim vprašanjem, nekim bolj zahtevnim temam. Tukaj sem bil kar malo razočaran; nad uredniki in nad kolegi v redakciji. Mislim, da so se uredniki, da bi bili politično korektni in da bi se izognili težavam ter da jim ne bi kdo žugal, kar malo prilagodili in potuhnili. Sem kar malo pogrešal angažirano razmišljanje nekaterih sodelavk in sodelavcev.

Kaj je po tvojem mnenju glavni namen oddaje?

Mislim, da je bil glavni namen sprava ljudi povabiti k sodelovanju, gojiti z njimi neko obliko kontakta. To je bila verjetno primarna ideja, ko se je oddaja v tisti lahkotni fazi rodila. Pozneje je bil namen tudi, da bi slišali en glas ljudstva, neka stališča, kaj si ljudje o določeni temi mislijo, je pa res, da se je to velikokrat sfižilo, ker so bila mnenja zelo polarizirana. Tukaj je bilo ogromno bojev na požiralnik, kot temu pravim, David vs. Goljat, Kučan vs. Janša, domobranci vs. partizani, rdeči proti črnim, skratka zelo se je v teh anketah reflektiralo stanje slovenske družbe.

Ali gre pri kontaktnih oddajah za resnično interakcijo in sooblikovanje programa ali bolj za fikcijo in konstrukt javne sfere? Zakaj?

Jaz sem si kot voditelj in soustvarjalec teh terminov zelo želel, da bi razvili en dober dialog z ljudmi, nikakor si nisem želel slišati samo enih ali drugih odgovorov. Želel sem si, da bi se izražala raznolika mnenja, da bi se pogovarjali z nekimi argumenti. Če bi se to dejansko udejanjilo, kar pa se je morda, kdaj v kakšnem terminu, segmentu zgodilo, zelo velikokrat pa ne. Velikokrat je bilo ljudem, ki so sodelovali, čisto vseeno, kaj so povedali njihovi predhodniki, kaj bodo povedali naslednji, nikogar niso poslušali, oni so pravzaprav bili namenjeni

samo, da bruhnejo nek gnev in nezadovoljstvo ali pa da v obliki nekega političnega agitiranja, povejo, da je opcija, ki ji oni pripadajo najboljša. Ker se je to velikokrat dogajalo, je bila oddaja žal prevečkrat zgolj konstrukt.

Kakšni so kriteriji ustreznosti, da se lahko poslušalec vključi v eter? Ali koga zavrnete in zakaj (ne)?

Smo tudi delali malo selekcije, smo tudi koga zavrnil. Prvi razlog je bil ta, da smo želeli k sodelovanju privabiti čim širši krog poslušalcev. Želeli smo si, da se ne bi eni in isti, po možnosti še v identičnem vrstnem redu, iz četrtega v četrtek ponavljali. To je bil prvi kriterij. Drugi je bil, da smo kdaj koga omejili tudi zato, ker se večkrat pred tem ni držal teme, to je tudi težava s katero se voditelj sooča, da se poslušalec ne drži teme in tudi če se mi pogovarjamo o naravni bogastvih bogastvih Sloveniji, nekdo pa pokliče in hoče govoriti o stricah iz ozadja, pač takemu poslušalcu je treba kulturno in prijazno povedati, da to ni tema oddaje in naj se drži teme, in če poslušalec to ignorira in naslednjič zopet to ponovi in vse skupaj začini še z dozo sovražnega govora, potem so to že kar dobri argumenti, da se potem reče, oprost, tokrat pa ne bo šlo.

Kdo je tukaj odbiral? Kdo torej odloči, kdo bo šel v eter in kdo ne?

Izvajalec tega je asistent, odločevalec oz. tisti, ki je oblikoval seznam »nezaželenih gostov na zabavi«, to se ja pa ponavadi zgodilo v sodelovanju med voditeljem in urednikom uredništva. Voditelj je gotovo tisti, ki je imel vedno najboljši pregled nad tem, kdo so ljudje, ki nastopajo, kdo so tisti, ki navadno pozitivno presenetijo z dobrim razmišljanjem, mnenjem in kdo so tisti, ki povzročajo težave. Urednik je bil navadno so-pobudnik, da se to omeji in na tej relaciji urednik-voditelj se je oblikoval seznam in asistent pa je imel to neprijetno nalogo, da se je moral s tem soočiti v praksi.

Kaj je zate sporno komuniciranje?

Zame je sporno komuniciranje, kar sem že omenil, torej, da se poslušalci ne držijo teme, da priložnost nastopati v radijskem etru uporabijo zato, da takrat lansirajo neko drugo sporočilo, da to priložnost izrabijo. Potem sporno je tudi tisto, ki je morda malo neolikano, nekulturno, lahko tudi mestoma žaljivo. To bi jaz mogoče označil za sporno oz. neprimerno komuniciranje.

Kako bi definiral sovražni govor? Kje bi določil mejo med sovražnim in nesovražnim govorom?

To je pa zame seveda veliko bolj problematična oblika komuniciranja, ki je žal v Sloveniji v spletnih medijih, pa tudi na radiu in televiziji v porastu. Pod sovražni govor jaz razumem vse tiste oblike nestrpnosti, ki pravzaprav pozivajo k temu, da je določenim skupinam ali posameznikom treba omejiti, odvzeti določene temeljne človekove pravice, ki so pa zagotovljene tako z Deklaracijo o človekovih temeljnih pravicah OZN, potem nižje je Ustavna kategorija, podrobneje pa tudi v določenih zakonskih in podzakonskih aktih. Ko nekdo poziva k temu, da je treba komu nekaj vzeti, da jih je treba omejiti, da se oni ne morejo kar tako obnašati ... to je eno. Drugo so izjave, ki širijo rasno, versko, kulturno nestrpnost. Govor, ki je včasih celo tako radikalen, da recimo poziva na določena kazniva dejanja zoper človeka in človeško življenje. To jaz razumem kot sovražni govor, sovražni govor

tudi kot oblika nekega izključevanja določenih posameznikov ali skupin iz neke družbe.

Kaj pa meja?

To je zelo zahtevno in nehvaležno početje, ker so oblike sovražnega govora, ki so tako neposredno brutalne, da seveda ni nobenega dvoma. So pa seveda tudi tiste bolj sofisticirane oblike, kjer se gibljemo po nekem robu, kjer pa tisti ljudje, ki jih radijski voditelj omeji in prekine z razlogom, da je šlo za sovražni govor, se potem ljudje, ki so bili omejeni oz. odrezani in jim je bila odvzeta možnost izražanja mnenja in njihovi podporniki, sklicujejo na to, da to ni bil sovražni govor, da je šlo samo za drugačno mnenje, drugo stališče. Potem sledijo obtožbe, da ne dopuščamo drugačnega mnenja, da želimo imeti samo določen profil mnenj, zato smo nekoga označili z etiketo sovražnega govora, da smo ga lahko »spokali« iz etra. Voditelj se v tistem trenutku nima možnosti z nikomer posvetovati. Nima veliko časa razmišljati in presojeti, ali je to sovražni govor ali ne, mora se impulzivno odločiti, tako rekoč v sekundi. Kot recimo Tomaž Majer, ki je zapisal na spletni strani ene stranke, da so priseljenci iz bivših držav Jugoslavije škodljivi za Slovenijo, ko je šla prijava na tožilstvo je slednje presodilo, da te besede niso bile podlaga za sum za začetek kazenskega pregona in je prijavo zavrglo. Ko se je nekaj podobnega zgodilo v Franciji, ko je s podobnimi besedami govoril za priseljence iz arabskega in muslimanskega sveta Le Pen, je francosko tožilstvo v tem prepoznalo kaznivo dejanje sovražnega govora in proti njemu ukrepalo tako, da je bil pravnomočno obsojen. Tukaj so stvari mejne. Morda bi bilo drugače, če bi pri nas dejanje sovražnega govora prekvalificirali v prekršek, ker potem je ukrepanje bolj enostavno in hitrejše, ker so prekrškovni postopki hitrejši kot postopki na področju kazenskih deliktov. Če bi to bil prekršek in če bi imeli organe, ki bi dosledno preganjali sovražni govor, bi seveda tudi poslušalci bili v bistveni drugačni vlogi. Ker poslušalci, ki izražajo nestrpno mnenje, ki operirajo s sovražnim govorom, to počnejo na javnem prostoru. Radijski eter kot tak je javni prostor. V tem primeru bi lahko tudi nek organ pregona poklical poslušalca in mu naložil ustrezno kazen.

Kje si pa ti potegnil to črto?

Če je šlo za neko sporno komuniciranje, je šlo za nek moj prijazen in konstruktiven poziv, dajmo umiriti žogo, ne uporabljajmo takih besed, dajmo se pogovarjati na dostojen in prijazen način. Sovražni govor pa sem prepoznal na podlagi tistih kriterijev, ki sem jih prej opisal. In takoj, ko je šlo eno tako obliko, sem ukrepal. Te svoje naloge pa nisem vedno 100% in zanesljivo opravil. Tega se pa pač zavedam. Včasih sem bil morda preveč popustljiv in je kakšen element sovražnega govora ušel v eter, pa je bil morda že prej kakšen dober indic, da bi zadevo ustavil, pa nisem mogoče pravočasno ukrepal. Na drugi strani sem pa mogoče kdaj preveč radikalno kakšno mnenje napačno prepoznal kot sovražni govor, ker je bilo povedana na mogoče bolj agresiven način. To je tanka linija, ni mogoče potegniti s svinčnikom meje.

Ali ima po tvojem mnenju novinar, ki dela v živo, dovolj časa, da se odzove, predvsem pa dovolj znanja? S čim si novinar v etru, v tistem kratkem času sploh lahko pomaga?

Prav kakega predpisanega protokola, kako ravnati v tem primeru, ni. Mislim, da se mora v veliki meri, voditelj zanesti predvsem na svoje znanje, občutke, zaupati sebi. Tukaj je ta odločitev o sovražnem govoru in morebitni zaježitvi sovražnega govora precej subjektivna odločitev. Si ne bi zdaj upal trditi, da je to nekaj sveto objektivnega. Pri nas kakšnih točnih predpisanih pravil s strani urednikov ali programskega sveta ni. Obstajajo samo neke deklarativne usmeritve v smislu »sovražnega govora ne bomo dovolili«. Nekega protokola, ki bi ga imel, kot neka navodila, tega ni. Tukaj je voditelj na nekem zelo spolzkem terenu. Tukaj si lahko voditelj samo sam, z vnaprejšnjo pripravo lahko pomaga. Da si morda napiše neka določena pojasnila, odgovore, zato, da mu bo lažje ali pa oporne točke, s katerimi se bo odzval, ko bo soočen s poslušalcem, ki širi sovražni govor.

Kakšen je sicer po tvojem mnenju nivo jezika v Četrtkovi anketi? Kakšno vlogo ima radio? Je primeren javnemu servisu?

Mislim, da je nivo jezika v teh oddajah v najboljšem primeru bil povprečen. Velikokrat tudi podpovprečen. Pa še to mogoče: nekajkrat sem se znašel v podobni vlogi – šlo je za isti format mnenjsko kontaktne oddaje, ki pa sem jo izvedel v manjšem obsegu v dnevnem programu, npr. ob 14., 15. uri popoldan. In v teh popoldanskih terminih so ponavadi bili odgovori tako po vsebinski, kot po jezikovni plati bolj kakovostni kot pa v jutru.

V katerih primerih je po tvojem mnenju sogovornika prekiniti (meja)? Se morda od njega tudi posloviti? Ali se ti zdi, da moraš pojasniti ostalim poslušalcem, zakaj si ga prekinil in »izločil«?

Voditelj vsekakor mora pojasniti, vsaj na kratko, zakaj je določenega poslušalca prekinil. Tukaj mora biti spet pozoren, da to pojasnilo pove na dovolj način, zato, da s tem ko pojasnjuje, zakaj je nekoga prekinil, ne postane sam prenašalec sovražnega govora. Npr. če rečem, da sem Janeza Nova prekinil zato, ker je pravkar povedal, da so vsi čefurji neumni in da smrdijo ... morda se sliši smešno, a se lahko hitro zgodi. Eno pojasnilo pa vendarle mora biti, predvsem v tej vzgojno-izobraževalni funkciji, ker morda ljudje tudi vsi ne vejo ali pa prepoznajo in se vprašajo, kaj je bilo narobe, da je voditelj prekinil. Če gre za odkrito in neposredno obliko sovražnega govora ni dileme, če pa gre za prikrito obliko, potem pa ja.

Ali imaš občutek, da imaš kot voditelj popolno oblast, da vodiš pogovor in določaš njegovo smer? Se ti zdi, da ste v veliki prednosti pred poslušalci, ker poznate temo, ker jo določate, ker ste bolj veščji javnega nastopanja in izražanja?

Zdi se mi, da če voditelj zna izkoristiti to priložnost, potem ima v tem terminu mnenjske kontaktne oddaje res skoraj neomejeno oblast nad tem terminom. Pa tega ne govorim s pozicije slabih manipulativnih vzgibov. Radijski voditelj tudi v takem terminu v tem svojstvu kot se midva pogovarjava zdaj, ima vedno neko izhodišče, ki pomeni, da poslušalcem prezentira temo, problem postavi vprašanje, dilemo in jih povabi k sodelovanju. Če je voditelj v tej proaktivni vlogi, ki so izpostavil kot mojo vlogo in videnje vloge, potem je fino, da voditelj med potekom ankete in sprejemanjem poslušalcev, vse skupaj malo podkrepil in mogoče tudi zlasti tistim poslušalcem, ki se nimajo namena aktivno vključiti, v povezavi s temo, postrežemo še z dodatnimi informacijami. Voditelj v kontaktno

mnenjskih oddaj pri lansiranju določenih podatkov, določenih informacij s temo, si naredi nek nabor in jih potem smiselno vključuje v sam potek oddaje. No in tukaj smo pri že pri interpretaciji in reinterpetaciji določenih podatkov. Voditelj lahko nekaj poudari, nekaj zamolči, nečemu se izogne, postavi na prvo mesto, drugo ko percepcija poslušalca že malo pade in podobno. In vse to v kombinaciji s sprejemanjem poslušalcev v eter, z umeščanjem mnenj, ki so prišla po elektronski pošti, prek SMS, tudi kdaj damo kakšno mnenje v eter, kakšen je vrstni red mnenj, katero je zadnje mnenje v enem bloku oddaje, vse to pušča nek vtis, s tem se da sporočilnost mnenj in podatkov, informacij, ki jih pripenjaš zraven za popotnico ... to vse pomeni eno veliko interpretacijo zgodbe in njeno oblikovanje. Zato pravim, da ima voditelj velik nadzor, veliko oblast. Ko se ne blok zaključi, ko nanj navežeš glasbo ki sledi, lahko sporočilnost zgodbe še dodatno okrepi. Tukaj obstaja veliko hitro in lahko prepoznavnih namigov in veliko subtilnih in prikritih načinov vplivanja na poslušalstvo, na javno mnenje, na razpoloženje do določenega vprašanja o temi.

Ali prepoznavaš indice sodelujočih, s čim se najbolj kaže njihov namen izražanja? Npr. žaljivke ali kritika, ali jeza, ali namernost žalega ravnanja?

Eni so v tem smislu lahke tarče in so hitro prepoznani. Na primer že nek povišan ton, drgetanje glasu, splošna razburjenost govorca, izbor besed ... to hitro nakaže na to v katero smer bo šel. Ali bo šel v neko smer, kjer se bo razburil, razhudil, ko bo zelo kritičen, iz besede v besedo postajal bolj nestrpen, netoleranten. To so hitro razpoznavni. Potem pa imaš različna presenečenja. Na primer, ko nekdo začne zelo umirjeno, elegantno, ko dobiš občutek, da je to zelo konstruktiven sogovornik, ki pa potem te preseneti in tri besede pred zaključkom mnenja nastavi mino in te preseneti. Nekateri to z glasom, barvo glasu, drugi z besedami, druge pa ne prepoznaš. To se ti lahko zgodi tudi po veliko letih dela. Včasih te presenetijo, ko povejo mnenje umirjeno in taktno, potem pa na koncu niti ne izrazijo kritike do same teme, ampak do mene kot do voditelja oddaje. To je tudi zanimiv dramaturški preobrat, ki se lahko zgodi pri tej oddaji. Ko pravzaprav ni več problem slaba pokojninska reforma ali pa odločitev sodišča ali pa bodeča žica na meji, ampak rata problem voditelj, ki sprašuje, ki je neko temo sploh načel, ki spušča v eter ljudi z določenimi mnenji. In lahko se zgodi, da tak poslušalec za seboj potegne še ostale. In to je zelo bizarno, da mora voditelj modelirati *pro et contra* mnenja o sebi, o voditelju.

Kje vidiš rešitev oz. pot k zbiranju bolj strpnih mnenj? Se da poslušalce vzgojiti? Je morda rešitev v strožjih »pravilih igre«?

V restriktivnosti pač ne. Postaviti še strožja pravila, s katerimi bomo imeli pripravljene vse mogoče protokole, da bomo nedvoumno ukrepali in vsak poskus zatrl v kali ... tega ne vidim. Neka represija nad poslušalci ne more dvigniti kakovost mnenj. Lahko govorimo o nekem idealističnem pristopu in rečemo »rešitev je v vzgoji poslušalcev«. Seveda je tudi vzgoja, izobraževanje, osveščanje poslušalcev ena izmed nalog nacionalnih radijskih programov, da absolutno, ampak to je dolg proces, ki se ne more zgoditi kar tako, sploh glede na neko občestanje v slovenski in evropski družbi, kjer so živeli številni strahovi, predsodki, negotovosti, to je sploh slabo okolje za vzgajanje strpnosti. Čeprav je hkrati čas zelo primeren, da radio kot medij odigra to vlogo, ni pa to dobra osnova za pričakovat neke hitre rezultate. Mislim, da je rešitev predvsem tem, da se take

mnenjsko kontaktne oddaje zastavijo in izpeljejo, da imajo nek koncept, da ne razmišljamo samo o eni dimenziji, da imamo studio in poslušalce med katerimi je le telefon, da so vsa mnenja sprejeta v živo on air prek telefona, ampak da se take mnenjsko kontaktne oddaje naredijo kot nek hibrid. Ta bi vključeval vnaprej posneta mnenja, mnenja prek novih medijev in družbenih omrežij. Da se pri oblikovanju takih oddaj zraven vključijo poznavalci področij in delamo v tem sožitju. In potem, ko se splošno naredi nabor zelo različnih mnenj, pri katerih je vloga administratorja lahko bolj poudarjena, da lahko administrator zavrne določena mnenja, ki niso dana v živo. Ko iz tega vsega zgetemo en velik konglomerat ... ko noter vključujemo mnenja v živo ... imam občutek, da če dvigneš kompleten nivo oddaje, da ljudem pokažeš neko smer, postaviš vse skupaj na en višji nivo in potem ljudje v to vstopajo drugače in čutijo, da morajo pa vendarle malo bolj razmisliti, izbrati odgovor. Če se zastavi na nizkem nivoju in še nespretno voz pusti iz rok, potem sovražni govor osebe A generira sovražni govor osebe B, C, D, E in tako naprej. Tukaj urednik, novinar, moderator lahko s konceptom in s splošno pripravo naredijo en premik. Predvsem mediji, njihovi uredniki, novinarji, voditelji lahko s svojim angažiranim in odgovornim ravnanjem naredijo veliko in pošljejo sporočilo tudi poslušalcem. Če pa že mediji vse skupaj vzame zlahka in z levo roko in sledi le temu, da bo po liniji najmanjšega odpora zapolnil nek programski čas, se mi pa zdi, da tudi ljudje začutijo, da so v takem okolju in da se lahko tako obnašajo. Tukaj je vloga urednikov in novinarjev, da se angažirajo. To je neka smer, ki se mi zdi boljša kot restrikcija in grožnje. Na drugi strani pa so določeni organi, določeni regulatorji, ki bi morali svojo nalogo opraviti in se odzvati na pojave sovražnega govora. To je pa naloga drugih.

Kako bi ocenil diskusijo o oddaji po oddaji?

Mislim, da smo diskusiji o oddaji po oddaji namenjali čisto premalo časa in pozornosti.

Zakaj?

Pomanjkanje časa zagotovo ni bil vzrok. Mislim, da je en del odgovora oz. eden od razlogov pomanjkanje znanja, eden od razlogov je anemičnost, v smislu »zakaj bi se s tem ukvarjali« ... eno tako ne angažiranje, brez ambicij. Ko se zgodi sožitje urednikov in članov uredništva, potem ni nobene resne ambiciozne in analitične debate o oddaji po oddaji. Malo je pa tudi tisti občutek, ki ga ima večina radijcev, o minljivosti radijskega etra, kar je bilo je bilo, eter v veter, stvari so minile. Škoda, da ni neke boljše analize, da se temu ne posvetimo bolj, ker to bi bilo tudi odlično izhodišče, odlična priprava za naslednje termine. Če s temi izkušnjami hitro opravimo ali pa mogoče zaradi ene stvari označimo za oddajo dobro ali slabo, je na žalost potem tako.

PRILOGA C: POGLOBLJENI INTERVJU Z UREDNICO A

Kakšen mora biti voditelj kontaktne mnenjske oddaje? Katere veščine ga odlikujejo?

Mora biti podatkovno zelo podkovan. Mora dobro poznati temo, ki jo obravnava, mora poznati vse aspekte te teme, mora biti retorično okreten, spreten, mora znati poslušati. Velikokrat je napaka voditeljev, da ne poslušajo sogovornikov. Taka so moja opažanja in dober voditelj mora poslušati sogovornika in mu slediti, se odzivati na njegovo govorjenje. Seveda pa mora poslušalec imeti občutek, da je voditelj tisti, ki vodi oddajo. To pomeni, da mora voditelj več čas imeti vajeti oddaje v svojih rokah. Če se govori o določeni temi, ne sme dopustiti, da se potem tema prelevi v nekaj drugega. Voditelj ni mnenjsko opredeljen, torej se ne sme nagibati ne v eno ne na drugo stran. Ne sme biti osoren, ampak mora biti odločen. Mora biti ravno prav odločen pri prekinjanju sogovornikov, ne pa osoren in nesramen.

Kakšna je njegova vloga?

Njegova vloga je ključna v neki radijski polemični oddaji, mora pa dopustiti, kar pa se velikokrat dogaja, da voditelji ne dopuščajo sogovornikom, da povejo svoje mnenje. Voditelj jim mora dopustiti, da povejo svoja stališča, mnenja. Ne sme biti preveč nestrpen. Njegova vloga je ključna. Voditelj ni samo v vlogi semaforja, kjer prižiga in ugaša zeleno in rdečo luč za sogovornika, ampak je v vlogi voditelja. To pomeni, da vodi temo, usmerja pozornost, bistveno prispeva k radijski polemični oddaji. Zagotovo ni samo nekdo, ki reče: »Kakšno je pa vaše mnenje ... aha hvala nasvidenje.« njegova vloga mora biti aktivna. In mora biti voditelj, ne pa samo povezovalc in v vlogi semaforja.

Izbor tem: kakšni so kriteriji, katere teme prevladujejo in zakaj? Ali se katerim temam namenoma izogibate? Ali že pri izboru teme veste, kakšni bodo odzivi?

V Četrtekovi anketi smo želeli biti raznoliki in aktualni. Res pa je, da smo se mestom izogibali nekim strogo političnim temam. Zakaj? Ker smo opazili, da je ta politika v bistvu uhajala v Četrtekovo anketo tudi če tema ni bila povezana s politiko. Ta prežetost politike je bila definitivno zelo jasno razvidna. In tudi če smo odprli temo o šolstvu, so poslušalci že skrenili na neko notranjepolitično sfero, da gre za prestižen boj med levico in desnico. Želeli smo zajemati teme iz vseh področij družbenega življenja, od zdravja, športa, kulture, gospodarstva in mogoče tudi čisto življenjskih tem, ko so varčevanje, odnos do zavržene hrane in podobno. Preko teh tem so želeli tudi osveščati ljudi, jih spodbujati k razmišljanju. Se pravi, ne samo, da bi se opredeljevali za in proti določeni temi, ki je bila za povod, ampak smo želeli tudi, da razmišljajo, ker je vloga radia tudi to.

Kaj je po vašem mnenju glavni namen oddaje? Kaj prinaša radiu, kako priljubljena je ČA na Prvem?

Eden izmed pomembnih čarov radia je tudi interakcija s poslušalci in to RA Slo goji prek različnih oblik. Ta komunikacija oz. interakcija se lahko udejanja na

različne načine. Mislim, da je prav, da radio odpira tudi to možnost interakcije s poslušalci, možnost, da poslušalci npr. kaj vprašajo goste, kar jih zanima. Pri Četrtekovi anketi smo želeli odpreti to polje svobodnega izražanja poslušalcev. Jim dati možnosti, da povedo svoje mnenje, v smislu demokratičnega izražanja stališč. Velikokrat pa se je to izjalovilo. Mislim, da ta interakcija s poslušalstvom doprinaša neko zavedanje, da je radijski program zanje, za poslušalce. Skozi interakcijo bolj dojemajo ta medij, ko njihov medij, ker lahko v njem tudi konkretno sodelujejo, povedo svoje mnenje.

Ali gre pri kontaktnih mnenjskih oddajah za resnično interakcijo in sooblikovanje programa ali bolj za fikcijo in konstrukt javne sfere? Zakaj?

To je zanimivo vprašanje. Z njim se ukvarjajo tudi kolegi v drugih mediji. Na primer pisma bralcev – so konstrukt ali dejansko omogočajo večjo demokratizacijo medijev? Težko je odgovoriti enoznačno. Rekla bi, da v radijskem primeru ne gre za konstrukt. Mogoče je včasih priokus tega konstrukta, ker nikoli ne moreš dobiti nekega verodostojnega vzorca, ker ne moreš na podlagi petih ali desetih poslušalcev, ki jih spustiš v eter in ki povedo mnenje, ne moreš tega generirati, kot da gre za splošno mnenje. Tega se moramo zavedati. Odpremo telefone za mnenja, vendar to, kar dobimo, ni splošno mnenje. To je le nekaj mnenj na določeno temo. Večkrat smo se vprašali, zakaj to delamo, ali je to nek konstrukt ali dejansko neka demokratična platforma. Jaz se bolj približujem temu, da ne gre za konstrukt.

Kakšni so kriteriji ustreznosti, da se lahko poslušalec vključi v eter? Ali imajo voditelji kakšne smernice?

Mi smo oblikovali navodila, da se mora vsak poslušalec predstaviti preden gre v eter. To je en splošen bonton, ki ga moramo gojiti in ga lansirati v javnost. Seveda, povejte mnenje, vendar pa osnovno kar je, in tukaj ne sme biti nobenih zadržkov, pa je, da nastopate s polnimi imenom. Mislim, da je to osnovni bonton komunikacije. To je prvo. Potem pa, da se drži teme. Poslušalci so se sicer jezili, da jih že asistent v režiji sprašuje, kaj bodo povedali in da se mora predstaviti, ampak to je zgolj zaradi tega, ker pozivamo k osnovnemu bontonu in drugič, če govorimo o določeni temi, je prav, da se tega držimo. Prevečkrat se je izjalovilo zaupanje in so poslušalci tudi ne temo odnosa do zavržene hrane prišli na notranjepolitično obračunavanje.

Omenili ste asistenta. Kakšno vlogo ima? Kdo je glavni odbiratelj?

Mi nikoli nismo dali navodil, da se o določeni temi ne bi smelo govoriti ali pa da ljudje z določenimi stališči ne morejo prodreti skozi eter. To ni res, čeprav smo včasih dobili, kakšno pritožbo, da zaradi takih in drugačnih stališč, niso smeli svojih stališč predstaviti v etru. To absolutno ni bilo res. Asistent je imel navodilo, da po takem vrstnem redu, kot so klicali, tako so šli v eter. Vprašal jih je torej, kdo so in kaj bodo povedali. Tukaj ni bilo nobene cenzure, vsaj da bi jaz vedela, ne. Ali pa da bi bilo kakšno pravilo, tega ni bilo. Asistentova glavna zadolžitev je tudi, da napoti poslušalca k temu, da kratko in jedrnato razloži svoje mnenje, da bo več poslušalcev lahko sodelovalo.

Kako bi vi označili sporno komuniciranje?

Kar ne sodi v eter je sovražni govor, kaj drugega, bi težko rekla da ne sodi v eter. So bili primeri, ko je poslušalec začel svoj govor tako, da je kritiziral izbor teme, kar ni bil sovražni govor, ne moremo niti reči, da je to sporno, ampak je bilo to moteče. Ali pa na primer, da je poslušalec komentiral vodenje voditelja, voditeljice za pretekli teden, da je komentiral, kako težko je prišel v eter. To je bilo moteče in je zaustavljajo sam proces. Neprimerno je zame vse, kar označujemo za sovražni govor, ostalo je bolj moteče kot neprimerno.

Kako bi definirali sovražni govor?

Definicije so znane, od ustave naprej je ta sovražni govor definiran. Sovražni govor je tisti govor, kjer javni govorec izraža neka sovražna stališča do neke skupine ljudi ali posameznika, ki je ksenofoben, ki diskriminira ljudi glede na različne segmenta ali gre za versko, etnično posebnost ali katerokoli posebnost, tudi spolno usmerjenost. To je sovražni govor. S tem sovražnim govorom je en cel cirkus, ker vemo, da je splet s komentarji naredil zelo slabo uslugo svobodi izražanja, ker dopušča zelo veliko sovražnega govora. Mislim, da bi se moralo te debate na spletu omejevati, oziroma morale bi biti uredniško vodene. Mislim, da je tukaj veliko govora, ki ostane neopažen, ne kaznovan. To kar je fluidno in težko oprijemljivo je pa nastajanje nekega sovražnega razpoloženja, kjer pa ne moreš točno definirati, da je neka govornica sovražna. Je mejna, vzbuja pa nek sovražen odnos. Gre za tanek led, prinaša sovražno razpoloženje, težko pa ga opredelimo kot sovražni govor.

Kje je meja med sovražnim in nesovražnim govorom?

To je zelo težko. S tem se ukvarjajo vsi mediji, civilna družba. Mi smo vsako stvar reševali od primera do primera. Tudi kako so voditelji odreagirali. Npr. če so poslušalci šli na tanek led, če so govoriti, da je neka skupina ljudi bolj podvržena deviantnim ravnanjem, kar bi težko označili za čisti sovražni govor, je voditelj interveniral in zaustavil takšna razmišljanje, ki bi lahko vodila res k sovražnemu govoru.

Ali se z voditelji pogovarjate o prepoznavanju sovražnega govora? So njihovi odzivi ustrezni? Ali ima novinar, ki dela v živo, dovolj časa, da se odzove?

Mislim, da smo se kar velikokrat pogovarjali. Tudi sama sem voditelje večkrat opozorila in smo se pogovarjali, da je potrebno imeti, to je bil moj predlog, kar napisano reakcijo, ki bo prišla prav v določenem momentu. Kajti ko kot voditelj vodiš interakcijo s poslušalci, te mogoče kak poslušalec preseneti s sovražnim govorom, in ti v tistem trenutku ne pride na pamet prava beseda. Ker si presenečen in moraš biti kot voditelj pozoren na veliko stvari, mogoče nimaš ravno ustrezne reakcije takoj pripravljene. Zato je pametno imeti en stavek kar napisan.

Ima voditelj dovolj znanja o sovražnem govoru? Ali gre morda za neko sivo polje nedorečenosti?

Vedenje voditeljev in novinarjev o tem je odvisno *ad personam*. Nekateri imajo več znanj in so zato bolj oboroženi, drugi morda temu ne posvečajo dovolj pozornosti. Res pa je, to pogrešam, da bi novinarji čutili potrebo, da bi se oborožili s tem znanjem. Da bi preučili kodeks novinarjev, da poznajo poklicna

merila in kodeks, ki obstaja na RTV. Treba bi bilo v prihodnosti bolj vcepiti mladim novinarjem to potrebo, da se morajo bolj izobraziti na tem področju.

Kako zavračanje sprejemajo poslušalci? Pritožbe? Pravica do sodelovanja?

Odzivov je bilo kar veliko in so bili pogosti. Nekateri poslušalci so klicali mene kot odgovorno urednico, nekateri so se obrnili na varuha pravic gledalcev in poslušalcev in potem sem morala pojasnjevati okoliščine. Nekateri so se zelo jezili, drugi so to, da je voditelj posegal v govor, sprejeli z razumevanjem, ker so ugotovili, da so morda res preveč na dolgo razlagajo. Reakcije so bile različne. Vse primere sem šla ponovno poslušati in sem si ustvarila svoje mnenje. Če sem imela občutek, da voditelj oz. voditeljica ni odreagirala pravilno, sem se z njim pogovorila. Če sem bila prepričana, da so pritožbe neupravičene, sem temu ustrezno tudi odgovarjala. Tukaj sem si vzela pravico, da sem si ustvarila svoje mnenje. To je bilo res odvisno od primera do primera. Če je bil nekdo žaljiv že takoj, ko je vstopil v eter, in je kritiziral voditeljico, sem mu povedala, da mora tako pritožbo poslati meni kot urednici, ne pa da to razlaga v etru. Res odvisno.

Kakšen je sicer po vašem mnenju nivo jezika v Četrtekovi anketi? Je primeren javnemu servisu? Kakšno vlogo ima radio glede jezika?

Mislim, da je bil njihov nivo nižji od nivoja voditeljev. Mislim pa, da je bil primeren. Radio ima zelo pomembno vlogo pri ne samo ohranjanju, ampak tudi pri gojenju slovenskega jezika. Mi na nek način postavljamo neke norme komuniciranja in govorjenja. Želimo ohraniti in gojiti tak govor, da bo razumljiv, da ni preveč intelektualističen in da nagovarja cel krog poslušalcev.

V katerih primerih je treba sogovornika prekiniti (meja)? Se morda od njega tudi posloviti? Ali mora novinar pojasniti ostalim poslušalcem, zakaj ga je prekinil in »izločil«?

Da prekine nekoga, ki je v radijskem etru žaljiv do kogarkoli ali pa lansira neko sovražno govorico do kogarkoli. In prav je, da poved, da na nacionalnem radiu ne želimo takega govora, ker ni dostojno, da se tak govor sploh predvaja. Vedno je prav, da voditelj reče: »Oprostite, sovražni govor ne sodi na nacionalni radio, hvala in lep pozdrav.« Torej odločno, a dovolj spoštljivo in dovolj nazorno, kaj ne ustreza. Jaz osebno žaljivke uvrščam v sovražni govor. Na primer izjava »voditeljica vi ste nesposobna voditi to oddajo«, to je zame sovražni govor. Prav je, da vsak voditelj pri takih besedah sogovornika ustavi.

Kje vidite rešitev oz. pot k zbiranju bolj strpnih mnenj? Se da poslušalce vzgojiti? Je morda rešitev v strožjih »pravilih igre«?

S tem smo se ves čas ukvarjali, to je »evergreen« vprašanje, na katerega smo iskali odgovore. Bile so različne prakse, tudi na mojih prejšnjih pozicijah, na primer na Valu v Izjavi tedna, smo nekoč uvedli, da so lahko klicali samo iz določene omrežne skupine. To je bilo še pred mobiteli. Zdaj je to praktično nemogoče. Kako, na kakšen način? Ne vem. Odpiramo tudi možnost sodelovanja prek elektronske pošte – tukaj so bili boljši primeri sodelovanja. Morda je to ena od možnosti, ker če nekaj napišeš, moraš znati bolj artikulirati svoje stališče. Ne vem. Dejstvo je, da nacionalni radio mora osveščati in izobraževati. Kako pa to odprtost, to interakcijo voditi na način, da bomo dvignili nivo komuniciranja s poslušalci, tukaj pa nimam odgovora. Nepredušno zapirati medij pred

komunikacijo s poslušalci, ni prava pot. Mogoče odpirat medij in jih stalno, tudi skozi govor voditelja, izobraževati, osveščati, kakšna naj bo korektna komunikacija. To je dolgoročen proces.

Diskusija po oddaji o primerih v etru – zakaj redko pride do konstruktivne debate in točnega pregleda mnenj in odzivov? Tudi v luči izobraževanja mlajših novinarjev. Imajo novinarji, uredniki dovolj znanja o tej temi?

Mogoče bi morali voditi bolj odprto debato v širšem krogu, Mogoče smo te debate preveč zapirali v ožje kroge in nismo širili debate na vse nivoje, to je res. Je pa tudi res, da je ustvarjanje radijskega programa, ki je 24-urni program, moraš biti zelo hiter, odziven, dnevi in dogodki te priganjajo in zato velikokrat zmanjka tudi časa, za ustvarjanje nekega *feedbacka*, ki bi bil koristen. Se strinjam, da se premalo dela na analizi in s tem tudi na nekih napotkih, ki bi bili zelo dobrodošli mladim novinarjem.

Kakšno je znanje o sovražnem govoru pri novinarjih, ki niso bili neposredno vpeti v ustvarjanje oddaje?

Mislím, je eno splošno vedenje in zavedanje, kaj je sovražni govor, obstaja. Je pa res, da ta sovražni govor zahaja v neke bolj zapletene sfere, ko težko nekaj opredeliš kot sovražni govor, hkrati pa veš, da tak govor spodbuja neko sovražno vzdušje. Tako, da v osnovi se mi zdi, da ljudje imajo neko znanje. Morda bi bilo treba se stvari še bolj analitično lotiti, malo bolj podrobno pokukat v drobovje sovražnega govora. Bolj razdrobiti, iti v srž zadeve, ker so zelo različne oblike.

PRILOGA Č: POGLOBLJENI INTERVJU Z UREDNIKOM B

Kakšen je na splošno pomen oz. vloga kontaktnih mnenjskih oddaj?

Tukaj je par stvar. Eno je čisto vsebinsko. S take kontaktne oddaje dobiš, ne povsem natančno oz. daleč od tega, da bi bilo natančno, neko predstavo o tem, v katero smer gredo razmišljanja ljudi, na kak način ljudje razmišljajo. Druga stvar je, da je to lahko popestritev. Popestri sam program, ga naredi bolj poslušljivega, razgibanega. Malo bolj radiofonskega. Ker imaš potem v programu različne ljudi, različne sogovornike. Čim je večje število ljudi, pomeni da je zadeva bolj pestra. To je na nek način lahko tudi anketa, da ugotavljaš kakšno je javno mnenje, mislim pa da je to neverodostojno, ker pač ni zasnovano na nobenih strokovnih temeljih. Ti dve zadevi bi izpostavil.

Ali jih PRVI potrebuje?

Mislím, da jih vsak živ radio potrebuje. Tukaj je treba biti previden, tovrstne ankete bi morale biti dobro premišljene. Kdaj, koliko, v kakšnem obsegu, nenazadnje, kako mora biti zastavljeno vprašanje, na kaj se oglašajo poslušalci. Mislím, da je problem, če odpreš mikrofone za poslušalce kar tako, da zadeva ni ciljanja, da nima v ozadju nekega jasnega namena, kaj pravzaprav s tem hočeš. Definitivno pa se mi zdi, da je ta interakcija koristna v vsakem primeru, ampak vseeno ji ne bi dal kakšnega velikega pomena. Se mi da v živem programu moraš

imeti tako oddajo, če drugače ne, že zato, da ugotavljaš oz. na nek način preverjaš, kakšna je odzivnost programa, ki ga delaš.

Kakšni so bili razlogi za ukinitve Četrtkove ankete?

Mislim, da je Četrtkova anketa imela ravno to napako, da je bila anketa zaradi ankete. Samo zato, da smo jo imeli. Res je, da je bilo vedno postavljeno neko vprašanje, ampak to vprašanje je bilo bolj zato, da smo imeli razlog, da so ljudje klicali. Potem se je pokazalo kaj – imeli smo redni termin in v ta termin so bolj ali manj klicali eni in isti poslušalci, ki so ta programski čas izrabljali, zato da so predstavljali ne svoje vedenje, izkušnje, znanje, ampak svoja stališča, do nekaterih zadev, ki sploh niso bile predmet tega pogovora. In to se mi zdi sporno. Na nek način so bili ti termini tudi zlorabljeni. Pustimo zdaj, ali se je kdo organiziral ali ne, ampak ravno to se mi je zdel problem. Ti si imel anketo ne zato, ker te je tema, ki so jo obdelovali silila k temu da dobiš odziv ljudi, da vidiš kako oni razmišljajo, kakšne imajo oni izkušnje v zvezi s tem, tako, kot je to v servisni oddaji. Tam imaš temo, ki jo novinar postavi in poslušalci jo s svojimi vprašanji in izkušnjami dopolnjujejo. Tukaj je bilo pa drugače. Ti si imel odprt termin za anketo, naknadno si pa postavljaj vprašanje. To je bilo na nek način zlorabljeno in zato se je oddajo ukinilo.

Ali potem po vašem mnenju mnenjske kontaktne oddaje sploh lahko imajo svoj stalen termin ali je bolje, da se telefone odpre priložnostno ob določenih temah?

Jaz zagovarjam to, da se jih odpre priložnostno, kadar je neka tema. Da nimajo stalnega termina.

Kakšna je vloga voditelja v tovrstnih oddajah?

Njegova vloga je ključna. Definitivno. Voditelj mora vedeti, kaj hoče dobiti. Mora temu primerno in primerno konceptu ter temi, ki je povod za tak kontakt, temu primerno mora tudi voditi to anketa in pogovor s poslušalci. Kadar poslušalec vede ali nevede, hote ali nehote zapelje pogovor v neko drugo smer, se odmika od postavljene teme, mora seveda voditelj reagirati. On mora voditi, usmerjati, mora držati vajeti tega pogovora v svojih rokah. To je pa seveda težko. Hitro lahko pride do tega da komu vzameš besedo, kar se pa potem razume da mu ne dovoliš, da bi on povedal nekaj svojega. Tudi ko govori neke stvari, ki nimajo absolutno nobene zveze s tistim, kar je predmet obravnave.

Kje je meja dopustnega, ko mnenja izražajo poslušalci? V katerih primerih se mora voditelj odzvati?

Mislim, da sta dve točki. Prva je, da mora biti ta pogovor strpen. Torej skozi tako anketo ni dovoljen sovražni govor, ni dovoljeno širjenje nestrpnosti. In druga stvar: tak pogovor, čisto s profesionalnega vidika, tisto prej je tak splošen civilizacijski vidik, to drugo je pa profesionalni vidik, pogovor mora biti v okviru teme. Če se mi pogovarjamo o vremenu, potem to ni pogovor o politiki, če se pogovarjamo o politiki, se ne bomo pogovarjali o vremenu.

Dilema: svoboda izražanja in pravica do sodelovanja vs. neprimerno obnašanje za eter? Kdaj se komu krati pravica in kdaj ima voditelj to pravico storiti?

Vse kar ni nek nestrpni govor ali pa vse kar ni nek sovražni govor in vse kar je v okviru teme, mora biti po mojem mnenju dovoljeno. Vsak ima pravico o obravnavani temi povedati karkoli. Brez da seveda posega v pravico oz svobodo nekoga drugega in pa brez da spreminja tok pogovora na neko drugo področje, ki pač ni relevantno. Verjamem, da se je težko odločiti, ker voditelj mora zelo hipno odreagirati. Ampak zato pa tisti, ki vodi tako zadevo, mora imeti nekaj izkušenj za sabo.

Kakšen mora biti (po lastnostih) voditelj kontaktne mnenjske oddaje? Katere veščine ga odlikujejo?

Mislim, da mora biti predvsem tudi sam zelo strpen, mora znati poslušati druge, mora biti ustrezno usposobljen za vodenje take oddaje, ker jaz mislim, da gre za zahtevnejši tip oddaje, pa hkrati mora biti odločen. Mora uporabljati diskurz, ki je znotraj nekih standardov javnega govora, torej tudi ustrezno jezikovno usposobljen, skratka te lastnosti. Glede tega ali naj bo aktiven ali pasiven ni pravil. Kadar gre za oddajo, ki je zasnovana izključno na mnenjih poslušalcev, npr. Toplovod na 2. programu, to je en primer, ko imaš pa ti neko temo, ob kateri odpreš telefone, zato ker te zanima, kakšna so stališča do te teme, to je pa drugačen nivo. V prvem mora voditelj dopuščati veliko širšo debato, tam je tudi razširjenje teme bolj dopustno in ni nič narobe če nekdo tudi odide s tiste ozko zastavljene teme. Tukaj pa, kjer se poslušalci oglašajo na neko zelo konkretno temo, zelo konkretno obravnavano problematiko, pa mislim, da se je treba držati teme. V prvem primeru je lahko voditelj tudi aktivnejši. Zato, ker morda poslušalca tudi malo provocira, skuša dobiti odgovore na vprašanja, na katera morda sam poslušalec ni pomislil. Lahko želi dobiti dodatna pojasnila itd. V tem drugem primeru, ko obravnavamo zelo konkretno temo in imamo potem mnenje poslušalcev, bi potem samim poslušalcem prepustil, mislim, da ni smiselno, da bi voditelj zelo vrtal v njih.

Ali gre pri kontaktnih oddajah za resnično interakcijo in sooblikovanje programa ali bolj za fikcijo in konstrukt javne sfere? Zakaj?

Mislim, da je to bolj fikcija. Prvič že zato, ker, no sicer bi bilo ob tem dobro narediti neko raziskavo, kdo sploh kliče. Mislim, da večinoma kličejo ljudje, ki jih je neka tema kakorkoli prizadela, ki jim je bolj segla v srce. Običajno kličejo le tisti ljudje, ki niso zadovoljni. Zelo redko kličejo tisti, ki so navdušeni nad nečim, ampak predvsem tisti, ki so nezadovoljni, ki se ne strinjajo, ki jih je to kakorkoli prizadelo. Že po strukturi tej ki kličejo, ne moremo govoriti o realni interakciji.

Kako bi vi označili sporno komuniciranje?

Sporno komuniciranje poziva k nestrpnosti, predstavlja sovražni govor, je zasnovano na neresnicah, ki ni podprto z nobenimi dejstvi. Recimo lahko nekdo kliče, kliče pa seveda anonimno, saj se npr. predstavi samo Jože iz Žalca, in seveda o nekom govori izrazito neresnice, pa ni nujno, da o osebi, lahko o pojavih in dela škodo nekemu človeku, neki instituciji, lahko povzroča paniko, lahko neke alarmantne novice, ki niso resnične. In to je absolutno nesprejemljivo. Mislim, da mora voditelj v takem primeru reagirati.

Kako bi definirali sovražni govor? Kje je meja med sovražnim in ne-sovražnim govorom?

Težko, glede na to, da niti tisti, ki se s sovražnim govorom ukvarjajo znanstveno ne vedo, kaj je čisto natančno sovražni govor. Jaz mislim, da je to govor, ki spodbuja nestrpnost, sovraštvo, poziva k nasilju nad določenimi kategorijami prebivalstva oz. ljudi. Ali so to neke manjšine, nacije, kdorkoli. Torej kadar nekdo s svojimi izjavami povzroči, da nekdo drug postane nestrpen do nekoga tretjega.

V katerih primerih je treba sogovornika prekiniti (meja)? Se morda od njega v etru tudi posloviti? Ali mora novinar pojasniti ostalim poslušalcem, zakaj ga je prekinil in »izločil«?

Jaz mislim, da bi najprej moralo biti neko opozorilo, torej da ga naprej opozori, da je tak govor nesprejemljiv, zato ker to povzroča širjenje nestrpnosti, sovraštva. Če to ne zaleže, ga mora enostavno izklopiti. Mu vzeti besedo in mu tudi reči, da mu je vzel besedo, ker smatra, da tak govor v javnem mediju nesprejemljiv. In mislim, da je s tem zgodba končana, da se tu ne bi smel nihče pritožiti. Zdaj imamo na primer banalno situacijo, ko nekateri opozarjajo na sovražni govor tistih, ki opozarjajo na sovražni govor. Ali pa to, ko nekdo s popolnoma napačnimi in nepreverenimi podatki sproži sovraštvo in nestrpnost. Npr. če rečeš, da gre določeno število beguncev čez Slovenijo in da so med njimi tudi teroristi, ne vemo, koliko jih je. Potem se oglasi nekdo, ki reče, zagotovo jih je malo. Ampak tudi če jih je malo jih označijo za teroriste. Vsak begunec je torej potencialno terorist. Tudi če direktno ne rečeš, samo podatki, ki jih nekdo da v javnost, so že dovolj.

Ali se z novinarji in voditelji pogovarjate o prepoznavanju sovražnega govora? So njihovi odzivi v etru ustrezni? Ali ima novinar, ki dela v živo, dovolj časa, da se odzove, predvsem pa dovolj znanja? Ali gre morda za neko sivo polje nedorečenosti?

Se pogovarjamo. Je pa res, da se o tem premalo pogovarjamo. Čemi smo priča? Da se tak diskurz, tak govor se počasi širi, da se mi niti ne zavedamo. Zlasti v the, kot sva prej rekla, mejnih oblikah, torej s širjenjem neresnic, nekimi alarmantnimi izjavami, za katere se izkaže, da niso točne. In to se kar širi. Najprej o tem govorijo zelo redki, ampak čez čas, začnejo o tem govoriti vsi.

Na kaj se lahko pri prepoznavanju opira voditelj, da se v tistem trenutku pravilno odloči?

Je težko ker pri nas ni ne kazensko sodne prakse, tudi v zakoniku zadeve niso razčiščene, oz. so tako-tako. Težko se na karkoli nasloni. Tudi mednarodne deklaracije, ki so sprejete (o zatiranju in preprečevanju sovražnega govora), je to tako napisano, da se je na konkreten primer konkretno se opreti in reči poslušalcu, zdaj ste pa vi kršili določen člen neke konvencije.

Kako zavračanje sprejemajo poslušalci? Ali prihaja do pritožb? S čim utemeljujejo svojo (morebitno) prizadetost?

Nekaj jih je bilo. Ampak zanimivo večina jih prihaja do ljudi, ki so se prej zelo redno oglašali v oddaje in so prej na nek način zlorabljali eter, saj so bili sami tako agresivni pri klicanju, da so drugim onemogočali, da bi prišli v eter. Zdaj, ko ni bilo več tega se pritožujejo, da ni več možnosti, da bi povedali mnenje. Seveda zato ker oni ne morejo povedati. Samo v tem je problem.

Kakšno vlogo ima radio pri postavljanju jezikovnih norm? Je bil nivo jezika v ČA primeren javnemu servisu?

Mislim, da ima. Predvsem nacionalni radio. Ima tudi šolo govora s katero se je uveljavil nek standard javnega govora. Kar pa zadeva poslušalce, VAL 202 je bil prvi izmed radijskih programov, ki je omogočal, da se poslušalci začeli oglašati v program, pred 3, 4 desetletij. Tu so nastale prvi izkušnje in takrat so se postavili standardi, kdaj se lahko oglašajo, kako se lahko odlašajo ... starejši kolegi pravijo, kako sramežljivi so bili začetki, ko so odprli telefone. Tu in tam je kdo poklical. Z leti pa so se ljudje navadili, da so poklicali in odgovarjali na vprašanje kratko, razločno. Takrat je bila tehnika taka, da je bila v oddajah, kjer nastopajo poslušalci »šlinga«. Pogovor s poslušalcem je šel z 8-sekundnim zamikom v eter. In če je vmes nekdo preklinjal, uporabljal neustrezen govor, je tehnik v režiji prekinil. Zdaj pa te varovalke ni. Takrat mislim, da so se postavili neki standardi. Tudi poslušalci so se naučili, kaj pomeni se oglasiti v radijski program, da mora biti kratko, da mora biti jasen, da to ni gostilniška debata, da moraš izbirati besede. Meni se zdi, da je ta nivo, čeprav bi pričakoval, da bo rasel, da je v določenem času padel. Najbrž je padel tudi glede na to, kako so se zadeve v družbi razvijale z delitvijo na politični osnovi, s spremembo socialnih razmer v družbi, s socialnim razlikovanjem. Zdi se mi, da se je nivo jezika poslabšal. V tem primeru je še problem odgovornosti, saj imaš opravka z anonimnimi klici, ljudmi. In potem mislijo, da zato, ker niso prepoznavni, da lahko rečejo vse.

Kaj bi bila morebitna rešitev oz. pot k zbiranju bolj strpnih mnenj? Se da poslušalce vzgojiti? Je morda rešitev v strožjih »pravilih igre«? Kakšen bi moral biti koncept oddaje, da ne bi prišlo do sovražnega govora?

Mislim, da bi morala biti razmeroma stroga pravila. Teh pravil žal nimamo. Oziroma jih imamo tako, kot jih imamo za sovražni govor. mi vemo, da to obstaja in da je nesprijemljivo, ampak nekaj jasnih pravil, kdaj pa je nek govor prestopil mejo, da je postal sovražni, tega pa nimamo. Mi vemo, da naj bi bil javni govor, ki je v etru, približno tak in tak, se približno ve, kakšna naj bi bila pravila, ampak ta pravila seveda niso zelo definirana. Mogoče bi jih bilo treba pa enkrat napisati. Ampak spet je problem, ker se da vsaka pravila zaobiti in tudi različno interpretirati. Vprašanje, kdo bi interpretiral potem ta pravila. Mislim, da bi morali imeti več tega. Več bi morali imeti ob posameznih temah. Te teme in oddaje, ki jih pripravljamo, morajo biti tako zasnovane, da znotraj njih sledi še pogovor s poslušalci. Sicer imamo nekaj takih oddaj, npr. Svetovalni servis, Med štirimi stenami ... je pa res, da je tega premalo.

Problem pri Prvem je morda tudi struktura poslušalcev, če primerjamo z Valom, kjer je določen koncept prav namenjen prav določeni strukturi. Prvi se pa tukaj še malo lovi. In potem tudi pri tovrstnih oddajah ne veš čisto natančno kdo te posluša. Je potem se težko odločiti, v katerih primerih iti v komunikacijo s poslušalci in kje ne. Zaenkrat se to najbolj kaže v servisnih oddajah, kjer pa sicer ne izražajo mnenja.

V splošnem menim, da bi morali imeti neka osnovna pravila, ki bi podlaga tudi za ravnanje voditeljev v teh primerih, ki bi mu olajšala odločitev. Zato, da ne bi bil voditelj deležen očitkov, da nekemu jemlje besedo, da je pristranski. Mislim, da je ta pravila zelo težko napisati. Tako, da bi bila dovolj eksaktna. Kljub temu bi tak voditelj imeti izkušnje, znotraj uredništva pa bi morali imeti neke oblike

izobraževanja, usposabljanja. Verjetno tudi malo več treninga. Morda bi uvedli tudi delavnice na katerih bi dobesedno trenirali situacije. Tega pa nimamo, ker ni časa, ker so novinarji preobremenjeni z dnevnimi zadevami.

PRILOGA D: POGLOBLJENI INTERVJU Z ASISTENTOM

Kako dojemaš svojo vlogo pri oddaji Četrtkova anketa?

Zdi se mi, da je vloga asistenta bolj pomembna, kot bi si mislil na prvi vtis. Predvsem zato, ker je asistent res tisti prvi stik s poslušalcem in tudi nek zid, neka vmesna stopnja, vmesna vez med poslušalcem in voditeljem oz. njegova vloga je tik pred tem, preden pride pogovor v eter v živo, tako da bi rekle, da ne gre podcenjevati njegove vloge.

Kakšne lastnosti in znanje mora imeti asistent pri kontaktnih mnenjskih oddajah?

Gotovo velja, da moraš biti prijazen in komunikativen, brez tega pač ne gre. Vsakega moraš obravnavati enako, ne glede na to, kdo je na drugi strani. Ti imaš nek ustaljen protokol s katerim sprejmeš poslušalca, skušaš izvedeti njegov identiteto itd. To je tudi časovno omejeno, včasih se mudi in ga moraš čim hitreje naprej spraviti, vzameš samo tiste osnovne informacije, v našem primeru je šlo za ime in kraj od koder prihaja. Če pa je časa več, si ga lahko pa tudi malo več povprašal in si lahko preveril vsaj toliko, ali se bo res držal teme in ga predal naprej voditeljici oz. voditelju.

Torej poleg teh osnovnih znanj, da znaš na računalnik napisat in ga vezat naprej v eter, mogoče če je bil nekdo zelo sovražen, si ga poskusil že ti, preden si ga dal v eter nekako opozoriti na to naj ne bo sovražen ali pa če res ni šlo, si ga moral ti zavrniti, da ne bi tak prišel v eter. Torej neka osnovna tehnična znanja, komunikativnost, prijaznost pa mogoče tudi to, da znaš komunicirat z voditeljico in voditeljem, ali gre to za neko mahanje oz. včasih moraš kaj namigniti in se sporazumeti skozi steklo, če je kaj posebnega. Tudi asistent mora bit vsaj malo seznanjen s temo oddaje, v primeru da poslušalec začne že pred etrom govoriti o temi, moraš vsaj toliko vedeti, da lahko presodiš ali vsaj malo v redu govori, ali pa samo nekaj bluzi oz. vsaj toliko moraš vedeti, da ga lahko malo usmeriš.

Ali dobiš dovolj jasna navodila za delo?

Glede na to, da je šlo za ustaljeno oddajo, isti termin, isti način oz. format, so bila navodila jasna. Preden sme prevzel to vlogo sem par krat šel samo pogledat, kako se to dela. Mislim, da tam dobiš dovolj informacij in dovolj jasna navodila, kaj naj bi počel.

Ali preveriš poslušalce preden jih vključiš v eter? Kako?

Poleg imena in kraja od kod prihaja, sem ga ponavadi vprašal še, če res kliče zaradi tokratne teme oddaje. Nisem nič kaj dodatnega preverjal, razen seveda v primerih, ko je bilo evidentno, da se poslušalec dere, ali hoče čisto nekaj drugega, ali je na napačno številko poklical - namreč tudi to se je dogajalo. To je treba preverit. Če pa je nekdo klical za Četrtkovo anketo, pa jaz nisem nekih dodatnih vzvodov imel, da bi ga še kako drugače preveril. Voditelj dobi prefiltrirane

poslušalce in ne more vedeti, ali so se slednji prej drli v slušalk, oz. kakšno je bilo njegovo razpoloženje. On ve samo ime in od kod kliče in prevzame od tam dalje, včasih bolj uspešno, včasih manj.

Kakšni so kriteriji ustreznosti, da se lahko poslušalec vključi v eter? Ali koga zavrnete in zakaj (ne)? S čim si pomagaš pri prepoznavanju ustreznosti?

Ja včasih je tudi bilo treba koga odsloviti, take, ki so bili že v startu sovražni ali pa vulgarni, take si najprej poskusil pomiriti, čeprav v večini primerov to ni delovalo, si imela kar malo psihoterapevtsko vlogo v smislu – gospod glejte, dajte to raje na lepši način povedat, ampak pri večini takih se to ne da, saj je njihov glavni namen klica prav to, da dajo ta svoj bes ven. Se je včasih zgodilo, da smo dali tudi take v eter, pa ni bilo potem v redu. V večini primerov pa take poslušalce zavrneš, jim rečeš hvala lepa za klic, na tak način ne bo šlo skozi. Saj to jih na vljuden način: rečeš gospod, če boste to povedali na kulturnen način, lahko greste v eter, drugače pa se bomo morali žal posloviti. Če se je poslušalec še naprej drl nate, si se mu zahvalil in odložil, tukaj ni bilo nobene strašne filozofije.

Čemu daješ več pozornosti – kakovosti zveze, jasnosti izražanja poslušalcev, primernosti glede na obnašanje in pretekle izkušnje?

Ta kakovost zveze ni bila pogoj, se je pa včasih zgodilo tudi to, da če je nerazumljivo govoril, ali pa če je vse šumelo, da enostavno nisem mogel razbrati, kaj je žele povedati, potem takega nisem dal v eter. Če je zveza slaba, ga prosiš da ponovno pokliče, morda s kakšnega drugega telefona oz. če zamenja lokacijo Bili so tudi taki primeri, ko so ljudje stali tik ob radiu, verjetno zato, ker so se hoteli slišati, in je potem vse odmevalo in ni bilo v redu. Take smo prosili, naj stišajo radijski sprejemnik. Ni bil pa to pogoj. Jaz nisem delal nekih velikih selekcij, razen v prej navedenih primerih..

Kakšni so odzivi poslušalcev, ki jih zavrneš? So tisti, ki so nestrpni do tebe, nestrpni tudi v etru?

Ja, to se je nekako potem v etru le še stopnjevalo. Včasih se je zgodilo tudi, da so bili do mene še kulturni in prijazni, niso imeli nekih pokazateljev, da bi se to utegnilo v kakšno drugo smer razviti, zato sem jih v dobri veri, da bodo dali nek normalen odziv spustil v eter in potem se je zgodilo nepričakovano. Tudi kakšno pljuvanje in pritoževanje in zmerjanje in dretje itd. Dejstvo je, da ima vsak radio nek krog poslušalcev oz. občinstva, ki nekako konstantno skuša priti v stik z voditelji, s programom. Tudi mi smo imeli kar nek nabor stalnih poslušalcev, za katere se je že vnaprej vedelo, da so problematični. Tukaj je bilo potem pa spet vprašanje, ki smo ga kar velikokrat načeli – kaj s takimi poslušalci narediti. Ne moreš mu vsakič onemogočiti dostopa do etra in do tega, da pove svoje mnenje, ne moreš pa vsak četrtek poslušat eno in isto pritoževanje in nerganje, ne glede na temo. Za take je bilo značilno, da ne glede na to, kakšna tema je bila, od strogo politični do popolnoma apolitičnih, ljudskih npr. šport, je bila bolj ali manj njihova pot enaka. Vedno so našli kakšno povezavo z aktualno politiko, politiko radia oz. politiko medija in so to na vsak način želeli izraziti. Ti, ki so bili zavrtnjeni so navadno takoj spet poklicali, ali pa kasneje, ali pa kak drugi dan, ali

pa so celo poslali kašno pismo. Njihova utemeljitev je bila, da ne dopuščamo možnosti svobode govora, predvsem so se izgovarjali prav na to svobodo govora. Seveda so bili ob tem prepričani, da sami ne počnejo ničesar napačnega oz. da v njihovem govoru ni nič spornega. Ali to drži ali ne drži, je spet stvar neke subjektivne presoje, ki bi jo morali verjetno bolje razčleniti potem kasneje na uredniških sestankih. Včasih smo, včasih pa ni prišlo do tega.

Kaj bi po tvojem bila dobra rešitev za izključitev sovražnih poslušalcev?

Po mojem mnenju bolj kot zaostriš pravila, več gneva dobiš, to se le stopnjuje, saj ljudje ne marajo, da jim karkoli kratiš in da zaostruješ. Jaz mislim predvsem, da je tukaj na prvem mestu vloga voditelja. On mora vzpostaviti nek, pa ne ravno avtoritaren odnos, ampak mora pokazati, da je on vendarle glavni. To je seveda izredno težko krmariti med prijaznostjo in strpnostjo in vseeno odločnostjo. Zato to delo res ni za vsakega in tisti, ki so takšni po naravi, bi morali tako delo tudi opravljati.

Ti torej ne bi zaostroval?

Ne ne. Morda bi lahko bil bolj aktiven tudi tehnik na programu in postopoma utišal poslušalca, tako na počasen način, ne da kar odreže.

Govorilo se je tudi o tem, da bi morda klice, za katere vemo, da bodo problematični, preusmerili. Ampak potem spet pridemo do etičnih dilem, koliko je to pošteno do poslušalcev, ker smo imeli tudi poslušalce, ki so v nekaterih primerih bili težavni, medtem ko so čez en teden spet poklicali, je bilo njihovo mnenje pa čisto normalno. Odvisno od teme pa še marsičesa drugega, včasih se pošalimo, da tudi od Lune. Jaz ne bi vseh poslušalcev, ki os bili enkrat problematični kar avtomatsko preusmeril, bi bila pa to mogoče rešitev za tiste, ki so večkrat zapored, ki imajo že »kartoteko« takih klicev, takih pa mislim, da se ne da drugače obvladati, kot to, da jih odsloviš.

Se da poslušalce vzgojiti?

Vedno bo obstajal kak odstotek poslušalec, ki jim ne bo nič pomagalo. Se da pa take mejne primere, ki včasih so v redu, včasih ne, take bi se dalo z voditeljem, ki ima zadostno avtoriteto, ki je dovolj odločen, krotiti oz. jih spraviti v neke meje normalnega govora.

Ali že ob prvem stiku s poslušalci prepoznaš njihove indice, s čim se najbolj kaže njihov namen izražanja? Npr. žaljivke ali kritika, ali jeza, ali namernost žalega ravnanja?

Bili so poslušalci, pri katerih si takoj vedel, kaj bo sledilo, recimo, da so že nadme povzdigovali glas, so uporabljali kletvice, so pljuvali po vseh in vsem – od voditelja, do asistenta do radia kot institucije, do medijev, celotnega javnega sektorja. Pri takih si točno vedel kam pes taco moli. Potem pa so seveda bile kakšne izjeme, kjer pa res kot asistent nisem mogel prepoznati njihovih namenov. Bili so namreč povsem kulturi, so pozdravili in povedali, da kličejo za anketo, povedali ime in kraj. Na podlagi samo teh informacij seveda nisem mogel sklepati, da bo v etru začel s sovražnim govorom. In se je prav to zgodilo.

Se ti zdi, da če bi imel več časa, da bi jih lahko bolje preveril oz. ocenil?

Včasih smo se pogovarjali tudi o tem, to je bila ena od idej, da bi jaz na hitro preveril kakšne so njihove intence, ampak je šlo za časovno omejeno rubriko, format, v katerem ni bilo časa. Ideje so bile, da bi lahko bila dva asistenta, da bi nekdo samo preveril, kaj bo poslušalec rekel, drugi bi pa pobiral podatke in vezal naprej. Ampak tega se ne da, ker je časa premalo. Odreagirati moraš namreč v recimo 15 sekundah, če pa dlje časa čakaš, pa v etru malo smešno izpade, ker voditeljica nekaj reče, potem čaka klic in tega klica ni, ker se asistent pogovarja s kličočim.

Ali so določene teme, ko že vnaprej veš, kdo in kdaj bo poklical?

Čim je bila politična tema, smo predvideli, da bodo težave, pa niso bile vedno. Nas je pa včasih presenetilo, da so bile težave pri temah, kjer tega res ne bi pričakoval. Npr. govorili smo o uspehih naših zimskih športnikov, o tem, kaj je potrebno za uspeh, kaj dela vrhunskega športnika vrhunskega in smo dobili v eter presenetljivo negativna mnenja in odzive predvsem na to, da zakaj za vraga mi govorimo o športnikih, ko pa imamo toliko pomembnejših teme, predvsem na političnem in gospodarskem področju. Medtem, ko smo pa imeli potem kdaj naslednjič ožje gledano politično temo, so bili pa očitki na to, zakaj vedno tlačimo politične teme v anketo. Enostavno nikoli ne moreš ugoditi vsem. Odvisno je samo ali bo ta nekdo poklical in povedal mnenje ali ne. Smo se pa izogibali res perečim tematikam npr. levica-desnica, partizani-domobranci, take kjer je iz nekakega širšega kulturnega prostora moč sklepati, da bo prišlo do trenj in konfliktov in da se bo težišče pogovora speljalo čisto drugam, kot je bilo prvotno mišljeno. Že na uredniškem sestanku smo prebedatirali, ali je taka tema primerna eter ali ne.

Kaj je zate sporno komuniciranje?

Vsekakor če nekdo uporabi žaljivke, žaljive izraze, če leti komentar neposredno na voditelja, ki nima nič s temo, to je že sporno. Če se ne drži določene teme je tudi sporno, sploh če začne govoriti čisto o nečem drugem. Potem je sporno, če povzdigne glas po nepotrebnem. Če ne spoštuje pravil, ki sicer niso napisana, so pa nekako v sferah javnega komuniciranja znana – npr. kako se sme komunicirati v javnem mediju in kako ne.

Recimo?

Recimo teme so bile vedno take, da smo iskali različna mnenja, vsekakor pa ne takih, ki bi razpihovale sovraštvo, ki bi bila izključujoča do določenih družbenih skupin ali pa do nekoga, ki ima drugačno mnenje kot ti. Tukaj govorimo tudi že o nestrpnosti do določenih družbenih skupin oz. določenega dela populacije. To se je velikokrat zgodilo – do gejev, do Romov, Neslovencev, priseljencev, tega je bilo kar veliko. To nekako v taki obliki kot smo mi dobivali klice, ne sodi na javni mediji.

Kako pa bi definiral sovražni govor?

Ni vse sporno komuniciranje sovražni govor. Recimo primer spornega komuniciranja, ki pa ni sovražni govor bi zame bil, če bi nekdo v etru javnega radia oglaševal nek svoj izdelek. Ali pa hujskat ljudi k neplačevanju RTV prispevka v etru nacionalnega radia. Vse to bi se mi zdelo sporno, ne bi bil pa to sovražni govor. Sovražni govor se po moje začne tam, kjer nekdo namensko

izključuje določen del populacije, torej da kliče z namenom diskreditacije določenega dela populacije npr. Romi, geji, priseljenci, ženske, otroci ... kakorkoli. Tukaj se začne sovražni govor. Tudi take primere smo imeli. Sovražni govor je lahko ekspliciten ali pa implicitno izražen. Spomnim se kako je en poslušalec uspel subtilno izraziti svoje mnenje, da so geji manj vredni od ostalih. To ni vedno lahko prepoznati, če je subtilno. Nekateri, ki so bolj izobraženi, znajo to subtilno povedati, da ne izgleda kot eksplicitni sovražni govor, ampak da zgleda le kot mnenje.

Po anketi smo imeli na sestanku velikokrat debate o tem, kaj narediti s takim govorom oz. ali ga prekiniti ali pustiti, da do konca pove. Nekako smo prišli do zaključka, da ni fanj, če se voditelj ne odzove, nekaj mora narediti, ali reči, ali opozoriti naslednje poslušalce, da to ne sodi v eter. Čeprav smo imeli včasih debato na to temo, pa nekkih rešitev ni bilo na obzorju, ker so se problemi spet pojavili. Mislim, da je to odvisno predvsem od voditelja, kako reagira, nekateri boljše, drugi slabše. Nismo našli ustreznih rešitev za obvladovanje takih primerov. Mislim, da jih tudi nismo prav pogosto iskali, razen takrat, ko je šlo kaj res hudo narobe. Morda je bila to pomanjkljivost. Tukaj je vloga urednika zelo pomembna, četudi sam ne sodeluje v procesu na programu, nekako bi moral podati neke smernice kako ravnati s takimi v dogovoru z voditelji in drugimi sodelavci. Morda bi morali kot asistentu na konkretnih primerih razložiti: pogledj, ko je ta klical, bi moral reči to in to.

Ali so oddaje res vsem dostopne ali gre le z konstrukt?

Jaz lahko povem samo za Četrtekovo anketo. Mislim, da je radio dovolj inkluziven medij, problem je pa na strani občinstva, ker iz izkušenj vidimo, da se eni in isti vključujejo in mogoče imajo ostali zaradi tega občutek, da ne morejo sodelovati, čeprav sami niti ne poskusijo. V osnovi je tako, da lahko vsakdo pokliče, ampak v praksi se izkaže, da kličejo eni in isti in potem drugi zaradi tega navidezno izgledajo iz te javne sfere, mogoče ne dobijo prostora zaradi teh, ki stalno kličejo. Kdaj smo poskušali dati bolj priložnost tistim, ki še niso klicali, ampak ponavadi ni bilo večjega uspeha.

PRILOGA E: TRANSKRIPCIJE ODDAJ

Analizirali smo 10 oddaj Četrtekova anketa na Prvem programu RA SLO, in sicer v obdobju 26. 2. 2015–30. 4. 2015.

Datum	Tema
26. 2. 2015	Kaj bi bila najboljša investicija v Sloveniji ta hip?
5. 3. 2015	Smo kot družba dovolj zreli, da premagujemo predsodke?
12. 3. 2015	Kakšno je vaše mnenje o cepljenju?
19. 3. 2015	Alkohol in športne prireditve
26. 3. 2015	Kolikšna je cena znanja?
2. 4. 2015	O trgovskem poklicu
9. 4. 2015	Vizija: Slovenija čez 25 let
16. 4. 2015	Odpis dolgov najrevnejšim
23. 4. 2015	Begunski čolni
30. 4. 2015	Kulturne in naravne znamenitosti

Četrtekova anketa, 26. 2. 2015

Kaj bi bila najboljša investicija v Sloveniji ta hip?

Primer št. 1:

V drugem sklopu oddaje

P: Dober dan, jaz sem pa mislila povedati ravno to, kar je moj predhodnik omenu. In res se mi zdi, da smo postali pravi Butalci, da izvažamo (.) neobdelane hlode namesto, da bi izvažal vsaj dske, če že ne mormo obudit našo nekoč opevano lesno industrijo. Glede turizma bi pa tole dodala, ja Avstrijci imajo razvit turizem, ampak kako so ponosni oni na svoje, kako se pa mi zdej obnašamo, svoje običaje eeee ne obnavljamo, ne spoštujemo, vse kar je tuje je več vredno in kako boš ob tem ti turistu pokazal neki kar je tvojega domačega.

V: ee Katja so stvari v katere se da naložiti denar in stvari ee o katerih je treba storiti kaj drugega, kajne, tukaj so potrebe druge.

V: #mhm##

#Mhm mhm##

P: Ja, #potrebne## so zgodbe v turizmu, #ne novi objekti## daaa ee tist beton kažejo, to kar je naša dediščina, to je neki vredno. Kako pa delamo z njo? Poglejte kakšne stavbe rastejo na podeželju. Ku da bi jih prinesel z ene tuje revije. Ee vjolčaste, rumene, živo rumene, zelene, kdaj smo še mi mel take barve na stavbah, lepo vas prosm (→).

V: Hvala lepa Katja za vaše mnenje.

Primer št. 2:

P: jst bi pa investiral (.)v eno gradbeno firmo, ee in bi investrial samo tolk cajta, da ta firma zalaufa, pol bi zaposlu samo naše politike, pa sodnike, >pol bi pa vidl kolko so sposobni<.

V: *Koliko pa bi bilo delovnih mest, Tone?*

P: eeMislm, da kr precej kr mamo precej politikov (.) nesposobnih. Pa precej sodnikov, ki so tud nesposobni (hladno).

V: *Bi se specializirala ta vaša firma za kaj posebnega?*

P: Ja mislm, da bi >lahku tole ee štriho dole ee dvopasovnico dol do Kopra< delal, Divača-Koper.

V: *In čez koliko let bi se investicija povrnila?*

P: eee ne vem če bi vzdžala firma, to bi pa pol vidl. K mislm da ne bi no. (vdih) d bi čez 14 dni tole propadl no (hladno).

V: *Tone hvala lepa za tole investicijo z nejasnim koncem in lep pozdrav na Gorenjsko.*

P: No, adijo.

Primer št. 3:

P: Jst pa mislim, da bi bila najboljša ena paketna investicija. V tem paketu bi bilo prvič eee zgraditev poslovnih prostorov na Dobu (↑) in potem komplet zamenjava politike (.) in to na hard, in postavit Bojana Dobovška nej **on** postavi svojo ekipo. In bi se **kr** z mojim predhodnikom **strinjal** za tisto gradbeno podjetje. (.) Kr mislim, da bi blo uredi.

V: Bi podprli, bi prispevali v to investicijo Ferdo potem?

P: Ta moment, e **ta** moment grem pomagat.

V: Hvala lepa za klic, u uspešen dan ... nasvidenje.

Četrtekova anketa - Smo kot družba dovolj zreli, da premagujemo predsodke? (5. 3. 2015)

Primer št. 4:

P: Dobro jutro, #toreeej##

V: #Smo dovolj zreli##, da premagujemo predsodke Boris?

P: eeeee, glejte, js mislm da ja(↑)!eee ampak eee to, **kršenje** otrokovih pravic .. in glede na to da boooooo pedri, enakovredni mami, mama me je **dojila**, deset otrok v družini nas je blo, eno mamu sm imeu in enga očjta. In ne more bit zdej **pedr** nadomestn človk, eeee mojih staršev. Ja!

V: (g.ospod) (goospod Boris, predsodki so ..)

V: (tudi povezani z nestrpnostjo .. ki pa nimaa

P: Tu tu **nisu** predsodki, to so **dejstva**, to so kršenja otrokovih

P: pravic in pravic **staršev**, glejte! To je svinjarija!(grobo) Bwhlon!

V: (in na kakšen) (in na kakšen) (Boris, na ka.)

P: Pa da ne boste užalen, drugače ne morem rečt!

(>Hhhvala lepa Boris za vaše

mnenje, Marija iz Maribora dobro jutro<)

Primer št. 5:

V: Spoštovane in spoštovani, še preden začnemo še enkrat hvala lepa, ker se boste držali teme in to storili na (.) strpen in dialogu primeren način gospa Milena že kar nekaj časa ste z nami, kar pomeni gotovo, da ste razmišljali o predsodkih in o tem ali smo dovolj zreli, da jih premagujemo, dober dan!

P: Lep pozdrav, ne gre za predsodke, ne gre za (.) stereotipe, ampak gre za en večji problem, veste. Vedno so homoseksualci bili, so in bodo, in ni problem, **naj** bodo, sploh nihče nič ne govori o tem, ne oporeka, problem je v tem, da bodo ti ljudje pisali zakon, s katerim bodo otroke enostavno odvzeli ljudem, če bodo ljudje starši le nekako u trdno ee vzgajali svojega #otroka . na## tak princip

V: #Ampak##

veste kot je Stalin moral vedno met 20 milijonov ljudi v svojem (.) brezplačnem

P: #delovnem taborišču, dokler niso shirali samo to še povem(↑). Poglejte to##

V:#Ampak Milena . zdaj greva spet . nazaj k vpraša . vprašanju. Pa bi vas vseeno##

V: prašala, se opravičujem, ali smo kot družba, >to je vprašanje<, vendarle govorimo o predsodkih, ne# samo, dobro to je zdaj bila nova pobuda, ##

P: #ne, ne!

to je zavajanje##

P: vi govorite samo belo in črno,#poglejte, Hitler## je imel genocid, Stalin je imel

V:#mhm##

P: kulturocit, tole bo pa **duhovnicid**, veste ljudi bodo pohabljali s tem, ker bodo vzeli o e nasilno bodo vzeli otroku starše, in jih bodo pohabili, kaj #bo potem z##

V:#gospa##

P: #duhovno##pohablenimi ljudmi čez 20 let, to bomo #vidl. Dejmo to raj##

V: #Milena##

#s. samo da##

P: preprečit. **Balon** so more enkrat ustavn preden počl.

V: *Smo kot družba#dovolj zreli gospa Milena,##*

P: *#Moramo se iz zgodovine neki## naučit, veste ne govorit črno belo, #samo to ne, lepo##vas prosim in to je zavajanje ljudi, gre tukaj za resnično*
V: *#h h h##*

P: *duhovno **ubijanje** otrok in nimajo **nobene** možnosti karkoli reči, veste to se bo izkazalo čez 20 let,*

V: *Milena hvala lepa ker ste #odgovorili na vprašanje## ankete lep pozdrav*

P: *#hvala lepa, hvala##*

V: *Sprašujemo vas ali smo kot družba dovolj zreli, da premagujemo predsodke . Jože z notranjske – predsodkov je pa vseh vrst obstajajo, to bi znal kakšni socialni psiholog dobro povedati, tudi predsodki o predsodkih(.) kako razmišljate o tem Jože? Smo zreli ali nismo?*

Četrtekova anketa - Kakšno je vaše mnenje o cepljenju? 12. 3. 2015

V prvem sklopu oddaje ni bilo zaznani napadalnega ali sovražnega govora.

V drugem sklopu oddaje ni bilo zaznani napadalnega ali sovražnega govora.

Četrtekova anketa - alkohol na športnih prireditvah, 19. 3. 2015

Primer št. 6:

Prvi sklop:

P: Vsaka polnoletna oseba je odgovora za samga sebe.

Inn eee glede teh eee točenja točenja alkohola, taki veste, ki so pjani od eurokrema, se ne stre streznejšo nkol. (vdih) Raznorazni Mderndorferji*. Kr neki hočejo uvejavljat svoje #(.) intelekta. Nasvidenje.##

V:*#Boris hvala lepa za vaše menjene, lep ##pozdrav, nasvidenje.*

V: *Tatjana je zdaj z nami iz Grosuplja.*

*Jani Möderndorfer (op. p.)

Primer št. 7:

P: /.../ Pol bi pa to reku gospa, zamerm vam, k skoz prekinjate ljudi pa poučujete jih ne (.) eee polagate jim e na jezik besede ne. Pa ne lepo e ne grdo govort, pa **puste** d naj #pove tist kr misl ane. (grobo) **Zelo me mot to pr vas!**

V:*#Absolutno Jože, ampak kultu kultura dialoga na radiu s pa pa mora*

V: bit takšna kot je ne, drugače pa vsak (.) tako##

P: Dobro nej bo, naj **tist** pove človek naj## človek pove kar misl, ne ga

P: takoj prekint, kar **vam** #ni prav. Čao, zdravo!##

V: #Ne bo držalo Jože, ampak## hvala za vaše mnenje, vsako šteje v Četrtekovi anketi. Gremo na naprej, kdo je zdajle z nami. Franci?

Četrtekova anketa – Kolikšna je cena znanja? / Koliko je vredno? (26. 3. 2015)

Primer št. 8:

Prvi sklop

P: pogledjte, jaz bi nekaj drugga reku, čeprav ni dóns ta tema, ne. Čis use iz Juge so pokradli, tut naš državo so vse pokradli in #osiromašli## narod.

V: #Izidor##

P: Od poštarja do direktorja do(.)profesorja #vsi kradejo a zakon **nič** ne nrđi##

V: #Izidor, ra-zumem, se##

V: opravičujem ker vam skačem v besedo, razumem slabo voljo ampak, pravila so

V: takšna, da se držimo teme ankete imate (.) #imate kakšno misel##,

P:#Razumem, razumem##

P: sej vi mate to fanj, sam tut v tega naredite, ampak iz tega se #nč ne naredi##

V:#Izidor##

P: pa gledamo Preverjeno, pa gledamo Tednik pa to. **Vlada** se menja in **nč** ne narediju, pokradli so use živo# (.) ostal## je narod brez #službe.##

V: #Izidor##

#Izidor## kaj pa znanje?

V: Vre vrednost znanja,#gotovo kdaj razmišljate?

Mhm##

P: #Jah, kaj nam znanje nuca, če mamo tok nezaposlenih## ljudi,

P: izučenih, študirani ljudi gređo v izozemstvo(↑), mi mamo mladino v Avstraliji glejte pa so prodali bajto pa so šli v Avstralijo, sama sva zdaj z ženo. Ane? Ker je reku sin v tej državi #ni perspektive, zdej mata ##bajto, mata vse ee je reku bote

V:#Je šel, s sta šla v Avstralijo##

P: vi vidli kakšna katastrofa bo prišla čez dve leti. #In su šli 2007 (.)

V:#Se pravi zdaj so že os e

V: osem let v## Avstraliji. Kako #so pa tam## (.) #Jim ni žal.##

P: in jim ni žal.##

#Jim ni žal(↑)!## #Smo bli tri## mesece pa pol

P: tam, tam je država urejena! Ne pa ko pri nas! Neč ne nare#di samo## čvekajo!

V: #Izidor!##

P: Sekirate narod na dan na dan, večer na večer, samo **govorite** kdo je kok pokradu! #Zakaj ne pobereju **tisto kar so pokradli, vse naj poberejo**(↑)
V: #Izidor zdajle se pogovarjamo o znanju, hvala lepa za vaše izkušnje in

V: nasvidenje, lep pozdrav. Tole je bila četrtova anketa. Nadaljujemo##20min do 8.
P: ne da jih zapirajo, da mam še mi stoške ... (glas v fade out)##

Četrtkova anketa - o trgovskem poklicu, 2. 4. 2015

Primer št. 9:

Drugi sklop:

V: *Gospa Milenka je z nami iz Krškega, #lepo pozdravljeni##*

P: #Ja, lep pozdrav,## dobro jutro

V: #Kako razmišljate?##

P: #Milenka Semič z ##Rake pri Krškem, tokrat pa ee, mislm ee nism navdušena ee v tej smeri, se bom kar na oglasla kot prodajalka večletna prodajalka z dušo in telesom sem bla pr Mercatorju. Ee pa sem ee poslušam te vaše ankete ee tokrat ee se bom postavila ee **vsekakor** se bom postavila na stran prodajalcev. Vsi pričakujejo od prodajalcev e razne lastnosti e vse e ob **tej** krizi, ob tem da delodajalci ee ne dajo e mislim ee plačila, zajamčene še zajamčeni dohodki ee sem se e ravno pogovarjala s prodajalkami Mercatorja e zajamčeni dohodki e dddaje socialno pomoč z zajamčenim dohodku, povejte mi, kako naj bojo ob **vsem tem** prijazne, prodajal- e vse lastnosti pričakujejo ljudje od prodajalcev!(↑) Za ta denar delajo pa kje so delovne inšpekcije (↓), pol ure prej pred delovnim časom, ee tri ure po delovnem času, **kje** je tuki delovna inšpekcija meee zzanima! Sama sem bla na tem, sm uu u invaldskem ee penzjonu ee pri peetih otrocih ee in e gospa Smrdujeva na kadrovskem ee oddelku ee Mercator Dolenjska ee mi je dala na invaldski komisiji, >upošteva obremenitve na delovnem mestu smatramo da bi še naprej lahko delala brez škode za lastno zdravje!< **Kljub** temu da mi je uhajalo #blato in voda!## Ee ne smeš na malco ee

V: #Milenka##

P: ee celih osem ur, ko sem delala na blagajni pa potem si delu še #štir ure mislte

V: #Milenka hvala

V: *za to izkušnjo, se opravičujem, ker vam skačem v besedo##*

P: eee še štiri ure delat takoj ... Samo nekaj gospa Mojca!## Ne prekinjat! (jezno in glasno) Bodte

P: kulturna #ker e tud drugič e **tole me moti** ob četrtkih! Ker e ker prekinjate!##

V: #Samo tole sem e gospa Milenka, če smem zaradi tistih, ki čakajo,##

V: *Kako pomembna #je izobrazba? Aha. Izvolite. Mhm.##*

P: #Milm ee pa še neki, **samo malo!** Kar se tiče teh##

P: poklicev, ee jst bi ukinla e prodajalce e ššolo za prodajalce, ee bi pa e vse tehnične smeri, pogledjte deela sem z mehanikom, ee ee bla sva sodelavca (.) Kak prodajalec! Super v tehnični trgovini s kmetijskim stroji. Mislm e vse e gradbeniki, vse to bi mogl e plus s tega da bi še dodatno izšolali e mislm e še dodatne ure za prodajalce **ni treba**, da je šola za prodajalce, naj bojo čim bolj izobraženi, da bojo čim več dal ee čim več svetoval ee tu jih jezi ko manjka, sploh v turističnih krajih v trgovinah ee mislm e **izobražen** naj bojo mene nč ne mot če je z univerzitetno izobrazbo, sam treba je usposobit, tolk boljš mislm če ni drugih zaposlitv, je pa sramotno da profesor slovenščine dela za pultom! A ni to **sramotno!** Nej grejo učitln na na na borzo. Če ne rabmo več teh poklicev.

#Dobro, lep pozdrav!##

V: #Gospa Milenka, hvala,## da ste poklicali in povedali svojo izkušnjo, kajti ravno to, kar ste izpostavili nazadnje in tudi zato, e sem vam prekinila, je vprašanje ankete: izobrazba da ali ne, kako je pomembna in **hvala** za takšne izkušnje iz prve roke, lahko rečemo, lep pozdrav v Krško.

Četrtekova anketa – vizija: kako bo čez 25 let? (9. 4. 2015)

Včeraj je minilo 25 let od prvih demokratičnih volitev pri nas. Ob spominih in prerezih dogajanja smo lahko velikokrat slišali besede odločenost, optimizem in vizija. Kaj pa naša vizija danes? Kako bi na kratko orisali svojo vizijo Slovenije čez 25 let?

Ni zaznati primerov sovražnega/napadalnega govora.

Četrtekova anketa – Odpis dolgov najrevnejšim – 16. 4. 2015

Združena levica je predstavila predlog zakona o enkratnem odpisu dolga, s katerim bi podjetjem dali pravno podlago za odpis ter omogočili odpis dolgov najranljivejši skupini prebivalstva. Osnutek zakona bi lahko zajel okoli 200 tisoč ljudi, slišati je, da podoben zakon pripravlja tudi vlada. Bi odpis dolgov najrevnejšim omogočil nov začetek? Podpirate takšen predlog?

Primer št. 10:

Prvi sklop:

V: Dobro jutro (.) Sergio.

P: Ja do- dobro jutro, Sergio pri telefonu.

V: Dobro jutro.

P: Rad bi samo omenu, glede na ta prispevek, se točno vidi, kako je Slovenec Slovencu volk. In se ne bomo rešili zarad tazga. Polglejte **on** brez službe, **ona** brez službe, **ne** po svoji krivdi, morta plačat električno. Ni denarja. To so dolgovi za odpisat! Če je pa kdo dvignu kredit, takrat pa naj se mu koža odere, čene more

vrnt. Zakaj je pa dvignu. To je moje osebno mnenje, ampak (.) Slovenec Slovincu volk. To je to.

V: *Hvala lepaaa#(.) ##za vaše mnenje.*

P: *#Hvala lepa.##*

Primer št. 11:

Drugi sklop:

V: *Zdaj pa na Dolenjsko, Alojz dobro jutro.*

P: Dobro jutro! To ni nov predlog. V Sloveniji smo imeli prasko, da smo tajkunom odpisali cirka 40 milijard evrov# dolga medtem ko na drugi strani##

V: *#Alojz, Alojz! Alojz, a se lahko## osredotočite*

V: *na današnjo temo? **Pustiva** tajkune, **pustiva** ee politiko in tko naprej! Govoriva (.) drživa se teme!*

P: Ves čas imamo prakso, da eni privilegirani skupni se (.) odpisuje, medtem ko otrokom v vrtcih zazvoni zvonec če niso plačali 2 eur za malico. To imamo ves čas to #prakso##

V: *#mhm##*

P: in to prakso odpisovanja dolgov in privilegiranja ostali državljani plačamo, tudi tisti, ki so lačni. **Tudi tisti**, ki so lačni plačujejo to da so odpisovali tajkunom in dajali kredite brez kritja in brez ##vračat. To je praksa.##

V: *## Alojzzz jaa, hvala lepa## za vaše mnenje.*

Primer št. 12:

V: *Janez iz okolice Ljubljane, dobro jutro.*

P: Dobro jutro, pozdravljeni, še moj prispevek. >Poglejte, tud pr nas v vasi imamo neke fantiče iz socialne, k noben ne dela. Živijo lepo in paradiranje po vasi.< Men se zdi, da bi tele gospodje politični, ki predlagajo take zakone lahko pokazal javno najprej svoje **osebne** donacije in to ne v zadnjem mescu, ampak recimo v zadnjih dveh letih kolko so osebno doniral recimo za reveže in za prjatile v Grčiji. **Poleg tega** pa še tako ane, ene družine, vsi se, večina Slovenije se komaj prebija ane. In e je kr žalostno pol poslušat kako bi mi zdej mi za neke revež tamle, >ranljive skupine, ranljive skupine< so pa isto stalno privilegirane, so tam eni cigani pa črnci, #ki delajo## nič, ne!

V: *#No, no ...##*

P: Tolkor ku si nekako vsi mislemo da je res, verjetno pa ne sme nobeden povedat. Delavci normalni kukr pa delajo po 700, 800 eur pa so **majčken** nad cenzusom, otroc ne morjo na kro-krožke hodt pa dodatne dejavnosti, **nič** bomo pa pomagali lenuhom pa prevarantom. #To je moje mnenje, žal tako slabo bol##.

V: #Janess, (.) Janesss, hvala lepa! ##

P: Tudi vam!

V: Hvala lepa, skoraj je ušlo čez rob ee pravi čas smo se še ustavili.

Četrtekova anketa 23. 4. 2015 – Begunski čolni

Od začetka letošnjega leta je v Sredozemskem morju umrlo že več kot 1750 beguncev, samo minuli konec tedna 800. Tragediji beguncev ni videti konca. Kot razlog za nezadostno ukrepanje EU pri soočanju s krizo v Sredozemlju poznavalci in kritiki izpostavljajo pomanjkanje politične volje v članicah unije, ki izvira iz finančne in gospodarske krize ter porasta populizma in ekstremizma. Ali je bogata in razvita Evropa soodgovorna za pretresljive begunske usode? Kako rešiti begunski val? Kako pomagati migrantom na poti v boljši svet?

Primer št. 13:

Drugi sklop:

V: Prva poslušalka Marija iz Ljubljane, dobro jutro #želim, kaj vi menite o ##

P:#Dobro jutro, tukaj Marija##

Iz Ljubljane. Js bi povedala, da Evropa **ni dolžna** nekoga sprejeti razen sorodstva, če ma kdo sorodnike (.) ker tukaj ljudje so osveščeni (.) **delajo**, vsak mora delat, če hoče živeti. Dežele v tretjem svetu, naj naj vodij poskrbijo naj bodo ljudje **osveščeni**, da vejo da morjo za za svoje preživetje tut **delat**, pa e jih ne osveščajo, e vera jih uči samo da je velik **duš** namest de bi de bi jih osvestla pa da bi ble ženske zaščitene, ker preveč preveč se rojeva, dela pa ne. A bo drug svet pol za take delal kerm se tam e ni tako narjen, da bi se tam #preživljal.## **Tam** naj se preživljajo tko da so,

V: #Marija,##

#Marija,

P: #čene pa Evropa## **ni dolžna** nikogar sprejet.

V: #Marija kaj pa##

P: #So pa revčki otroc, a niso revčki,## morjo v **morju** umirat?

V: #Marija, kaj pa če tam divjajo vojne?##

P: **Kdo** je odgovoren? Kdo je odgovoren? Tisti, ki ne dovoli, da se, da bi se ženske #zaščitile! **Tist je odgovoren!**##

V: #Marija hvala lepa za vaše ##mnenje, devetnajst minut pred osmo Marjana z Gorenjske, zdaj boste vi povedali.

Četrtekova anketa, 30. 4. 2015: Kakšna je prihodnost naših kulturnih in naravnih znamenitosti?

Majski dnevi, ki so pred nami, kar vabijo k izletom in raziskovanju naravnih in kulturnih lepot Slovenije. Mnoge med njimi imajo nejasno prihodnost oziroma številna odprta vprašanja, ki so znova vzkliła v zadnjih dnevih in tednih. Od Idrijskega rudnika do Sečoveljskih solin. Zanima nas vaše mnenje: Na kakšen način izkoristiti potencial naravnih in kulturnih znamenitosti, jih zaščititi in jim zagotoviti svetlo prihodnost?

Primer št. 14.

Prvi sklop:

V: Boris lepo pozdravljeni.

P: Eeee lep pozdrav!

V: Izvolite, kako razmišljate? Kakšen stik imate vi s temi znamenitostmi, če se ne motim, greste tudi kdaj v gore, ne? In tako naprej, #tako da##

P: #Glejte##,

P: ee kot prvo sem s stacionarnega telefona poklical, ste mi rekli, da so vse linije zasedene, zato sem iz mobitela. A veste?

V: Naš Jure v režiji se trudi z vsemi štirimi rokami. Boris, kakšno je vaše mnenje?

P: Toreeej ee moje mnenje kulturne dediščine recimo (.) k ste omenli soline, rudnike in tko naprej. Eee torej tudi v naših visokogorjih recimo (.) taki spomeniki kot so Jakoba Aljaža, stolp vrh Triglava in tako naprej, ee vse take stvari, to je treba zaščitit. #Ee##

V: #Na## kakšen način?

P: Cerkva recimo imamo dost e ki jih je **partija** uničila, pokurla v povojnih letih, vsekakor pa ne morem razbojnika Borisa Kidriča, ki ga mamoo uu **Ajdovščini** v dvorani ustanovljena prva slovenska vlada in tam smo imamo še zmerem nam razbojnik visi tam na steni, to je pa največa žalost, kar je tlele pr nas. V **naši** občini #bom reku.## Zdej pa še širom Slovenije. Torej, moje mnenje je tako ne,

V: #Boris, to je##

P: use te razbojnike, tu bi pa mogli odstranit. K so uničevali slovenski narod.

V: Boris bolj se pogovarjamo danes, kako ohranjati vse skupaj, kako ohranjati te vezi, zavest in kdo pravzaprav poskrbi za znamenitosti.

#Da ne bova šla spet nazaj##.

P: #Ja glejte prvo je treba##

P: zavest e **zavest** ustvarit pr mladini

V: mhm

P: da bojo meli ee **naša** mladina **bodočnost** in vsi tisti, k so ustvarjali slovensko #domovino in ee u## povojnih letih torej cvet slovenskega naroda so uničili,

V: #Hvala lepa, Boris!##

P: veste, to je naredila komunistična partija!

V: Še Jože in Ivan sta z nami, Boris lep pozdrav, vaše mnenje ste delili v Četrtekovi anketi, v kateri se pogovarjamo o znamenitostih, kulturnih naravnih, kakšna je prihodnost, kako jo zagotoviti. Da ne bomo šli spet preveč nazaj, gledamo naprej. Ivan, pozdravljeni! (. .) Se slišiva, Ivan? Ja zelo slaba veza je, prosim poslušalca Ivana, da pokliče še enkrat. Jože, dober dan. Bo tokrat šlo?